

**5-6 YAŞ ÇOCUKLARIN RESİMLERİNE AKRAN
İLİŞKİLERİNİN YANSIMASI**

Nursel ÇERİ

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz EMRE

Yüksek Lisans Tezi -2019

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

5-6 YAŞ ÇOCUKLARIN RESİMLERİNE AKRAN İLİŞKİLERİNİN YANSIMASI

Nursel ÇERİ

Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz EMRE

MALATYA

2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı çerçevesinde yürütülmüş olan; **Nursel ÇERİ'nin " 5-6 Yaş Çocukların Resimlerine Akran ilişkilerinin Yansıması "** konulu bu çalışması, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 04/07/2019

Dr.Öğr.Üyesi Ayşegül ULUTAŞ
İnönü Üniversitesi
Jüri Başkanı

Dr.Öğr.Üyesi Oğuz EMRE
İnönü Üniversitesi
Tez Danışmanı
Üye

Dr.Öğr.Üyesi Ayhan BABAROĞLU
Hitit Üniversitesi
Üye

ONAY

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun ...../...../2019 tarih ve 2019/..... sayılı Kararıyla da uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Yusuf TÜRKÖZ
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET	VII
ABSTRACT.....	VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
TABLolar DİZİNİ	XI
1. GİRİŞ.....	1
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1. 5-6 Yaş Çocukların Gelişim Evreleri	4
2.1.1. Erickson'un Psikososyal Gelişim Kuramı	4
2.1.2. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı	5
2.1.3. Ahlak Gelişimi	5
2.1.4. Motor Gelişimi.....	5
2.2. Sosyal Gelişimi Etkileyen Etmenler	6
2.2.1. Sosyalleşme/ Sosyal Gelişim	6
2.2.2. Sosyal Olgunluk.....	6
2.2.3. Sosyal Yeterlilik	7
2.2.4. Sosyal Beceri	7
2.2.5. Sosyal Konum ve Akran	7
2.2.6. Cinsiyet	8
2.2.7. Oyun.....	8
2.2.8. Okul Öncesinde Eğitim.....	9
2.2.9. Problem Çözme.....	9
2.2.10. Çekingenlik ve Saldırganlık.....	9
2.3. Çocuk Çizimlerinde Konu ve Detaylar	9
2.3.1. Çocuk ve Resim	9
2.3.2. Çocuğun Çizgisel Gelişimi (5-6 Yaş)	10
2.3.2.1. Karalama Evresi (2-4 Yaş)	10
2.3.2.2. Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)	11
2.3.3. Çocuk Resminde Renk.....	13
2.3.4. Kâğıtta Yer ve Yön Seçimi.....	17
2.3.5. Nesnelerin Boyutu ve Çizimdeki Yerleşimi.....	19
2.3.6. Çocuk Resimlerinin Özellikleri	20

2.3.7. Çizimlerde Detay Figürlerin Anlamı	21
2.3.9. Resimlerin Genel Olarak Yorumlanmasında Dikkat Edilmesi Gerekenler...	25
3. MATERYAL VE METOT.....	28
3.1. Araştırmanın Modeli	28
3.2. Evren ve Örneklem	29
3.3. Araştırmada Kullanılan Araç ve Gereçler	32
3.3.1. “Kişisel Bilgi Formu”	32
3.3.2. “Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”	32
3.3.3. Resim Çizimi	33
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	34
4. BULGULAR.....	36
4.1. Genel Tanımlayıcı İstatistikler	36
4.2. Özel Tanımlayıcı İstatistikler	45
5. TARTIŞMA.....	81
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	89
KAYNAKLAR	91
EKLER.....	101
EK 1. Özgeçmiş	101
EK 2. Etik Kurul Onayı 1	102
EK 3. Milli Eğitim Anket Uygulama İzin Onayı	103
EK 4. Ladd-Profilet (Çocuk Davranış Ölçeği) Ölçeği Kullanım İzni	104
EK 5. Kişisel Bilgi Formu	105
EK 6. Ladd-Profilet (Çocuk Davranış Ölçeği)	106
EK 7. Çocuk Resimlerinden Bazıları.....	107

TEŞEKKÜR

Doğduğum andan itibaren yanımda olan eğitim-öğretim her kademesinde desteklerini bir an olsun esirgemeyen beni her daim yüreklendiren kendimi her daim geliştirmemi isteyen canım ailem annem ve babam Sıdıye-Ali İhsan ÇERİ, kardeşlerim Erdem-Ersin ÇERİ'ye çok teşekkür ederim. Desteklerini esirgemeyen değerli arkadaşlarıma da ayrıca çok teşekkür ederim. Maddi ve manevi desteklerinizle hep yanımda oldunuz iyiki varsınız.

Yürütmüş olduğum çalışmada yardımlarını esirgemeyen yardımları için Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül ULUTAŞ'a ve yol gösteren aynı zamanda yardımcı olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Oğuz EMRE'ye, teşekkür ederim.

Çalışmadan elde edilen verilerin ilgili alan yazınına katkılar sağlaması temennisiyle...

Nursel ÇERİ

ÖZET

5-6 Yaş Çocukların Resimlerine Akran İlişkilerinin Yansıması

Amaç: 5-6 yaş grubu çocukların resimlerine yansıyan akran ilişkilerinin incelenmesidir.

Materyal ve Metot: Malatya il merkezinde bulunan 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde okul öncesi eğitim kurumlarındaki 5-6 yaş 180 çocukla yürütülmüştür. Verilerin toplanmasında “Kişisel Bilgi Formu”, Gülay-Ogelman tarafından uyarlaması yapılan “Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” ve ÇDÖ puan sıralamasında ilk 30 çocuğun resimleri kullanılmıştır. Araştırmada Karma Araştırma Yöntemi kullanıldı. Nicel verilerin analizinde NCSS programı kullanıldı. Verilerin normal dağılıma uygunlukları Shapiro-Wilk testi ve grafiksel incelemelerle sınanmıştır. Normal dağılım gösteren nicel değişkenlerin iki grup arası karşılaştırmalarında Bağımsız gruplar t testi kullanıldı. Normal dağılım göstermeyen nicel değişkenlerin ikiden fazla grup arası karşılaştırmalarında Kruskal-Wallis test ve Dunn-Bonferroni test kullanıldı. Nitel veriler için İçerik Analiz kullanıldı.

Bulgular: ÇDÖ toplam puan sıralamasında cinsiyet ve yaşa göre anlamlı farklılık olmadığı, kardeş sayısına, kaçınıcı çocuk olduğuna, ailesinin ekonomik düzeyine göre etkilendiği görüldü. ÇDÖ puan sıralamasında ilk 30 çocuğun prososyal davranışları öne çıkan çocukların resimlerinde akranları tarafından sevildiği bunu da resimlerinde çeşitli figür ve konularla yansıttığı, saldırgan davranışlar gösteren ve dolayısıyla dışlanan, kaygı/korkusu olan çocuklarınsa yalnız kaldığı resimlerinde ve keskin hat çizim ve figürlerde yansıttığı görülmüştür. Hiperaktif çocuklarınsa aceleyle çizip yarım bıraktığı veya çizimin dışına taşıdığı görülmüştür. Eldeki nitel verilerin nicel verilerle örtüşmektedir.

Sonuç: Resimlere yansıyan akran ilişkileri genel olarak ölçekle ve yapılan alan çalışmalarıyla uyum göstermektedir. Prososyal alanda yüksek puan alan çocukların kendilerini yalnız çizmediği, figür çeşitliliği kullanmak istediği; saldırgan, dışlanan, kaygı/korku ve hiperaktif çocukların çizimindeyse baskın, keskin kalem vuruşları veya kâğıdı dik kullandığı ve kendini resimde çizmediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: akran ilişkisi, erken çocukluk, resim.

ABSTRACT

Reflection of Peer Relations in Paintings of Children Aged 5-6

Purpose: It is to examine the peer relations reflected in the paintings of children aged 5-6.

Materials and Methods: 180 children aged 5-6 in preschool education institutions in 2018-2019 school year in Malatya city center were included. "Personal Information Form", "Ladd and Profilet Child Behavior Scale" were used for data collection and paintings of the first 30 children were used in the CBS score ranking. Mixed Research Method was used in the study. NCSS program was used to analyze the quantitative data. The suitability of the data for normal distribution was tested with Shapiro-Wilk test and graphical analyses. Independent samples t-test was used to compare the normal distribution of quantitative variables between two groups. Kruskal-Wallis test and Dunn-Bonferroni test were used for intergroup comparison of quantitative variables not normally distributed. Content Analysis was used for the qualitative data.

Results: It was seen that there was no significant difference in the total score of the CBS according to gender and age, the number of siblings, the order of children, and the family's economic level were effective. In the CBS score ranking of the first 30 children, it was seen that the children whose prosocial behaviours were prominent were loved by their peers as reflected in their paintings with various figures and positions, and the children who showed aggressive behaviours and thus were externalized and who had anxiety/fear were left alone in their paintings as reflected in the sharp line drawings and figures. It was observed that hyperactive children hastily drew by leaving halfway or overflowed out of the drawing. The qualitative data available corresponds to the quantitative data.

Conclusion: The peer relations reflected in the paintings are generally compatible with the scale and field studies. It was seen that the children who received high scores in the prosocial area did not draw themselves alone and wanted to use figure diversity, while aggressive, externalized and hyperactive children who had anxiety/fear used dominant, sharp pencil strokes or paper upright and did not draw themselves in the painting.

Keywords: peer relations, early childhood, painting.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

%	: Yüzde
Ç	: Çocuk
ÇDÖ	: Çocuk Davranış Ölçeği
E	: Erkek
K	: Kız
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
N-n	: Veri Sayısı
NCSS	: Number Cruncher Statistical System
Ort	: Ortalama
Ss	: Standart Sapma
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences
Std.	: Standart

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Sayfa No
Şekil 1. Resim 1.....	51
Şekil 2. Resim 2.....	52
Şekil 3. Resim 3.....	53
Şekil 4. Resim 4.....	54
Şekil 5. Resim 5.....	55
Şekil 6. Resim 6.....	56
Şekil 7. Resim 7.....	57
Şekil 8. Resim 8.....	58
Şekil 9. Resim 9.....	59
Şekil 10. Resim 10.....	60
Şekil 11. Resim 11.....	61
Şekil 12. Resim 12.....	62
Şekil 13. Resim 13.....	63
Şekil 14. Resim 14.....	64
Şekil 15. Resim 15.....	65
Şekil 16. Resim 16.....	66
Şekil 17. Resim 17.....	67
Şekil 18. Resim 18.....	68
Şekil 19. Resim 19.....	69
Şekil 20. Resim 20.....	70
Şekil 21. Resim 21.....	71
Şekil 22. Resim 22.....	72
Şekil 23. Resim 23.....	73
Şekil 24. Resim 24.....	74
Şekil 25. Resim 25.....	75
Şekil 26. Resim 26.....	76
Şekil 27. Resim 27.....	77
Şekil 28. Resim 28.....	78
Şekil 29. Resim 29.....	79
Şekil 30. Resim 30.....	80

TABLolar DİZİNİ

Tablo No	Sayfa No
Tablo 1. Tanımlayıcı özelliklere ilişkin bilgiler.....	29
Tablo 2. Çocuk Davranış Ölçeğinde Toplam Puan Sıralamasında İlk 30 Çocuğa İlişkin Kişisel Bilgiler Tablosu.....	31
Tablo 3. Çocuk Davranış Ölçeği Sorularına verilen cevapların dağılımı.....	36
Tablo 4. ÇDÖ alt boyut puanlarına ilişkin bilgiler	37
Tablo 5. Cinsiyete göre ÇDÖ ölçek alt boyut puanlarının kıyaslanması.....	38
Tablo 6. Yaşa göre ÇDÖ ölçek alt boyut puanlarının kıyaslanması.....	39
Tablo 7. Kardeş sayısına göre ÇDÖ ölçek alt boyut puanlarının kıyaslanması	40
Tablo 8. Katılımcının kaçınıcı çocuk olduğuna göre ölçek alt boyut puanlarının kıyaslanması	42
Tablo 9. Katılımcının ailesinin ekonomik düzeyine göre ölçek alt boyut puanlarının kıyaslanması	44
Tablo 10. Toplam ÇDÖ Puan sıralamasına göre ilk 30	46

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmaya konu olan problem durumu açıklanmış, araştırmanın amacı, önemi, araştırmanın sınırlılıkları açıklanmıştır.

Problem; İnsanoğlu doğum öncesi dönemden itibaren yaşamın sonuna kadar gelişme gösteren bir varlıktır. Çevresiyle etkileşim halinde olan çocuk içinde yaşadığı toplumun bir parçasıdır. Çocuk, içinde yaşadığı toplumun kültürel yapısından etkilenmektedir. Bu kültürel süreci sosyal ilişkilerle ömrünün sonuna kadar devam ettirmektedir. Bu etkileşimin asıl sebebi ise biyolojik bir varlık olarak uyum sürecinin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmeye çalışmasından kaynaklanmaktadır. Bu uyum içerisinde davranış değişikliği, yeni davranışları kazanma ve kabul görmeyen yaklaşımları ve davranışları terk etmek gibi süreçleri barındırmaktadır (1).

Uyumla beraber çocuklar davranış değişikliğine gidebilmektedir. Süreç içinde kendini ifade edebilme, etkileşimde bulunmak uyumu kolaylaştırmaktadır. Her çocuk kendine özgü yöntemlerle kendini ifade eder. Çocuğun kendini ifade ediş şekli bazen yetersiz kalmakta bazen de çocuk kendini anlatamamaktadır. Bunun nedenleri arasında yetersiz kelime dağarcığı, kelimeleri gramere uygun kullanamama, kelimenin karşılığını tam olarak bilememe, sosyal ilişkiler kurarken utanma, yaşadığı olayları anlatmaktan korkma, çekinme ve çevresine güvenmemesi şeklinde sayabiliriz. Bu sebeplerden dolayı çocukların kendini özgür ifade edebilmesi, var olan durumu aktarabilmesi ve doğru bir şekilde anlaşılması önemli bir husustur. Çocukların, erken çocukluk döneminde kendilerini sözlü olarak ifade etmede güçlük yaşamaları doğal bir süreçtir. Resim, bu dönemde çocukları anlamak için en önemli bir araçtır. Araştırmada, 5-6 yaş çocukların resimlerine akran ilişkilerinin yansımaları incelenmektedir (2, 3).

Araştırmanın Önemi; Çocukların günlük hayatta yaşadıkları bazı deneyimleri karmaşıktır. Kelime dağarcığının yetersizliğinden dolayı kendilerini sözlü olarak ifade edemeyebilirler. Bu durumda başka iletişim yöntemleri kullanabilirler. Resim yapmak bu yöntemlerden biridir. Çocuklar resim yoluyla duygu ve düşüncelerini objektif olarak aktarabilirler. Erken çocukluk dönemindeki arkadaşlık ilişkilerinin çocukların yaşamlarında etkili ve önemli bir yeri vardır. Resimlerle çocuğun akran grubundan beklediği ilgi ve isteklerinin tespiti, bu resimlere akran ilişkilerinin yansımaları ve çocuğun akran grubu çerçevesinde sosyal ilişkilerinin gözden geçirilmesi açısından önemlidir (4).

Çocuklar tarafından çizilen resimler, iyi bir şekilde çözümlenirse onların bilinçaltındaki o gizli dünyayı ve çocuğun gelişimi hakkında gerekli detayları göstermiş olur, bu yüzden çocuk resimlerinden yola çıkılarak akran grubuyla oluşturdukları arkadaş ilişkileri hakkında gerekli bilginin sağlanabileceği düşünülmüştür. Çocuklar içinde bulunduğu, yaşadığı dünyaya yönelik düşüncelerini, duygularını deneyimlerini, yaşantılarını çizmiş olduğu resimlerinde bizlere aktarmış olur. İçten gelen bu dürtü hiçbir tesir altında kalmadan çizildiğinde ise özgün bir ürün ortaya çıkmaktadır (5). İletişim kurarken çocuklar kendilerini sözlü olarak ifade edemeyebilirler ya da sözlü iletişimi tercih etmeyebilirler. Bu durumda çocuğun duygu durumunu resimlerle ifade etmesi çok önemlidir. Çocuklar etrafında gördükleri, dokundukları nesnelere çizmezler onların kendilerinde bıraktıkları etkileri, hisleri çizimlere, resimlere yansıtırlar (6).

Kabul edilebilir tutumlar çocuklar arasında popülerliğe, kabul edilmeyen, rahatsız edici tutumlar ise çocuklar arasında akran reddi ile yakından ilişkilidir. Kabul edilen davranışlar daha çok arkadaş edinilmesini sağlamaktadır. Olumsuz, reddedilen davranışlar ise çocuğu arkadaşlarından uzaklaştırmaya götürmektedir. Buda sosyallikten uzaklaşmasına, yalnızlaşan birey olmasına ve akranlarından uzaklaştıkça olumlu davranışı geliştirememesine neden olmaktadır. Sosyalleşmenin bir parçası olan akran ilişkilerini gözlemleyebilmenin yollarından biri de hiçbir etki altında kalmadan çizilen resimlerin incelenmesidir. Çizilen bu resimlerle akran ilişkilerinin çizime yansımaları, sosyal ilişkilerini, içinde bulunduğu duygu durumunu, hissedip de söyleyemediklerini, akran grubundaki ilgi-talep ilişkisini yansıtır (7, 8).

Akran grubu ile olan ilişkisinin anlaşılmasında bir araç niteliği taşıması, problemlerin tespiti ve çözülmesinde bu alanla ilgilenen kişilere yol göstereceği düşünülmektedir. Araştırma sonucunda elde edilecek sonuçlar ile çocukların akran ilişkilerine yönelik algılarının ne yönde ve nasıl olduğu yönünde tespitinin sağlanmasıdır. Çizimlerde cinsiyete dayalı farklılık olup olmadığı, eğer varsa olumsuz akran ilişkilerinde durumun erken tespit edilmesinin sağlayacağı faydalar düşünülerek bu doğrultuda yapılacak çalışmalara fikir verebileceği düşünülmektedir. Ayrıca elde edilen verilerin alanında literatür çalışmalarına da kaynaklık edileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı erken çocukluk yılları içerisindeki 5-6 yaş grubu çocukların resimlerine yansıyan akran ilişkilerini incelemektir. Çocuklar günlük hayatta yaşadıkları bazı deneyimleri karmaşık olduğundan, kelime dağarcığının yetersizliğinden dolayı sözlü olarak ifade edemeyebilirler. Bu durumda resim yoluyla onların yaşamış olduğu akran ilişkilerine yönelik duygu ve düşünceleri objektif olarak anlayabiliriz. Çizilen

resimlerle onların duygu ve düşünce dünyasına inebilmek, yorumlamak, anlamak daha mümkün hale gelebilir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Araştırmanın Alt Amaçları:

Çocukların davranışlarında yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, ailenin ekonomik gelir faktörü etkili midir?

Akran ilişkilerinde çocukları etkileyen olayları resimde nasıl görürüz?

Çocuk resimlerinde akran ilişkilerini nasıl görebiliriz?

Çocuk resimlerinde cinsiyete göre ne gibi farklılıklar görülmektedir?

Araştırmanın Sınırlılıkları:

Bu çalışma 2018/2019 Eğitim-Öğretim yılı, Malatya ilinde Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinde yer alan Malatya'da ikamet eden çocuklar ile sınırlandırılmıştır.

5-6 yaş dönemi çocuklar kapsam içinde tutulmuştur.

Normal gelişim gösteren ve anne-babası birlikte yaşayan çocuklarla çalışılmıştır.

Çocuk Davranış Ölçeğinde 180 çocuktan alınan veriler ve bu 180 çocuk içerisinde de tespit edilen 30 çocuğun resim analizi verileriyle sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın verileri 180 çocuğun Kişisel Bilgi Formu, 180 çocuğun Ladd-Profilet Ölçeği (Çocuk Davranış Ölçeği) ve ilk 30 çocuk tarafından çizilen arkadaş konulu resimlerle sınırlandırılmıştır.

Bu çalışma için Etik Kurul İzni, MEB'den Anket İzni alınmıştır. Çalışmaya izin veren ailelerin çocukları ile bu çalışma yürütülmüştür. Çalışma grubuna dâhil edilen çocukların isimleri kişilik haklarının korunması amacı ile tez çalışmasında belirtilmemiştir.

2. GENEL BİLGİLER

Tüm gelişim alanları arasında etkileşim bulunmaktadır. Bu nedenle Psikososyal, Bilişsel, Ahlak, Motor Gelişimi alanlarından erken çocukluk döneminde konuyla ilişkili olan gelişim alanları ele alınmıştır.

2.1. 5-6 Yaş Çocukların Gelişim Evreleri

2.1.1. Erickson'un Psikososyal Gelişim Kuramı

Erikson, insanoğlu hayatının herkesi kapsayacak şekilde belli aşamalardan geçtiğini ve gelişimini tamamladığını belirtmiştir. Bu doğrultuda psikososyal gelişiminin normal ve normal olmayan şeklinde tanımlayıp sekiz aşamaya ayırmıştır. Bulunan yaşın gelişim evrelerini açıklayıp bu dönemde karşılaşılan sıkıntıların neler olabileceğini, nelere yol açabileceğine tek tek değinmiştir (9).

Var olan sıkıntılar, bunalımlar kendi evrelerini temsil ederken sonraki aşamaları da etkilemektedir. İnsanoğlu benliğiyle bu sorunlara çözüm ararken ya sıkıntıları yok etmiş ya da sıkıntıları devam etmiştir ama her iki haliyle de gelişimini tamamlamıştır. Bu yüzden her evrede olumlu ve olumsuz tanımlara değinmiştir. Var olan çalışmamızın evrelerini inceleyelim (10).

2.1.1.1. Girişimciliğe Karşı Suçluluk (3-5 yaş)

Bu evrede görülen gelişim aşamaları oyun oynamaya başlamak ve beraberinde cinsiyet kavramını da kavramaktır. Cinsiyete dair merakları sadece fizyolojik farklılıkları algılamak için sorulan sorulardan ibarettir. Sorulan sorulardan, meraklarının sonucunda gerçekleştirilen davranışlardan dolayı cezalandırılan çocuklar üst düzeyde bir kaygı yaşayıp buna göre bir benlik algısı geliştirmektedir. Geliştirilen bu benlik bazen kişiyi acımasız yapmakta bazense korkak, uysal, bağımlı yapmaktadır. Bu dönemin olumsuz geçirilmesi bireyi ileride cinsel yönden güçsüz, yetersiz kılabilmektedir. Olumlu geçirilmesi ise kendine yetebilen, kimseye bağımlılığı olmayan bağımsız kişilikler geliştirilmesini kolaylaştırmaktadır (11).

2.1.1.2. Çalışkanlığa Karşın Aşağılık Duygusu (6-11 yaş)

Okul çağını kapsamakta olup çocuğun öğrenmeye meraklı olduğu dönemdir. Okulla beraber sorumluluk duygusu gelişmektedir. Ailenin yanında okul ortamının da sosyalliği eklenmiş olup etkileşim, iletişim artmaktadır. Artan etkileşim ve iletişimle beraber çocuk kendini daha değerli ve önemli ya da tam tersi önemsiz ve değersiz hissedebilmektedir. Hissedilen bu duygular çocukta kalıcı olabilmektedir. Olumsuz geçirilen bu dönem çocuğu sorumsuz, çekingen, vurdumduymaz, düşük özgüven gibi

duygulara sahip olup bu şekilde hayatını idame ettirmesine neden olabilmektedir. Bu evrenin olumlu geçirilmesi ise çocuğun kendine yetebilen, sorumluluklarını bilen, öğrenmeye açık biri haline gelmesini sağlayabilmektedir (12, 13).

2.1.2. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı

2.1.2.1. İşlem Öncesi Dönem (4-7 Yaş)

Kendi içinde Sembolik Dönem ya da Kavram Öncesi Dönem (2-4 yaş), Sezgisel Dönem (4-7 yaş) olarak ikiye ayrılmaktadır.

Sembolik Dönem ya da Kavram Öncesi Dönem (2-4 yaş)

Dil gelişiminin en yoğun olduğu evredir. Nesnelere sahip olduğu niteliklere göre gruplandırabilir. Tersine gruplamaları henüz gerçekleştirememektedir. “mış” gibi oyunlar oynanıp, oyunlarda animizm görülmektedir. Bu oyunlar sayesinde sıkıntılarını yansıtmakta ve uyumu öğrenmektedir (14, 15).

Sezgisel Dönem (4-7 yaş)

Karşılaştıkları sıkıntıları mantık yoluyla değil de sezgileriyle çözmeye çalışırlar. Nesnelere niteliklerine göre gruplandırabilir fakat üst düzey gruplamayı yani nesnelere arası ilişkileri henüz kuramazlar. Buradan da Korunum İlkesini henüz kavrayamadıklarını anlamaktayız. Görsel algı daha çok ön plandadır. Ana dilin gramer yapısını kavrayabilmekle beraber uygun şekilde de kullanabilecek zihinsel kabiliyete sahiptirler. Bu döneme sezgisel denmesinin sebebi ise karşılaşılan problemlerde çözüme yönelik kendine güvenmekle beraber çözümü nasıl bildiğinin farkında olmayışındandır (16).

2.1.3. Ahlak Gelişimi

J. Dewey'e göre ahlaki gelişim, bilişsel gelişimle paralel ilerlemektedir. Sahip olunan ahlakın düşünmeyi, öğrenmeyi ve psikolojiyi etkilediğini vurgulamış beraberinde yaşama adapteyi kolaylaştırdığını dile getirmiştir (17).

Davranışa yön veren, davranışı şekillendiren, geliştiren her fikir aslında birer ahlaki fikri barındırır. Kişiliğin bir parçası olarak bireyin hayatında yer almaktadır (18). Gelişim alanlarının bir kez daha birbirinden kopuk olmadığı ve kendi içinde etkileşim halinde olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.4. Motor Gelişimi

Tüm gelişim alanlarında olduğu gibi burada da aşama aşama gelişim evreleri birbirini takip etmektedir.

Refleksif Hareketler Dönemi (Anne karnından başlayıp yaşamın ilk bir yılına kadar)

İlkel Hareketler Dönem (0-2 yaş)

Temel Hareketler Dönemi (2-7 yaş)

Özelleştirilmiş Hareketler Dönemi (7-14 yaş üstü) (19).

Konumuzun içeriği doğrultusunda sadece Temel Hareketler Dönemi açıklanmıştır.

Temel Hareketler Dönemi (2-7 yaş)

Bu evrede el-göz koordinasyonunun ritmik şekilde uyumlu hareketlerinin görüldüğü kaba hareketlerden ince hareketlere geçiş evresidir.

Yer değiştirme; tek ayakta ya da iki ayak üzerinde sıçrama, geriye doğru adımlamalar, ileride ya da geride duran nesneyi ittirebilme, atma gibi hareketler gözlenmektedir (20).

2.2. Sosyal Gelişimi Etkileyen Etmenler

2.2.1. Sosyalleşme/ Sosyal Gelişim

Doğum gerçekleştiği andan itibaren birey artık toplumun bir parçasıdır ve sosyal hayata atılmaya başlar. İlk sosyal paylaşım anneyle ve sonrasında ise aileyle devam etmektedir. İlk paylaşımların temellerinin sağlam olması sonraki yılların habercisi olabilmektedir. Toplumla iletişim halinde oldukça sahip olması gereken sorumluluk duygusu gelişmeye devam etmektedir. Toplum içinde, aile içinde, akran grubu içerisinde uyması gereken düzeni, ahlaki değerleri, farklılıkları, başkalarıyla geçinmeyi öğrenmektedir (21).

Sosyalleşme, çocuğun bulunduğu yaşın gelişimine uygun şekilde akran grubuyla ya da diğer insanlarla kaliteli iletişim sağlayabilmek, bulunduğu toplumun normlarına göre hareket etmektir. Çocuğun toplum içerisinde mutlu olabilmesi için toplum değerlerine adapte olma ve bu doğrultuda uyum içinde olma, gerekli yerlerde kendini törpülemeyi gerektirir. Sosyal gelişimini tamamlamış kişi nerde olursa olsun bulunduğu toplumda sıkıntı yaşamadan mutluluğu ve karşılıklı saygıyı yakalayabilmekte, sıkıntılarını giderebilmektedir (22).

2.2.2. Sosyal Olgunluk

Yaşadığı kültürün-toplumun beklentilerine aynı zamanda kendi ihtiyaçlarına, isteklerine-hislerine göre bireyin yaşıyla uyumluluk göstermesi gereken davranışlarına sosyal olgunluk denmektedir. Kendi istekleriyle toplumun istekleri arasındaki dengeyi sağlayabilmesidir. Sosyal olguyu gerekli kılan nedenler şu şekilde sıralanmıştır (23).

- ✓ Sağlıklı sosyalleşmeyi sürdürmek
- ✓ Benlik duygusunu yok etmek

✓ Sosyal ve insani değerleri geliştirmektir.

2.2.3. Sosyal Yeterlilik

Baęımsız bir kiřilik geliřtirip eleřtirel dūřünebilmesi ve bu doęrultuda hareket edebilmesidir (24).

2.2.4. Sosyal Beceri

Sosyal yeterliliğin parçası olan sosyal beceriler bireyin hayatındaki verimliliğini etkileyen ve artıran davranışlardır. Yaşantı içerisinde sūrece gōre geliştirildiği, duruma gōre farklılık arz edebilen sonradan kazanılmış davranışları barındırır. Birey bu davranışları ilk aile içerisinde gōzlemleyip olaya gōre davranışı uyarlamaktadır. Bu davranışlar akran ilişkilerindeki beklentileri karşılamasını sağlayıp olumlu yōnde iletişimi yakalama ve etkileşimi bu doğrultuda sūrdūrebilmeyi sağlamaktadır. Akran grubuyla sūrdūrūlen ilişkiler toplumdaki uyum gerektiren becerilerin erken kazanılmasında ve kabul gōrmeyen davranışinsa kabul gōrenle değiştirilmesine fırsat vermektedir (25).

2.2.5. Sosyal Konum ve Akran

Çocukların arkadař iliřkileri içerisinde sosyal konum önemli bir kavramdır. Bazı literatūre çalıřmalarında akran kabulū, akran statū'su olarak da belirtilmektedir. Arkadař iliřkilerinde sevilme, kabul gōrme sosyal konumun gōstergelerindedir. Çocuęun sosyal konumundaki dūzeyi ne kadar iyiye arkadaşlar içinde de o kadar kabul gōrū'dūęūnūn gōstergesi olabilmektedir. Bu dūzeyin belirlenmesinde fiziki yapı, hiperaktivlik, iletiřim Őekli, probleme yaklařım yolları, duygusal yaklařımları ve bireysel özellikleri etkili olabilmektedir. Bunlar kendi içinde birbirini etkileyen etmenlerdir. Őrneęin zarar veren davranıřlar, korkakça hareketler arkadař çevresi tarafından onaylanmayan ve beraberinde problemler getiren davranıřlardır (26).

Sosyal konum, iřte bu sosyal sorunların ortadan kalkmasını ve gruba uyumu kolaylaştırmaktadır. Kendini arkadaşın yerine koyabilme, yardım eden, paylaşımcı, iř birliği yapan, dūzene ve kurala uyan olumlu davranışların gelişmesini sağlamaktadır. Uyumlu davranışları geliştiremeyen çocuklarda ileriki yaşlarda suça meyilli, psikolojik rahatsızlıkları olabilen, asosyal davranışlar sergileyebilmektedirler (27).

Erken ocukluk yıllarında çocuklar birçok ortamda akran grubuyla iletişim halindedir. Bu iletişimde sosyal ortamın parçası olup saydığımız deneyimleri kazanırlar. Bu deneyimleri oyunlarla eğlenerek elde etmektedirler. Bu olumlu özelliklerin yanında olumsuz durumlarda da akran reddine, akran zorbalığına ve sosyal problemlere davetiye çıkarmaktadır (28).

2.2.6. Cinsiyet

Her toplumun cinsiyetleri ayrı ayrı tanımlayan, beklentileri anlatan tanımları mevcuttur. Bu tanımlar doğrultusunda kültürler arası, hatta zamanla birlikte o toplumda bile cinsiyet olgusu tanımı ve beklentileri değişebilmektedir. Cinsiyetler arası davranış farklılıklarının toplumun sahip olduğu kültürel değerlere göre şekil alıp kişinin lehine olacak şekilde davranış değişikliğini sağlayabilmektedir. Değişen kültürle birlikte cinsiyet kavramını oluşturan tanımlar, beklentiler, değerler değişime uğramış ama kaybolmamıştır. Bu değişim cinsiyet kavramına yeni şekiller, beklentiler vermiştir (29, 30).

Yapılan araştırmalarda erkek çocuklarının kız çocuklarına göre sosyalliği daha geriden gelmektedir. Kız çocukları iletişim sürecine aktif olarak katılırken erkek çocukları istedikleri yönde tam anlamıyla süreci aktif kullanamamaktadır. İstedikleri yönde iletişimi sağlayamadıklarında ise sınırlı olabilmekte ve zarar veren davranışlar sergileyebilmektedirler. Kız çocukları daha çok uyumlu iken erkek çocukları başına buyruk bir iletişim devam ettirebilmekte buda sosyal yaşantıyı etkileyebilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere cinsiyet sosyallik kavramı üzerinde etkili bir etmen olabilmektedir (31).

2.2.7. Oyun

Çocuğun doğasında var olan içten gelen dürtülerle çevredeki hayatın çocuk dünyasına yansımalarıyla oyun kendini göstermektedir. Oyun, sosyal alanı etkilediği kadar gelişimin etkileşim halinde bir bütün olmasından dolayı motor gelişimini, dil gelişimini, bilişsel ve ahlak gelişimini, psikososyal gelişimi de etkilemektedir. Oyunla dünyayı tanıyan çocuklar, kendini denetlemeyi, liderliği, sorumluluk becerilerini, paylaşımı günlük hayata dair var olan ne varsa oyun yoluyla öğrenip geliştirirler (Örneğin; oyun içinde edinilen roller kız çocuğunun anne, erkek çocuğunun baba rollerini oynaması, gibi). Oyun, çocuğun süreç içerisinde topluma uyumlu birey haline gelmesini sağlamaktadır. Bu durumda çocuğun akran grubu içerisinde daha çabuk kabul görmesini sağlamaktadır (32).

Çocuğun sahip olduğu mizaç oyununa yansımakta bu doğrultuda da bireysel özellikleri şekil almakta ve arkadaşlık ilişkileri gelişmektedir. Aşılamayan problemler, korkular gün yüzüne çıkıp farklı gözlerle değerlendirilip çözümler aranmakta, problem çözme becerileri oyun yoluyla kazanılmaktadır. Bedensel gelişimin ve rahatlamının yanında, ruhsal rahatlamayı beraberinde getirmektedir. Ruhsal rahatlama akran

grubundaki hoşgörüyü, farklılıkların kabulünü ve güven ilişkilerini geliştirmektedir (33).

2.2.8. Okul Öncesinde Eğitim

Çocuğun doğumundan, 6 yaşına kadar geçen yaş aralığını kapsayan süreçtir (34, 35).

2.2.9. Problem Çözme

Hedeflenene ulaşma sürecinde bir sıkıntıyla karşılaşıldığında sıkıntıyı yok edebilme, sıkıntıyla baş edebilme durumudur (36).

2.2.10. Çekingenlik ve Saldırganlık

Çekingenlik, genel olarak insanların sıkıntı yaşamadığı, rahat olduğu olay ya da durumlar karşısında kişinin kendini kaygılı hissetmesi, ürkek ya da korku gibi duygulara sahip olması durumudur (37).

Saldırganlık, bireyin benimsemiş olduğu duygu ve düşünceleri, davranışları uyumadığı ya da karşılaştığı farklı durumlarda karşıdakine zorla kabul ettirmeye, benimsetmeye çalışmasıdır (38).

2.3. Çocuk Çizimlerinde Konu ve Detaylar

2.3.1. Çocuk ve Resim

Resim ya da çizimler çocuklar tarafından estetik kaygısı taşımadan simgelerle en doğal şekle bürünüp resimde kendini yansıtmaktadır. Bu çizimler ve karalamalar bize çocuğun bulunduğu yaşa göre gelişiminin ipuçlarını verirken, ortaya çıkan resimlerse çocuğun dünyasından bize duygusal durumunu, hassasiyetlerini, etkilenmişliklerini gizliden gizliye anlatmaktadır (39).

Takvim yaşıyla beraber gelişim yaşının da ilerlediği motor gelişiminde el göz koordinasyonunu daha işlevsel olarak kullanmaya başlamaktadır. Motor becerilerinin farkına varan çocuğun yaptığı karalamalar, çizimler ve resimler aynı zamanda bilişsel gelişiminin ve mizacının da ipuçlarını vermektedir. Akran ilişkilerindeki etkileşimini yansıtan bu resimler diğer çocuklardan ayrılan yönlerini, motor gelişimini, etkilendiği olayları yansıtır biçimiyle, resimlere yansıtmaktadır (40). Kâğıda dökülen çizimler, resimler çocuğun içinde yaşadığı ve algıladığı dünyanın iletişimini, etkileşimini yansıtmaktadır. Bu etkileşim içerisindeki yaşanmışlıkları, kendince özümlediklerinin ya da reddettiklerinin ifadesini sağlamaktadır. Tüm bunlar çocuğun ileride tüm yaşamını etkileyen mizacının ipuçlarını vermektedir (41).

Çocuklar duygusal patlamayı resim çizerek bir nebze hafifletmiş olurlar. Bu resimlerde çevrenin genel olarak görülen ev, ağaç vs. gibi nesnelere çizerler bu da

dünyadaki tüm çocukların resimlerinde görülen ortak bir durum olmakla beraber duygusal gelişimin aşamalarının her yerde aynı olduğunun göstermektedir. Çizilen resimlerle var olan durumu değil o durumun kendi iç dünyasındaki yansımaları çizmektedirler (42).

Resim birey hakkında bilişsel gelişimini, mizacını, yaşadığı çevreyi ve çevreyi algılayış biçimini anlatmaktadır. Çocuk resimlerinin yetişkin resimlerinden farklı olarak da estetik kaygısı taşımaması ve bu sayede doğal olması, hissettiğini olduğu gibi aktarmasıdır (43).

2.3.2. Çocuğun Çizgisel Gelişimi (5-6 Yaş)

2.3.2.1. Karalama Evresi (2-4 Yaş)

Bu dönemde çocuğun hem fiziksel olarak hem de duygusal olarak enerjisini dışarı yansıtması açısından bu karalamalar büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde kâğıtlara atılan her bir çizik, kalem vuruşu ya da kalem izi gözlemlendiğinde sanat eseri niteliğinden ziyade çocuğun el-göz koordinasyonu hakkında ipuçları vermekte ve hareketlerinin ne yönde ve nasıl olduğu bilgisini vermektedir. Her kalem vuruşunda şekillerin çocuğun isteğine göre şekil aldığı görülmektedir. Kendini keşfetmesine, gücünün farkına varmasına ve yavaş yavaş hareketlerine yönelik denetimi kavramasına olanak sağlamaktadır. Bu da yapılan etkinlikten zevk almasını sağlamaktadır. Resim ve çocuk arasında gelişen bu bağ çevreyi dolaylı olarak fark etmesini ve çevreyle bu bağın güçlenmesini sağlamaktadır (44).

İlk Çizgiler: Çocuk ilk çizgilerini çizerken genelde kalem veya pastel boya gibi malzemelerden yararlanmaktadır. Başlarda çocuk bu malzemeleri amacı dışında kullanır. Belli bir süre sonra ya rastgele ya da farklı kişilerde görerek kağıt üzerine çizimler yapmaya başlar. Çocuk çizimlere başladığında çevresinin tepkisiyle beraber dikkat çektiğinin ve başarılı olduğunun farkına varır. Böylece çocuk gücünde farkına vararak bu davranışı tekrarlama eğilimine girer. Karalamalar basit devinimsel durumdan ortaya çıkar. İlk karalamalar genellikle 10-12. aylarda başlamaktadır. Çocuğun konuşmaya ve yürümeye başladığı, yani bilişsel ve motor becerileri belirli bir seviyeye geldiğinde, çizimleri de bunu takip etmektedir (45).

Gelişimin Yansıması Olarak Karalama: Gelişim devam eden bir süreçtir. Gelişimin her dönemi birbirinden farklılık arz etmektedir. Bu durum bireysel ve çevresel farklılıkları da kapsamaktadır. Çocuklar arasında bir çok farklılık olduğu görülür. Bu karalamalar, insanın kendi dünyasında olan bitenin tepkisel bir yansımasıdır. Bu durum çocukların karalamalarında daha net görülmektedir. Bu dönemin gelişim

aşaması olarak çocuklarda kaba hareketlerden ince hareketlere doğru, rastgele eğri çizgilerden, sağa-sola, aşağı-yukarı çiziklerden daha amaçlı ve daha denetimli yuvarlak, düz, şekilli çizgilere geçiş mevcuttur (46).

Karalama Aşamasındaki Çocuğun Gelişim Özellikleri: Genelde çocuklar 2 yaşında karalamaya başlar. 2 yaşındaki çocuklar ilk başta el-göz koordinasyonunu sağlarken sonraları ince motor hareketlerini yani bilek ve parmaklarını kullanmaktadır. Çocuk karalama yaptıkça kendi kas gelişiminin farkına varır. Küçük çocuk bu dönemde çevresini keşfetmektedir, yapmış olduğu çizimlerde bu keşif sürecinin yansımaları görülmektedir. Bu durum yapmış olduğu karalamalardaki adlandırmalar üzerinden ortaya çıkar. Çocuk bu dönemde renk kullanmaya başlar ve bundan zevk alır. Bu ince motor hareketlerin kullanımı artıkça, karalamalar gözden kaybolmaktadır. Çevresiyle olan bağının farkına varan çocuk, bunu çizdiği ve ifade ettiği nesnelere göstermektedir. Çocuk bu süreçte çevresini daha hızlı tanımaya başlar, çocuğun kendini geliştirebilmesi için başarı duygusunu tatması ve desteklenmesi önemlidir. Bu hususta anne ve babaya önemli sorumluluklar düşmektedir (47).

Karalama Döneminden Şema Öncesi Döneme Geçiş: Karalama evresi genel olarak dört yaşa kadar sürmektedir. Bu dönemde çocukların çizdiği figürler olabildiğince basit ve eksiktir. Çocukların resimlerinde görülebilecek ağaç, çiçek vs. gibi ortak nesnelere olabilmektedir. İnsan figürü ise henüz şekil almamış fakat çocuk tarafından insan olarak nitelendirilen kocaman içi boş yuvarlak bir kafadan ibaret olmaktadır. Bazen bu kafaya gövde çizilmesi amacıyla iki tane çizgi çizilmektedir (48).

4 yaşın üstündeki bir çocuğun hala karalama yapıyor olması; bu evreyi geçemediğini dolayısıyla yaşlarına göre olması gerektiği evrede olmadığını göstermektedir. Bu da çocuğun gelişiminin geriden seyrettiğinin ipuçları olabilmektedir (49).

2.3.2.2. Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)

Şema öncesi dönemde çocuk, çizdikleriyle arasında bağ kurma çabası içerisinde. Bu resimler çocuğun çevresinde bulunan yetişkinler içinde oldukça önem taşımaktadır. Bu evrede çocuğun resimleri daha net değerlendirebilir, aile ve öğretmen için somut veriler elde etmeye yardımcı olur. Karalama döneminden şema öncesi döneme geçerken ilk göze çarpan çalışmalar, insan figürü olmaktadır. Dört yaş itibari ile el, bilek ve kol hareketleri daha kontrollü olmakla beraber, çizilen figürlerin hayvan mı, insan mı, olduğu tahmin edilebilmektedir. Resimlerde canlı, ilgi çekici süslemeler ve renkler kullanılmaktadır. Çocuk kullandığı renkleri amaca ya da mantığa göre

kullanmaz. Hangi renk veya renkler hoşuna gidiyorsa onu kullanır. Yani duygusallık renk seçimini belirlemektedir (15). Bu dönemde çocuk çizdiği resimlere öznel ve hayalci olarak bakmaktadır. Kendi bakış açısını resme aktarmaktadır.

Bu dönem resimlerinin dikkat çeken yönü, kafaya; göz, ağız ve burun çizilmesidir. El, kol ve bacaklar artık gövdeden çıkmaktadır. Bir önceki evreye göre insan çizimine yani çöp adam çizimine geçilmiştir. 4 yaş çocukları çizim ve boyamaları yaparken yetişkinlere özenerek fırça, kalem vb. malzemeleri onlar gibi kullanmaya çalışır. Kare, bu dönemde çizilmektedir. 5 yaş itibariyle de insan çevresinde var olan nesnelere, çizimlere yansımaktadır. Bu çizimler çocuklarda görsel algının gelişmeye başladığının ipuçları olabilmektedir. Üçgen, bu dönemde çizilmektedir. 6 yaş civarı çocuklar ise resimleri sadece çizmek istedikleri için değil, artık resmin bir kompozisyonu olduğu için çizmektedirler. Ayrıca bu çizimi yaparken dikkatli ve nizami bir düzen içinde yapmaktadırlar. Çizilen resimlerin bir konusunun olması çocukların artık bir şeylerin önemini kavradığının ve bu önemli şeyin anlatılmak istendiğinin göstergesi olabilmektedir. 5 yaş çizimlerde hayali hikâyeler baskınken 6'lı yaşlarda resimlere dair gerçekçi olay örgüleri anlatılmaktadır (4).

Saydamlık (Röntgen), bir resimde dışardan bakıldığında görülmesi mümkün olmayan nesnelere görülüyormuş gibi çizilmesidir. Bahsi geçen objenin veya cismin, nesnenin içerisinde veya arkasında olduğu düşünülerek yapılan çizime denir. 5-7 yaş arası çocukların çizimlerinde saydamlık kendini göstermektedir. Rastgele çizilen veya anlatılmak istenen konular resimde gelişmiş güzel çizilebilmektedir. Saydamlık resimlere örnek verecek olursak, dıştan bakıldığında görülmeyen ama gerçek araçlarda bulunan direksiyon, vites, fren gibi ayrıntıların da çizime eklenmesidir (50).

Çocuk daha önce beraber görmüş olduğu figürleri, çizimlerinde de beraber olarak çizmeye çalışır. Örnek olarak; ev, ağaç ve çiçeklerin beraber çizilmesidir. Bu konuda çevresi tarafından desteklenen çocuk, çizimlerinde daha önce çizmeyi başarmış olduğu nesne ve objeleri tekrar çizme eğilimindedir (51).

Nesneler yer ve gök çizgisinin dışında yani alışılmışın dışında çizilebilmektedir. Yer ya da gök çizgisi çizilmemiş olabilir. Boyama kâğıdı sabit tutulmayıp sağa-sola döndürülerek kâğıt kullanılabilir. Boyamada kullanılan renkler isteğe bağlı olmaktadır. Görsel algılama kabiliyeti arttıkça çizilen figürlerdeki detaylar da artmaktadır. İnsan objesine kulak, göz, el vs. ayrıntılar eklenerek çizilmektedir. Yapılan incelemeler görsel algılama ile zekâ arasında anlamlı bir bağın olabileceğini ve bu yüzden de bazı zekâ testlerinde “bir insan çiz” maddesinin yer aldığını vurgulamaktadır.

Yalnız çizilen insan resminin zekâyı tek başına anlatmaya yetmediğini de vurgulamaktadırlar (51).

Sevdiği insanlarla ya da farklı bir konuda problemler yaşayıp ve çocuk bunu kendi içinde aşamıyorsa çocuğun resimlerinde geriye dönüş çizimler yani bir önceki evrenin özelliklerine göre gelişim özellikleri kendini gösterebilmektedir (52).

2.3.3. Çocuk Resminde Renk

Birçok araştırmacı resimde kullanılan renklerin bazı olayların, çocuğun ruh halinin, yaşadığı problemlerin ya da iç çatışmalarının habercisi olabileceğini vurgulayıp bunun için renkler üzerinde çeşitli araştırmalar ve çalışmalar yapmıştır. Bunu belirtirken farklı durumlarında olabileceğini bunları görmezden gelinemeyeceğini belirtmişlerdir. Bunların çocuğun resim yaparken sahip olduğu imkânlar, kullanabildiği renk çeşitliliği vs. gibi unsurları belirtmiş olup bu unsurların görmezden gelinemeyeceği belirtilmektedir (53).

Çocuk hep aynı rengi mi kullanıyor? Başka kalemi var mı? Sahip olduğu kalemler erişebileceği yerlerde mi muhafaza ediliyor? Kalem açacağı var mı? Zorunda kaldığından mı yoksa tercih ettiğiinden mi bazı renkler istikrarlı kullanılıyor? Soru çeşitleri göz ardı edilmeden cevaplar aranmalı ve bu doğrultuda kullanılan rengin yorumu yapılmalıdır (54).

Çizilen resimlerde nesnelere, kişiler hep aynı renkte mi yoksa farklı renkte mi kullanılmış dikkat edilmesi ve diğer resimleriyle karşılaştırılması vurgulanmaktadır. Şayet belirli nesne veya kişi aynı renkte ise bunun ne veya kim olduğu soruları sorulup üzerine düşünülmesi diğer çizimleriyle kıyaslanıp derinine inilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Venger'in (2011) çalışmasına göre koyu renk seçimlerinin ağırlıkta olduğu çizimler bunalımlı, kaygılı durumların habercisi olabileceğini ifade etmektedir. Mat renklerin çoğunlukta kullanılması ise kırılğan ruh haline, yaşadığı bir takım strese, moral düşüklüğüne işaret edebileceği vurgulanmaktadır (55).

Öte yandan renk kavramının 4 yaş sonrası anlamlı bir hal aldığı öncesinde renkler arasında pek bir ayrımın gözetilmediği varsa sevdiği renklerin tercih önceliği olmaktadır. Sevinçli ruh hallerinde güneşin aydınlığını temsil eden sarı renk görülmektedir. Karamsar ve karmaşık ruh hallerinde ise bir kaç rengin karışımı olan kahverenginin kullanıldığı gözlenmektedir. 4 yaş sonrasında anlam kazanan renklerin pozitif ve negatif hislerin yansıması olarak kabul edilmektedir. Bunun sebebi ise bazı renkler pozitif bazılarıysa negatif enerji yaymaktadır. Nitekim görme engelli ya da kısmi görme engelli bireylerin renklerin yaymış olduğu titreşim ve enerji yoluyla renk

isimlerini bulabilmektedirler. Doğada (kırmızı, sarı ve mavi) ana renklerin çeşitli derecelerde karışımıyla ara renkler (turuncu, yeşil ve mor) meydana gelmektedir. Siyah ve beyaz renkleri ise her iki grup renk aralığına girmemiş olup doğada var olmaktadır (56).

2.3.3.1. Sıcak Renkler (Kırmızı, Sarı, Turuncu)

Hava elementleri içerisinde titreşimi yüksek olduğu için göze ilk ilişen bu renklerdir. Göze hitap etmesi nedeniyle dikkat çeken renk grubudur. Vücutta canlılık, enerji verici gibi özelliklere sahiptir. Soğuk renklere nazaran bu renklerle fazla iç içe kalındığında yüksek enerji oluşturması nedeniyle vücutta yorucu bir etkiye sahip olabilmektedir. Sıcak renklerin olması gerekenden fazla kullanılması kişinin baskıladığı enerjinin dışa vurumu olarak yorumlanmaktadır. Soğuk renklerle kullanıldığında derinlik algısını oluşturmaktadır. Buda çizilen resmin biraz daha öne geçmesini, anlamda derinlik kazanmasını kolaylaştırmaktadır (57)

2.3.3.2. Soğuk Renkler (Mor, Mavi, Yeşil)

Havadaki titreşimi az olduğu için gözü yormamaktadır. Vücutta sakinlik, huzur ve yorgunluk gibi etkileri olabilmektedir. Soğuk renkler genellikle ışığın kırılarak düştüğü, gölgenin hâkim olduğu alanlarda daha çok açığa çıkmaktadır. Resimlerde tamamen sıcak ya da tamamen soğuk renk kullanılması değil, uyum içerisinde ikisinin bir arada kullanılması resmi daha güzel kılmakta ve rengin kendini ortaya çıkarmasını sağlamaktadır. Otoriter tutuma maruz kalan çocuklar hissettikleri baskıyı bu renklerle dışa vurmaktadır. Baskının, otoritenin azalmasıyla beraber sıcak renklere geçiş gözlenmektedir (58).

2.3.3.3. Renklerin Psikolojik Anlamı ve Yorumu

Renkler psikolojik anlamda insanları etkilemektedir. Renklerin anlamlarına baktığımızda ise her rengin çeşitli anlam ve yorumu vardır. Kırmızı rengi sevenlerin ya da bu renkle iç içe kalanların enerjili, tutkulu olduğu fazla maruz kalındığında ise adrenalinin fazla salgılanmasına bu da gerginlik, sinirlilik gibi etkilere yol açabilmektedir. Bireye olumlu düşünmesine sevk ederken fazlalığında sinirlerin gerilmesine neden olabilmektedir. Rengin içindeki enerjiden dolayı göze çarpan, dikkatleri çeken bir renktir. Kan basıncını, hormon düzeyini de etkilemektedir. Taşımış olduğu yüksek enerji itibarı ile kişiye baskın bir karakter aşılayabilmektedir. Çocuklar dikkati üstüne çekebilmek için bu rengi tercih edebilmektedirler. Yine bu renk çocukların içinde bulunduğu ruh halinin yansımaları olabilmektedir. Resmi taşıyarak ve bastırarak çizmesi de içindeki saldırganlığı göstermektedir. Kısaca kırmızı güven

verirken tehlikenin de sinyallerini veriyor olabilir önemli olan çocuğun bunu hangi duyguyla kullanmak istediğidir (59).

Sarı renk, çevremize baktığımızda ilk olarak güneşte karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla ışığın temsili olan renktir. Sarı rengi tercih edenlerin yoğun düşünce gücüne sahip oldukları, iletişimi gelişmiş, bir o kadarda etkileyiciliği fazla olan kişilerin renk tercihi olabilmektedir. Sarı renkle geçirilen zaman kişiye olumlu anlamda enerji depolarken, güven duygusunu da hissettirmektedir. Bu renk olumlu enerjiyi, dingin ruh halini, sadakati temsil etmektedir. Bu renkle fazla iç içe kalındığında ise iç sıkıntısı oluşturabilmektedir. Bu rengin koyu tonları ise hastalıklı durumları, bastırılmış hıyanet duygusunu yansıtabilmektedir. Rahatlatıcı etkisi olan bu renk çocukların dikkatini toplamasına da yardımcı olmaktadır. Özellikle sınava hazırlanan bireylerin odalarında sarı renk veren ampuller kullanılmaktadır. Sarı renk aynı zaman da güneşten de hatırlanacağı üzere geçiciliği, akıp giden zamanı hatırlatmakta tempoyu artırmaktadır. Her şeyde olduğu gibi burada da bu renge fazla maruz kalınması biriken enerjiye ve sonrasında da rahatsız edici hislere sebebiyet vermektedir. Yapılan çalışmalarda çocuk resimlerinde güneş anneyi temsil etmektedir. Annesini hiç tanımayan ya da küçük yaşta kaybeden çocuklar güneş resmi çizmemektedirler. Anneyle ilgili sıkıntılı durumlarda ise güneşi farklı çizebilmektedirler (60).

Turuncu renk, doğadaki meyvelerin olgunlaşmış renkleri anımsatması itibarı ile verimliliği çağrıştırmaktadır. Böylelikle sağlıkla arasında bağ kurulmaktadır. Çocuk resimlerinde kullanılan turuncu renk genellikle sağlığın göstergesi olmaktadır. Bir o kadar da tehlikeye karşı uyarıcı bir renktir. Bu yüzden ki itfaiye ile ilgili malzemeler turuncu renktir. Tehlikelere karşı uyarıcı bu renk vücudun tehlike anında harekete geçmesini sağlayan adrenalini, heyecanı dinamik tutmaktadır. Dinamik olan sadece vücut değil aynı zaman da zihninde zinde kalmasına böylelikle üretken, hareketli kalmasını sağlayıp başarıyı da temsil etmektedir (61).

Mavi rengi ilk olarak gökyüzünde, denizde karşımıza çıkan renktir. Gündelik hayatta ise hastanelerde, güvenliği sağlayan kişilerin üniformalarında karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunları düşündüğümüzde aslında bu renk bize dinginliği, güvenliği, huzuru çağrıştırmaktadır. Hayale dalmayı, sıkıntıları kenarı atmaya söylemektedir; okul duvarları bu nedenle mavi renge boyanmaktadır. Resimlerinde bu rengi kullanmaları güvende hissettiklerinin ifadesi olabilmektedir. Çocuk resimlerinde kontrolsüzce kullanıldıysa eğer bu renk öz denetimin henüz oturmadığını haber vermektedir (62).

Yeşil renk çimlerde, ağaçlarda, sebzelerde vs. karşımıza çıkmaktadır. Yeşil bitkiler dünyanın akciğeri olması sebebiyle nefes demektir. İçe dolu dolu çekilen nefes rahatlık verir. Yeşil renkte resimde ruhun tasasız halini yansıtmaktadır. Olumlu giden hayatı böylelikle güveni sembolize etmektedir. Yeşil renk kişiye olumlu düşünce aşılayıp ümit etmesini sağlamaktadır. Bu yüzden ki sağlık kuruluşlarında yeşil renk kullanılmaktadır. Çocuğun resimlerindeki bu rengin açık ya da koyu tonları sağlıklı ilgili soruları düşündürmelidir (63).

Mor, kırmızı ve mavinin karışımı olan ve doğada az rastlanan bir renktir. Hem sıcak hem soğuk hisleri uyandırabilmektedir. Kırmızının ya da mavinin baskın olması oluşabilecek enerjiye yön vermektedir. Kişiye huzur, ferahlık ya da yalnızlık hisside verebilmektedir. Çocuk resimlerinde, bizlere düştüğü karmaşayı, destek ihtiyacını, öz güven eksikliğini anlatmaktadır. Genelde çocuğun üzerinde kafa yorduğu, taşıyamayacağı sorumluluklar verildiği durumlarda bu rengi tercih edebilmektedir (64).

Pembe, insanı sakinleştiren, yatıştıran bir özelliğe sahiptir. Romantizmle bağdaştırılan, hayal kurmaya sevk eden, iyimserliğin rengi olarak bilinmektedir. Bu renk kalp kasının sakinleşmesine olanak verip kan dolaşımını olumlu etkilemektedir. Çocuk resimlerinde yer alan bu renk onların hayal dünyasını yansıtmaktadır. Pembe renge boyanan bulutlar mutluluğun ifadesi ya da herhangi bir sıkıntıya çözüm olarak tercih sebebi olabilmektedir (65).

Kahverengi üç rengin (kırmızı, sarı, mavi) karışımından meydana gelen bir renktir. Yerine göre ve içinde baskın olan renge göre yaydığı enerji değişebilmektedir. Toprakla özdeşmiş bu renk bereketi hatırlatmaktadır. Tuvalet eğitiminde yoğun baskı, otoriter tutumla karşılaşan çocuklar resimlerinde yoğun olarak kahverengi ve maviyi kullanmaktadırlar. Yani desteğe ihtiyaç duyan, korunma isteği, şefkat arayan çocukların duygularını yansıttığı renk seçimi olarak karşımıza çıkabilmektedir (66).

Beyaz, bu renk toplumumuzda saflığı, hatasız, kusursuz olduğunu, iyi niyeti sembolize etmektedir. Ruhun temizliğini yansıtan bu renk çocuklar tarafından tercih edilmekle birlikte diğer renklerle daha çok kullanılmaktadır. Kişiyi olumlu düşüncelere sevk etmektedir. Bu rengin çocuklar tarafından sık kullanması sakin, tasasız olduğunu hissettirebilir. Bu rengi seven kişiler, yalnızlığı tercih etmeyen ruh haline sahip olmaktadır (67).

Siyah renk; ölümü, yası, karamsarlığı, mutsuzluğu, ciddiyeti, otoriteyi hatırlatan bir renktir. Çocuklar tarafından fazla kullanılmayan renk olup mutsuz çocuklar genellikle evin çatılarını veya resmin genelinde bu rengi tercih etmektedirler. Bu renkle

yetişen çocuklar asi ve hırslı bir ruha sahip olmakta aykırı bulduğu durumlara karşı çıkmaktadır (68).

Gökkuşuğu, yedi rengin sıralanmasıyla oluşan renk grubunu bir arada tutan renk perdesidir. Altından geçen hayallerinin gerçekleşeceğine, işlerin daha iyiye gideceğine inancın göstergesidir (68).

2.3.4. Kâğıtta Yer ve Yön Seçimi

Eline kalem verildiği andan itibaren bir şeyler çizmeye çalışan çocuk 2'li, 3'lü yaşlarda karalamalar şeklinde çizimler yapmaya başlamaktadır. Çizilen karalamalar dışarıdan bakıldığında amaçsız gibi görünse de çocuğa sorulduğunda her bir çizimin bir nesne veya olayla ilgili olduğu konusunda bilgi vermektedir. 5-6 yaş çocukların çizimleri artık daha nizami ve konusu daha netlik gösteren çizimlere doğru boyut kazanmaktadır. Çimler yer çizgisinde, yıldızlar gökyüzünde, ev kâğıdın biraz daha ortasındadır. Çizilen nesnelere gerçeğiyle benzerlik göstermeye başlamış, olay sıralamasına göre nesnelere kâğıda çizilmiş ve kâğıt düzeni belirgin bir şekilde gelişmektedir (69).

Tüm bunlar aslında çocuğun gelişiminin ilerlemesiyle ve çocuğunda bunu keşfetmesi ve sürdürmesiyle gerçekleşmektedir. Çocuğun çevresinde olup biteni izlemesi, yorumlaması, kendi istekleri doğrultusunda kâğıda dökmesi çocuğun dış dünyayla ilişkisini de ortaya koymaktadır. Tüm bu gelişmeler devam ederken çocuğun bunları nasıl yorumladığı, ne derece önem verdiği çizimdeki yer ve yön seçiminden kendini ele vermektedir (70).

2.3.4.1. Üst Kısmı

Kâğıdın bu kısmında yapılan çizimler kişinin ruhi durumunu, olumlu düşüncelerini, düşlerini, değerlerini temsil etmektedir (53).

2.3.4.2. Alt Kısmı

Verimliliği, bilinci, suyu, alt yapıyı, temeli, yer zeminini sembolize etmektedir (53).

2.3.4.3. Sol Tarafı

Maziyi, istekleri, çağrışımları, bilinçaltını, olumsuzlukları yansıtmaktadır (53).

2.3.4.4. Sağ Tarafı

İleriyi, hafızayı, aktifliği yansıtmaktadır (53).

2.3.4.5. Ortası

Yaşanılan anı, içinde bulunulan duygu durumunu temsil etmektedir (53).

2.3.4.6. Köşeler

Sol üst baba, sağ alt anne şablonunu işaret etmektedir. Sol alt ortak bilinçaltını, sağ üst zihinsel evresinin yansıması olarak kabul edilmektedir (53).

2.3.4.7. Yönler

Resimde renk, çizim, köşeler kadar önemli olan unsurlardan bir tanesi de resimdeki nesnenin ne tarafa doğru hareket etmekte ya da resmedilen nesne canlı ise hangi tarafa ve yöne bakmaktadır. Kâğıdın solundan sağına doğru hareket akışı geleceğe, realizme yönelimi, sağından soluna yön akışı ise yaşanan özelemlere, geride kalan zamana işaret etmektedir. Yedi yaşından önce çocuklar gelecek kavramını pek bilmedikleri için geçmişini tasvir edebilmektedir. Bu yüzden araba yönleri genelde sağ taraftan sol tarafa yön bulmaktadır. Yedi yaş ve sonrasında gelecek kavramını algılama biraz daha gelişmektedir. Yedi yaş sonrasında çizilen nesnelere yönü soldan sağa doğru yön bulmaktadır. Bu da bilişsel gelişimin ilerlemesiyle çocukta gelecek kavramının önemini ve merakını yansıtmaktadır (71).

Kâğıdın alt kısımlarını kullanan çocuklar; çevreyi keşfettikçe, inceledikçe, çevreyle bağları ilerledikçe, çevre sorunlarını gördükçe, çizeceği nesnelere, konular artmaktadır. Çevreyle artan bu bağ çizilen nesne çeşidi ve sayısı artmaktadır (72). Yer çizgisi ve gök çizgisi ayrımını yapabilen çocuk bu doğrultuda uzay, mekân kavramı daha iyi oturtmaktadır.

2.3.4.8. Çizgiler

Resim çizerken her öge gibi çizgilerde önemli ipuçları vermektedir. Ruh halinin verdiği duygularla çizgiler kağıtta yer alırken huzurlu ya da kaygılı dünyasını, çekinceli, her türlü hislerini, karakterini çizgi atışlarıyla farkında olmadan yansıtmaktadır. Bastırılarak atılmış kalın çizgiler kaygılı ruh halini, aşırı bastırmaktan kâğıdın zarar görmesi durumu ise saldırgan yapıya, belirsiz ya da silik ve kesik çizgilerin varlığı ise özgüvenin eksik olduğu silik bir kişiliğe, alıngan ve duyarlı yapıya, silginin fazla kullanılması durumu ise yine kendinden emin olamama güven duygusunun eksik olduğunu göstermektedir. Atılan çizgiler parça parça kesik çizgilerden oluşmuş fakat sonrasında üzeri başka bir kalın çizimle kapatılmaya çalışılmışsa üzerindeki gerginliği gizlemeye, baskılamaya çalışmaktadır (73).

Cinsiyet dağılımında genel olarak kız çocuklarının küçük detayları oluşturan çizimleri (elbise kıvrımları, düğme, kulak kıvrımı, parmak vs.) erkek çocuklarına nazaran erken kaptıkları ve estetik olmasına önem verdikleri tespit edilmiştir. Yaş dağılımında da 6 yaş 5 yaşa göre yer çizgisinin önemini ve nedenini daha iyi anlamakta

olduğu nesnelere bu çizgi doğrultusunda daha iyi yerleştirdiği görülmektedir. 6 yaş çocuklarda genel olarak derinliği yansıtan çizimlerin henüz oturmadığı bu yaşın sonunda ya da bir sonraki yaşta kendini göstermektedir. Yaşla beraber gelişimin yansıtılmaktadır. Koordinasyonun artmasıyla kalem kullanma hâkimiyeti artmaktadır. Bu da çizimlerin amacına uygun olmasını kolaylaştırmaktadır (74).

2.3.5. Nesnelerin Boyutu ve Çizimdeki Yerleşimi

Kullanılan resim kâğıdındaki alan yayılımı çocuğun bilinçaltını ne kadar yansıttığını söylemektedir. Çocuk kendini çevresi tarafından sevilen önemli biri olarak görüyorsa kendisine kıymet veriyorsa bunu resim için seçtiği geniş alana bakarak yorumlamak mümkün olabilmektedir. Bu alan çocuğun kendisine verdiği değerle birlikte sosyalliğini ya da asosyalliğini göstermektedir. Sosyal çocuk öz güven problemini aşmış olup çekinmeden rahat rahat sakince geniş alanda resmini çizmektedir. Bunun aksine çekingen, iletişime geçmeye utanan, kendini yetersiz gören ya da anlatamadığı sıkıntıları olan çocuklar, küçük çizimlerle küçük alanları seçme eğilimine yönelebilmektedir (75).

Çocuğun çizimlerinde nesnenin boyutu, kâğıdı kaplıyor ya da kâğıttan taşacakmış gibi bir görüntü, izlem veriyorsa kaygı yaşadığının işareti olabilmektedir. Çocukta enerji var ve bundan dolayı dürtüsellik önüne geçemiyorsa bundan dolayı da boyutunun üstünde çizimler gösterebilmektedir. Aktif, denetim kontrolü henüz oturmamış, dikkati süresince yoğunlaşmamış ya da saldırganlık eğilimi olan çocuklar kâğıdı rastgele, amaçsız gibi görünen çizimlerle kaplayabilmektedir (76).

Eğer çocuk resminde hem büyük çizimler hem küçük çizimleri bir arada çiziyorsa karmaşık ruh halini yansıtmaktadır. Tüm bunların aksine sadece ortası ya da belirli bir alanda küçük çizimleri ele almışsa ve bu çizimler zayıf çizgilerle ve koyu renkle çizilmişse çocuğun kendisine olan güvenin yoksunluğunun habercisi olabilmektedir. Çocuğun utangaçlığını, benlik algısındaki yetersizliği, naif ruhunda gizlenen korkaklığı ince ince işlediğinin ispatı olabilmektedir. Bu resimler pasif, sorumluluk almaktan çekinen, düşük benlik algısına sahip olan, çabuk vazgeçebilen çocuklar tarafından çizilebilmektedir (77).

İnce motor becerileri gelişmiş çocuklar, el-göz koordinasyonunu uyumlu kullanabilmekte olup resimlerinde olması gereken ölçüde ve resim orantısına dikkat ederek kâğıdı kullanmaktadır (78).

Çocuklar yaşamlarını çizilen resimlerle özdeşleştirerek resmederler. Yapılan araştırmalar çocukların hayranlık duyduğu, model aldığı, uzun zamandan beri

görmediği ve bundan dolayı hasret duyduğu kişileri resimde tasarladığı alan ve diğer nesnelere göre daha iri yapılı çizdiklerini ortaya koyduğunu göstermiştir. Tüm bunlardan yola çıkılarak özlemediği, görmek istemediği, iletişimin zayıf olduğu, güvensiz bulunduğu, kendisinden zarar gördüğü kişileri ise resme ayrılan alana göre ve diğer nesnelere göre küçük ya da çok küçük çizdiği tespit edilmiştir. Duygu durumunu katmaksızın yaşadığı çevredeki kişilerin baskın karakter özelliklerine, aktif olma durumuna göre de büyük ya da küçük çizimler şeklinde de çizilmektedir (79).

2.3.6. Çocuk Resimlerinin Özellikleri

Çocuklar genel anlamda resim çizerken pek çok ortak özelliklere sahip olmaktadır. Bulduğu ortam ya da farklı nedenlere bağlı olarak değişimlerde kendini gösterebilmektedir. Kimi zaman oyun amaçlı kimi zaman öğrendiklerini göstermek için kimi zamansa hissettiklerini yansıtmak için resim çizmeye yönelmektedirler. Amaç ne olursa olsun çizilen resimler yaşadıkları dünyanın içinden gelen aktarımlar olmakla birlikte tarafsızca ve farkında olmadan kendi mizacını ve gelişimini bizlere söylemektedir (80).

2.3.6.1. Realizm Özelliği

Çocuklar gördüğü nesnelere sanki ikinci bir dünyada can bulmuşçasına tüm gerçekliğiyle çizmeye çalışmaktadırlar. Nesnelere hayata aykırı hiçbir özelliği yoktur. Yüzmesi gereken hayvanlar yüzerken, koşması/yürmesi gereken hayvanlar koşarken/yürürken, uçuşması gereken hayvanlar ise uçarken resmedilmektedir. Gerçek hayata aykırı olmamakla beraber süsleme ya da sadeleştirme görülebilmektedir (81).

2.3.6.2. Düzleme Özelliği

5-6 yaş çocukları henüz üç boyutlu resim çizmeyi bilmediğinden gördüğünü resim kâğıdına olduğu gibi yansıtmaya çalışmaktadır. Bunu düz olan resim kâğıdına resimleri düz çizmeye çalışarak yapabileceğine inanmaktadır. Nesneyi var olan görüntüsüne göre değil de kâğıtta yer alabileceği şekle göre çizmektedir (82).

2.3.6.3. Tamamlama Özelliği

Çocuklar sadece gördüklerini değil aynı zamanda bildiklerini de gördükleriyle harmanlayarak nesnelere birbiri ile bir bütünlük algısı içerisinde düşünmektedirler. Bütünlük algısı içinde düşündüğü nesnelere ise yine bir bütün halinde çizme gayreti içerisine girmektedirler. Nitekim bunu öylesine benimsemişlerdir ki birinin yok oluşu sanki diğerlerinin de yok oluşu ya da onları çizmeye, anlatmaya yetersiz olarak düşünmektedirler. Burada çocuğun resimleri çizerken kendi perspektifinden baktığı ve ona göre resim çizdiği anlaşılmaktadır. Cismin sadece göze çarpan kısımlarıyla değil de

aynı zamanda diğer yarısının da düşünülüp tamamlanması şeklinde resimde yer almaktadır (83, 84).

2.3.6.4. Saydamlık (Röntgen) Özelliği

5-7 yaş arasında görülen bir özelliktir. Var olan nesnelere farklı durum ve olaylarda farklı bir yapıya bürünebilecekleri çocuğun algısında henüz bu yaşlarda oturmamıştır. Bu durum çocuğun bilişsel gelişimiyle beraber ortadan kalkmaktadır. Bir arabayı çizerken sadece dışını değil sanki araba saydammışçasına içinin de resmetmesi bu duruma bir örnek olmaktadır (85, 86).

2.3.6.5. Boy Hiyerarşisi Özelliği

Çocuğun resim çizerken kendince bir kural koyup çizdiği kişi ya da nesnelere sıralama yapması durumudur. Sevmediği, görmek istemediği kişileri, özlem duymadıklarını, kuytu köşelere çizmesi ve kâğıdın merkezinden uzak konumlandırmasıdır. Sempatik, yanında görmek istediği kişileri ise büyük orantılarda resmedilmesi ve kâğıdın ortalarına ya da ortasına yakın çizilmesidir. Burada boy hiyerarşisi düşündüğümüzde fiziksel görüntü olarak düşünülse de aslında çocuğun resim çizerken kendince koyduğu kural önemlidir. Genellikle verdiği değere göre ya da sevgi ölçütüne göre büyük çizimlere, abartılı çizimlere kaçılmaktadır (87).

2.3.7. Çizimlerde Detay Figürlerin Anlamı

Çocuklar bazı nesnelere insanlar gibi bazı duygulara hâkim olduğunu düşünmekte ve bu nedenle kendi ruh hallerine göre bu nesnelere gülen ya da mutsuz, ağlayan surat çizebilmektedirler (88).

Güneş ve Bulutlar: Güneş hayatımızı aydınlatan en küçük yıldızdır. Çocuklarda ise ruh hali aydınlık, parlak ise güneşe mutlu bir yüz ifadesi çizmektedir. Güneş mutluluğundan haber verirken aslında anne ve aile ilişkileriyle ilişkilendirilen nesnelere dendir. Anneyle olumlu ilişkiler yürüten çocuklar resimlerinde bu objeyi çizmektedir. Eğer yaşı ve gelişimi gereği yapması gereken becerileri tek başına gerçekleştiremiyorsa ve anneye bağımlı ise güneş ışınları güneşin içinden başlanarak çizilmektedir. Annesini kaybeden, olumlu ilişkileri bulunmayan, şiddet gören ya da resmin içeriği olumsuz bir konuyu resmetmişse çocuk bu durumlarda bu objeyi çizmek istememektedir. Birden fazla güneş çizilmişse bu durum çocukta anneye dair travmatik durumun oluşmuş olabileceğini düşündürmelidir (89, 90).

Bulutlar genellikle ailenin geri kalanlarını temsil etmekte ya da çocuğun çevresini ve arkadaşlarını temsil etmektedir. Güneşin önü bulutla kapatılmış ya da araya bulut girmişse çocuk anneyi kardeşten kıskanıyor ya da annenin sevgisi başka yöne

yöneldiğini düşünmektedir. Bulutların rengiyle sayısı da önemlidir. Siyah bulutlar iletişimin zayıf olduğu ve çocuğun bundan etkilendiği anlamlarını taşıyabilmektedir (89, 90).

Yağmur: Çocuk resimlerinde ender görülen bir doğa olayıdır. Bu yüzden resimde resmedilen yağmur dikkat çeken bir öğedir. Resim konusu yağmur ve onu andıracak bir konu değilse, depresif ruh halini yansıttığının sinyali olabilmektedir (91).

Top, Balon, Uçurtma, İp: Uçurtma ve balonu baskıcı, otoriter, sert tutumlu ailelerin çocukları çizimlerinde daha çok yer vermektedir. Ailelerin bu tutumlarından uzaklaşmak isteyen çocuklar kaçış aracı olarak bu nesnelere yer vermektedir. Top ve ip ise çocukların oyunlarında çokça kullandığı araçlardır. Oynayan ve enerjisini dışa vurabilen çocuk mutludur. Top ve ip ise oyun aracılığıyla çocukları rahatlattığı için bu objelerde çocukların mutlu olduğu varsayımını çıkarmaktadır. Resimde oyuna dâhil olmayan çocuğun varlığı ise sosyal iletişimi zayıf çocukların tercihi olabilmektedir (88).

Semsiye: Yağışlı havalarda ıslanmaya karşı kullanılan araçtır. Yağış yok ve buna karşın resimde kullanıldıysa çocuğun kendini korumak istediği ve güvensiz ortamda olduğunu, şefkat arayışında olduğunu düşündürmelidir (68).

Piknik: Tüm aile fertlerinin beraber hoşça vakit geçirdiği iletişimin aktif olduğu aile etkinliği olması nedeniyle çocuk resimlerinde önemli bir yere sahiptir. Bu tür resimler çocuğun mutluluğunu yansıtan resimlerdir. Eğer resimde pikniğin dışında kalan birey varsa o kişiyle yaşanan iletişim eksikliğini yansıtmaktadır (68).

Ağaç ve Çiçek: Ağaçlar ve çiçekler hemen hemen nerdeyse her çocuğun resimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Doğa da çokça karşımıza çıkan bu canlılar farklı farklı renkleriyle içimizi açmaktadır. İç huzurun resmi olarak da çocuk resimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Ağaçlar ve aile yapısı çocuklar tarafından adeta özdeşleştirilmiştir. Canlı gür yapraklı bir ağaç sağlam temeller üstüne kurulu aile yapısına benzemektedir. Soluk renkli, yaprakları dökülmüş ağaçlar aile içerisindeki kavgaların, anlaşmazlıkların, boşanmanın göstergesi olabilir. Genellikle mutlu evlerin civarında mutluluğun belirtisi olarak çiçekler açar ve rengârenktir. Aile yaşamında mutlu olan çocuklar çiçek çizmektedirler (92).

Ev Resmi: Çizilen ev resimlerinde pencere, kapı, yol, baca, çatı beraberinde çizilmektedir. Baca figürü doğalgazlı binalardan dolayı eskiye oranla daha az çizilmekle beraber resimlerde hala görülmektedir. Eğer baca çizilmişse tüten dumanın evdeki neşeyi, aile birlikteliğini haberdar ediyor demektir. Baca varda duman yoksa aile sıcaklığını kaybetmiş, çocuk mutlu olmayabilir. Çizilen çatılar ise kırmızı renge hâkim

ise mutlu, siyah renkte ise mutsuz olabilir. Pencereler yok ya da perdelerle kapatılmışsa dışarıyla iletişimin zayıf olduğu anlamına gelebilmektedir. Perdeler, çocukların evin özel sınırlarının olduğunu ve korunması gerektiği bilincine vardığının göstergesidir. Tokmağı, zili olmayan, kapısı küçük ya da hiç olmayan kapılar ise dış dünyayla iletişimi gösterir. Mutlu ailelerin evlerinin önünde yol vardır. Sürdürülebilecek güzel bir ömrü haber vermektedir. Mutsuz ailelerin evlerinin önüne ya da yakınına yol gitmez gitmediği içinde çizilmemektedir (93).

2.3.8. İnsan Figürü ve Detayları

Kafa: Evrensel olarak tüm çocukların insan figüründe ilk olarak çizmeye başladığı parçadır. İnsan figürü olarak çizilen resimlerde kafanın olmayışı çocuk açısından bilişsel anlamda ciddi sıkıntıların olduğunu habercisi olabilmektedir. Kafa kâğıttaki orantısına bakıldığında çok ufak olması sosyal yetersizliklere, iletişim sıkıntısı yaşadığına ya da akla önem vermediğini düşündürmelidir. Tam tersi büyük olması ise akla önem verdiği, yaşlılarına göre sosyalliği yakaladığına ya da kişiliğine yapılmış yergilere maruz kaldığına işaret olabilir. Çocuklar örnek aldığı, güven duyduğu kişilerin kafa yapısını büyük çizmeyi tercih etmektedirler (94).

Gözler: Dünyayı görebilmemizi sağlayan gözler vücudun penceresidir adeta. Güzeli, çirkini, iyiyi, kötüyü her yönüyle her şeyi görmemizi sağlamaktadır. Her şeyi görmeyi sağlayan gözler aynı zamanda hislerinde aynasıdır. İçi boş çizilen gözler, kafa yapısına göre ufak çizilen gözler ya da birinin unutulup çizilmemesi göz problemlerini düşündürmelidir. Çizilen figürün yanında başka insan figürü var ve gözler ona doğru bakıyorsa onu model almaktadır. Yanında kimse çizilmemiş ve buna rağmen gözler sağa ya da sola bakıyorsa utangaçlığını göstermektedir. İri çizilen gözler, yardım arayışında olabilir ya da iyi bir gözlemci olduğunu habercisi olabilir. Göz bebeği olmadan çizilen göz ise çevreyle olan iletişimin kısıtlılığını, duygusal boşlukta olduğunu yansıtmaktadır. Nokta veya çizgi şeklinde olan çizimlerse ruhsal olarak daraldığının yansıması olabilmektedir. Gözlerin tamamen çizilmemesi ise olumsuz olarak yorumlanmaktadır (95).

Saç-Kaş: Toplumumuzda erkekler kısa saçla bayanlarsa uzun saçla özdeşleştirilmiştir. Cinsiyete göre değişen bu farklılık çocuklar tarafından ancak cinsiyet ayrımını öğrenmeye başladığı 3 yaş civarı kavranmaya başlanmaktadır. Oto kontrolü zayıf çocuklar saç çizerken düzensizce dağınık saçlar çizmektedir. Dürtüsellliği kontrol edebilen çocuklar ise daha düzenli saçlar çizmektedir. Gözler kadar olmasa da kaşlarda

duyguları yansıtmaktadır. Çatık kaşlar çocuğun kabullenemediği olayları, aşağı sarkık kaşlar ise mutsuzluğunu yansıtır olabilmektedir (95).

Ağız: Ağız iletişimi, beslenmeyi, kendini ifade etmeyi sağlayan organdır. Çocuk resimde kendini çizmiş ve ağız çizmemişse ya da küçük çizmişse iletişim yoksunluğu ya da sakladığı önemli bilgilerin işareti olabilmektedir. Kendinde çizmiş başka figürde ağız çizmemişse o kişiden duymak istemediği sözler duyduğunun göstergesi olabilmektedir. Ağız açık ve dişler çizilmişse saldırganlığı düşündürmekle beraber çocuğun ısırma davranışına maruz kalıp kalmadığının altı irdelenmelidir. Belirgin dolgun dudaklar ergenlerde daha çok görülmektedir. İri açık bir ağız sosyalliği iletişime geçme isteğini göstermektedir (95).

Bacaklar ve Ayaklar: Vücudun ağırlığını taşıyan ona destek olan bu organlar çok önemlidir. Bu organlar çizilmezse, unutulursa çocuk yeterince destek görmüyor demektir. Bu organlardan biri çizilip biri çizilmezse farklı anlamlar ifade etmektedir. Ayaklarda sağ taraf eksikse çevreden gelen desteğin yetersizliğini sol taraf eksikse anne ve babadan gelen desteğin yetersizliğini ifade etmektedir. Bacaklarda beden boyuna göre kısa olması henüz kendine güvenin oturmadığını kendine bakan kişilere bağımlılığın devam ettiğini ifade etmektedir. Bedene göre uzun olması ise özgüvenin fazlalıysa geliştiğinin habercisidir (96).

Eller ve Kollar: Elleri ve kollarını dışa doğru açmışsa iletişime sosyalliğe açık hatta iletişim eksikliği yaşamadığı söylenebilmektedir. Kollar birine sarmalanmışsa sosyal gelişimde olumlu adımlarla ilerlediğinin göstergesi sayılabilmektedir. Kendisini döven biri/birileri varsa elini kolunu daha iri gösterebilir. Yine bu organlar tam zıttı içe doğru yani kapalı duruyorsa, çizilmesi unutulmuşsa, arkada durduğu belirtiliyorsa iletişime, sosyalliğe kapalı mesajını vermektedir. Kollar var fakat kısaysa karasız yapıya işaretir (96).

Burun: Çocuktan beklenen sıradan bir burun çizilmesidir. Çizimi unutulmuşsa eğer bu organla ilgili rahatsızlığı ya da geçmişte bir takım tıbbi müdahalelere uğramış olup olmadığı araştırılmalıdır. Olması gerekenden büyük çizilen bu organ cinsel gelişimin yoğunluk kazandığını göstermektedir (96).

Kulaklar: Çizilen resmin genelinde kimsede bu organ çizilmemişse sıkını yok demektir. Bir kısmında var bir kısmında yok ise şüphelenip detayına inilmelidir. Çocuk kendisini aktif şekilde dinleyenlerin kulaklarını atlamayıp çizecektir ya da onu dinlemeyen bireylerin kulaklarını atlayacaktır. Olumsuz konuşmaların geçtiği, kendisini yeren kişilerin kulakları genelde çizilmemektedir. Dinlemeyi seven, dinleme becerisini

kazanmış çocuklar kulak çizmektedirler. Kulaklar var; fakat olması gerekenden küçükse sosyal gelişiminde sosyal iletişim zaman zaman sekteye uğruyor olabilir. Kulak var olması gerekenden büyükse o zamanda sohbet etmeyi seven, dinlemeyi seven, sosyaliteliği yakalamış olduğu düşünülmelidir (97).

Dişler: Ağız açık iri çizilen dişler ısırma eylemini dolayısıyla saldırganlığı işaret etmektedir. Bunu daha çok iletişimi zayıf, kendini yeterince ifade edemeyen, öfke kontrolü zayıf çocuklar çizebilmektedir. Daha önce başkaları tarafından ısırılma davranışına maruz kalıp kalmadığı irdelenmelidir. Ufak çizilen dişlerse dişlerle ilgili ya da yeme problemiyle ilgili sıkıntıların yansıması olabilmektedir. Ebeveynleri tarafından zorla yemek yedirilme davranışına maruz kalmış çocuklar küçük diş çizimine yönelebilmektedir (98).

Cinsel Organlar: 5-6 Yaşlarındaki çocukların resimlerinde özel bölgelerin çizimi mahrem kabul edildiği için cinsel objeye genellikle rastlanmamaktadır. Mahrem sınırlara dikkat edilmeden tercih edilen aile hayatı ya da argo içeren sözcüklerin kullanımı mahrem kavramının oluşmasında olumsuz yönde etkilediği için bu gibi durumlarda da resimlere de cinsel objeler yansıyabilmektedir. Tuvalet eğitiminin istenilen yönde ilerleyememesi, çocuğun cinsel organıyla korkutulması gibi durumlarda da çizimlere yansıyabilmektedir (98, 99).

Çene: Belirgin köşeli çene çizimi güçlü görünme belirtisi olabilmekle beraber çevresindeki insanlardan destek beklediğinin belirtiside olabilmektedir (53).

Omuz ve Gövde: Oval ya da yuvarlak vücut hatları uyumlu, ılımlı ve hayatları olumlu giden çocukların kalem vuruşlarını taşımaktadır. Sert, kalın ve köşeli vücut hatları genelde aile içinde sıkıntıların yaşandığı, mutsuz veya şiddet gören çocukların tercihi olabilmektedir. Resimde omuzları geniş çizilen kişiler genelde ailede ya da çevrede söz sahibi olan kişilerdir. Dar omuzlar ise çizilen kişinin güçsüzlüğünü aktarıyor demektir (100).

Parmak ve Tırnaklar: Çizilen uzun tırnaklar, belirgin yumruk hareketi varsa çocuğun saldırganlık dürtüleri gözden geçirilmesi gerekmektedir. Parmaklar eksikse dikkat eksikliği mevcut olup fazlasıyla hırs yapan kişiliğinin ipucusu olabilmektedir (101).

2.3.9. Resimlerin Genel Olarak Yorumlanmasında Dikkat Edilmesi Gerekenler

Yorumlamayı yaparken çocuğun aile yaşantısını, aile birlikteliğini, yaşını, cinsiyetini, geleneklerini, çevre yapısını göz önünde bulundurmak gerekmektedir (101).

Renk Seçimi: Çocuk resimlerinde değerlendirmeye tabi tutulması gereken önemli ölçütlerden birisidir. Çocuğun resmi çizmeye başlaması ile gerekli materyaller sağlandı mı? Silgi, kalem, takımın içinde eksik olmayan boya çeşitliliği, kâğıt var mıydı? Yoksa sadece birkaç kalemle mi resim çizmesi istenildi, tüm bu detaylar göz önünde bulunduruldu mu? Malzemeler elinin altında ya da ulaşabileceği yerde miydi? Çocuğun tercihlerine saygı duyuldu mu yoksa müdahale mi edildi, çocuğun kendini rahat, özgür hissedebilmesi sağlandı mı? Eksiklikler giderilip ortam hazır hale getirildikten sonra resim çizmesi istenebilir (102, 103).

Yapılan araştırmalar renk seçimlerinin rastgele seçimlerden değil duygu durumundan kaynaklandığını ortaya çıkarmıştır. Çocuklar olumlu ilişkiler geliştirdiği insanları hoşuna giden renge, antipati geliştirdiği kişileri ise koyu renklerle boyayabilmektedirler. Hangi renk kullanılmış ve kullanılan renk resim kâğıdında resmin ne kadarın da kullanılmış. Renk çeşitliliğinden yararlanabiliyor mu? Sık tercih ettiği rengi hangi tonlamalarda ve hangi renklerle birleştirerek kullanıyor? Resmin konusu sevdiği insanları içeren bir konuyu temsil ediyorsa kimler sıcak renklere kimler soğuk renklere, kimler koyu basık renklere kimler iç açıcı, rahatlatıcı renklere boyanmış bunların tespitinin yapılması gerekmektedir. Belirli öğeler aynı renkle mi boyanmış? Eğer imkân varsa farklı bir zaman diliminde çizilen resmiyle karşılaştırılması yapıp aynı ve farklı yanları tespit edilip detaya inilmesi gerekmektedir (102, 103).

Kullanılan kapalı renk (siyah, lacivert, koyu kahverengi) seçimleri kapalı ruh halini, baskın ve kontrolsüzce atılan kırmızı renk kalem vuruşları ise kontrol altına alınamamış dürtüsellik, yüksek enerjinin hareketliliğini söylüyor olabilir. Soluk renkleri sık sık tercih ediyorsa ruhundaki yorgunluğun, tükenmişliğin, bunalımın habercisi olabilir. Mor rengi sık kullanıyorsa hassasiyet söz konusu olabilir (103).

Yorumlayan Kişi: Yorumlayan kişinin tutumları resmin yorumuna olumlu ya da olumsuz etki edebilmektedir. Yorumlamada da önemli olan değerlendirmeyi yapan kişinin nötr yani tarafsızlığını koruyabilmesidir. Tarafsızlığı sağlayabilmek için çevre ve kendi yaşantısını göz önünde bulundurmaması, ön yargılarını kenara bırakması, hislerini katmaması gerekmektedir. Resim çizildiği esnada çocuğun yanında olup gözlem yapıp gerekli durumları not almak, vakit ayırdığı, özen gösterdiği nesnelere tespit etmek gerekir. Silgiyi hangi objede ve ne sıklıkta kullandığını, nerelerde duraksadığını çiziminde tereddüt ettiği yerleri saptamak önemli katkı sağlayacaktır. Resmin boyutu, kâğıdın kullanım yönü gibi unsurlara dikkat edilmelidir (104).

Çocuğun Gelişimi: Okul öncesindeki çocukların çizgisel gelişimleri aşağı yukarı aynıken özellikle bu benzerlik 5-6'lı yaşlarda daha net gözlenmektedir. Yaş artıkça bireysel farklılıklar devreye girmekte ilgisine, yeteneğine ve aldığı eğitime göre farklı alanlara yönelmektedirler. Çocukların gelişim özellikleri bilinmeli ve beklenebilecek performansın üstünde bir beklentiye girilmemesi gerekmektedir. Burada önemli olan çocuğun gelişimi doğrultusunda beklenenleri yapabilmesidir. Yaşı ve gelişimi doğrultusunda beklentinin altında kalıyorsa tespiti sağlanıp aile için gerekli bilgilendirme ve yönlendirmede yardımcı olunabilir (104).

3. MATERYAL VE METOT

Bu bölümde yapılan araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

5-6 Yaş Çocukların Resimlerine Akran İlişkilerinin Yansımaları incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma “Karma Araştırma Yöntem”ine uygun bir çalışma olup nitel araştırmada Olgubilim deseni, nicel araştırmada ise Tarama modeli kullanılmıştır. Karma Araştırma Yöntemin uygulanmasındaki amaç, yürütülen çalışmanın tek yönden sınırlandırılmayıp daha kapsamlı sorulara cevap aranmasını sağlayabilmektir. Böylelikle destekleyici ya da farklılık arz eden bulguları kıyaslama imkanı bulabilecektir. Destekleyici bilgiler için dayanak oluşturup verilerin oluşumunda yardımcı olacaktır. Amaç; bu konuda var olan bilgilere yenilerini eklemektir.

Karma Araştırma Yöntemi, hem nicel hem nitel araştırmaların verilerinin harmanlanmasıyla ortaya çıkan bir araştırma türüdür (105).

Nicel Araştırma, var olan durumlar ve gerçekler üzerine analiz yapabilmeyi, sebep sonuç ilişkisi kurmayı, sayısal ifadeyi kolaylaştıran, öngörülebilir bulunmayı sağlayan araştırma çeşididir. Nicel araştırmanın alt başlıklarından olan **Tarama Modeli** ise birden çok katılımcının bulunduğu araştırmalarda katılımcının sahip olduğu görüş, özellik, tutum ve beceri gibi bazı özellikleri taşıyıp taşımadığını tespit etmek amacıyla yürütülen araştırmalardır. Yürütülen araştırma konusu için toplanan veriler, cevaplar kodlanarak doküman haline getirilir (106).

Tarama Araştırmasının Özellikleri Nelerdir?

- ✓ Çalışma için seçilen evren içerisinde örneklem üzerinden çalışma yürütülür.
- ✓ Çalışma için toplanan veriler farklı veri toplama araçlarıyla yöneltilen soruların cevaplarını içermektedir.
- ✓ Toplanan veriler bireysel olarak değil örnekleme oluşturacak, temsil edecek şekilde toplanır (105).

Nitel Araştırma, yürütülen çalışmanın bilgi ve tecrübelerle doğruluğunun ve gerçekliğinin tespit edilmesini ve yorumlanmasını sağlayan çalışma türüdür. Nitel araştırmanın alt başlıklarından olan **Olgubilim** deseni ise araştırılan konunun, olgunun kaynağı tarafından bilginin somut bir şekilde dışarıya aktarılabilmesidir. Aktarılan somut veri üzerine analizin yapılabilmesi için verinin kaynağıyla görüşmeler yapılır. Bu

görüşmeler doğrultusunda İçerik Analizi yapılır. **İçerik Analizi**, belirlenen hedef doğrultusunda belli bir düzene bağlı oluşturulan kodlamalar ile temanın detaylı şekilde sınıflandırılması, sistematik olarak sonuçlandırılmasıdır (107, 108).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni 2018-2019 eğitim ve öğretim yılı içerisinde Malatya ilinde ikamet eden okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 5-6 yaş grubu kız ve erkek çocukları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, bu evrenden seçilen evreni bilinmeyen örneklem yöntemine göre %95 güven aralığında 0.05 yanılğı düzeyine göre hesaplanan 98 beş-altı yaş çocuklar oluşturmaktadır. Çalışmaya 180 çocuk dahil edilmesinin sebebi ise okullardan 180 form toplanmasıdır. Malatya il merkezinde bulunan Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinde yer alan okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören çocuklardan ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Araştırmanın sınırlılıkları; çocuğun anne babalarının birlikte yaşamayı, normal gelişim göstermesi, 5 ya da 6 yaşında olması, Malatya’da ikamet etmesidir.

Tablo 1. Tanımlayıcı özelliklere ilişkin bilgiler

		n (%)
Cinsiyet	Kız	96 (53.3)
	Erkek	84 (46.7)
Yaş	5 yaş	105 (58.3)
	6 yaş	75 (41.7)
Kardeş sayısı	1	28 (15.6)
	2	104 (57.8)
	3	37 (20.6)
	4 ve üzeri	11 (6.1)
Kaçıncı çocuk	Tek	22 (12.2)
	İlk	76 (42.2)
	İkinci	53 (29.4)
	3 veya üstü	29 (16.1)
Ekonomik düzey	Düşük	9 (5)
	Orta	146 (81.1)
	Yüksek	25 (13.9)

Katılımcıların %53.3’ü (n=96) kız, %46.7’si (n=84) erkektir.

Katılımcıların %58.3'ü (n=105) 5, %41.7'si (n=75) 6 yaşındadır.

Katılımcıların %15.6'sının (n=28) 1, %57.8'inin (n=104) 2, %20.6'sının (n=37) 3, %6.1'inin (n=11) ise 4 ve üzeri kardeşi bulunmaktadır.

Katılımcıların %12.2'si (n=22) tek çocuk iken, %42.2'isi (n=76) ilk, %29.4'ü (n=53) ikinci, %16.1'i (n=29) ise üçüncü veya üstü çocuktur.

Katılımcıların %5'inin (n=9) ekonomik düzeyi düşük, %81.1'inin (n=146) orta, %13.9'unun (n=25) ise yüksektir.

Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinde bulunan okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören çocukların öğretmenleriyle ön görüşmeler yapılmış ve Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği hakkında bilgi verilmiştir. Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği öğretmenlerinin yardımlarıyla 180 çocuğa uygulanmıştır. Bu analizler doğrultusunda toplam ölçek puanlaması içerisinde sıralamaya giren ilk 30 çocuk seçilmiştir. Seçilen bu ilk 30 çocuk dağılımında 17'si kız 13'ü erkek ve bunların yaş dağılımı ise 12'si 6 yaş 18'si 5 yaştır. İlk 30 çocuğa dair elde edilen kişisel bilgi formu tablosu aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2. Çocuk Davranış Ölçeğinde Toplam Puan Sıralamasında İlk 30 Çocuğa İlişkin Kişisel Bilgiler Tablosu

Çocuk sırası	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	
Kız	√		√		√	√				√	√				√	√	√	√	√	√	√		√					√	√	√	
Cinsiyet																															
Erkek		√		√			√	√	√			√	√	√								√		√	√	√	√				
Beş		√	√		√		√	√	√	√	√				√		√	√	√	√	√		√	√	√	√	√			√	
Yaş																															
Altı	√			√		√				√		√	√	√		√						√					√	√	√		
Eko. Düş.																					√										
Düz. Ort.	√	√	√	√	√	√	√	√	√		√		√	√	√	√	√	√	√				√	√	√	√	√		√	√	√
Düz. Yük.										√		√										√					√				
Kardeş Sayısı	0	√	√							√		√									√										
1			√					√	√					√	√	√	√		√			√	√				√	√		√	
2					√		√											√		√				√		√					
3												√													√				√		
≥4	√					√					√																				
Kardeş Sırası	1	√	√	√	√					√			√	√	√	√	√		√		√		√					√			
2								√	√									√				√		√		√	√			√	
3							√				√									√					√						
≥4	√					√						√																		√	

3.3. Araştırmada Kullanılan Araç ve Gereçler

Veriler; ilgili literatür çalışmaları doğrultusunda hazırlanan 10 sorudan oluşan “Kişisel Bilgi Formu” 44 sorudan oluşan Gülay-Ogelman tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan “Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği” ve projektif veri toplama araçlarından Resim Çizdirme Tekniği kullanılarak toplanmıştır. Resim Çizdirme Tekniği için her çocuk A4 kâğıdı, kurşun kalem, silgi, kalem tıraş, kuru boya kalemleri kullanmıştır.

3.3.1. “Kişisel Bilgi Formu”

Kişisel Bilgi Formu 5-6 yaş grubu kız ve erkek çocukların, aileleri hakkında bazı demografik bilgileri elde etmek amacıyla, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Kişisel Bilgi Formu 10 maddeden oluşmaktadır. Bunlar; çocuğun okulu, ad-soyad/rumuz, doğum tarihi, anne-baba beraber mi ayrı mı, cinsiyeti, yaşı, (kendisi dâhil) kardeş sayısı, ailede kaçınıcı çocuk olduğu, ikamet ettiği il, ailenin gelir düzeyini içeren sorulardan oluşmaktadır. Bu form öğretmen tercihi doğrultusunda aile ya da öğretmen tarafından doldurulmuştur.

3.3.2. “Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği”

Gary W. Ladd ile Suzan M. Profilet tarafından 1996 senesinde anaokuluna devam eden 5-6 yaşındaki çocukların arkadaşlarıyla ilişkilerini ölçmeye yönelik bir ölçektir. Türkiye’de ise 2008 yılında Gülay-Ogelman tarafından Türkçeye uyarlanıp geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Bu ölçek öğretmenlerin çocukları tanıması ve yaptığı gözlemler neticesinde öğretmenler tarafından doldurulmaktadır. Bazı tutumları içeren 6 alt başlıktan oluşmaktadır. Toplamda 44 maddeye cevap isteyen bir ölçek çeşididir. Tüm maddeler “Uygun Değil”, “Bazen Uygun”, “Her Zaman Uygun” ifadeleri ile değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. “Uygun Değil” ifadesi 0 puan, “Bazen Uygun” ifadesi 1 puan, “Her Zaman Uygun” ifadesi 2 puan olarak hesaplanmaktadır. Bu tutumlar çekingen davranış (23 madde) (asosyal 7 madde, dışlanma 7 madde, kaygı-korku 9 madde), saldırganlık (7 madde), etrafındaki insanlara katkıda bulunmayı amaç edinen sosyallik (10 madde), hiperaktifliği (4 madde) kapsamaktadır (109).

3.3.2.1. Çekingen Davranış

Kendi içinde 3 çeşit olan ve bunlardan birincisi **asosyal davranış** bulunduğu sosyal kitle içine dâhil olmama tek başına kalmasıdır. **Dışlanma** da bulunduğu sosyal yaş grubunda kabul görmeme, grubun dışında tutulmasıdır. **Kaygı-korku**, tavırlarına yansıyan tedirgin, gergin, ürkek davranışlar ortaya koyması durumudur (110, 111).

3.3.2.2. Saldırgan Davranış

Bulunduğu sosyal yaş grubu içerisinde şiddet içerikli eğilim veya tepkileri içermesidir (110, 111).

3.3.2.3. Başkalarına yardım amaçlayan sosyal davranışlar

Arkadaş grubuna hitaben paylaşımcı, nazik, beraber iş gören tutumları kapsamaktadır (110, 111).

3.3.2.4. Aşırı Hareketlilik

Taşımış olduğu enerjiyi yaşlıtlarına göre fazla hareketli olmasıyla yansıtmaktadır (112).

Bu ölçeğin alt başlıklarını içeren ve geçerli olduğuna dair çalışmalar aşağıda mevcuttur.

- ❖ “Akranlarına karşı saldırganlık: .89 (p < .01)
- ❖ Akranlarına karşı yardımı amaçlayan sosyal davranışlar göstermek: .92 (p < .01)
- ❖ Akranlarına karşı asosyal davranışlar göstermek: .87 (p < .01)
- ❖ Akranlarına karşı korkulu-kaygılı olma: .77 (p < .01)
- ❖ Akranları tarafından dışlanma: .94 (p < .01)
- ❖ Aşırı hareketlilik: .88 (p < .01)” (111, 113).

Çalışmamızın güvenilirliği aşağıda yer almaktadır.

Yapılan güvenilirlik analizlerinde ölçeklerin genel anlamda yüksek güvenilirliğe sahip olduğu gözlenmiştir. Güvenirlik çalışması için Cronbach alfa kullanılmıştır. Prososyal bölümü için Cronbach alfa değeri 0.895'tir. Asosyal bölümü için Cronbach alfa değeri 0.841, Kaygı/Korku bölümü için Cronbach alfa değeri 0.784, Hiperaktivite bölümü için Cronbach alfa değeri 0.804, Saldırganlık bölümü için Cronbach alfa değeri 0.904, Dışlanma bölümü için Cronbach alfa değeri 0.866 olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre ölçeğin güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilmektedir.

3.3.3. Resim Çizimi

Öğretmenler veya veli tarafından kişisel bilgi formu ve öğretmenler tarafından uygulanması için “Ladd ve Profflet Çocuk Davranış Ölçeği” öğretmenler tarafından uygulandıktan sonra 180 çocuk içerisinde sıralamaya giren ilk 30 çocuk tespit edilmiştir. Bu çocuklara A4 kâğıdı yatay olarak dağıtılıp, kalem, silgi, kalem tıraş, kuru boya temin edilmiştir. Gerekli malzeme temini sağlandıktan sonra Arkadaşını/Arkadaşlarınızı Çiz! yönergesi verilip resmi çizmesi istenmiştir. Tek başına çizim yapılması istenilen çocuğun çekinebileceği, kendini baskı altında hissedebileceği

düşünülmüştür. Bu sebeple sınıfta, tüm arkadaşlarıyla birlikte resim çizen çocuğun kendini tedirgin hissetmesinin önüne geçilmiş olup, bu süreçte doğal resim çizmesi sağlanmıştır. Resimler çizdirildikten sonra çocuklarla bireysel görüşmeler yapılarak çizdikleri resimleri anlatmalarına fırsat sunulmuştur.

Çocuklara;

Resminde kimi/kimleri çizdin?

Resminde niçin bu arkadaşını(-larını) çizdin?

Çizdiğin arkadaşınla(-larınla) nerdesiniz/ne yapıyorsunuz?

Çizdiğin arkadaşınla(-larınla) neler yaşadın?

Soruları yönelttilerek çizdikleri resimlerden ayrıntılı bahsetmeleri sağlanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada verilerin toplanması için öncelikle kütüphane, internet, kitaplar aracılığı ile literatür taraması yapılmıştır. Öğretmenlerden Kişisel Bilgi Formu ve (Gülşay-Ogelman tarafından uyarlanan) Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği alınmıştır. Bunun yanı sıra çocukların çizmiş olduğu resimler, çocuklarla yüz yüze görüşmeler yapılarak toplanmıştır. Gerekli çalışmanın yapılabilmesi için Etik Kurulu onayı ve Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır.

Nene Hatun Anaokulu'ndan toplamda 18, Özel Malatya Hazine Adam Anaokulu'ndan 16, Şehit Öğretmen Elif Livan Anaokulu'ndan 25, Hanımın Çiftliği Anaokulu'ndan 12, Beyaz Birlik Anaokulu'ndan 22, Kamu Görevlileri Anaokulu'ndan 28, Mehmet Akif Anaokulu 'ndan 16, Battalgazi Anaokulu'ndan 9, 91000 Dev Öğrenci Sevgi Anaokulu'ndan 17, 91000 Dev Öğrenci Altın Adamlar Anaokulu'ndan 15, Mustafa Necati Anaokulu'ndan ise 18 olmak üzere toplamda 11 anaokulu ve 196 örneklem araştırmaya dahil edilmiştir.

11 Anaokuluna Kişisel Bilgi Formu ve Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği bırakılıp 5-6 yaş kapsayan çocukların bilgileri toplanmıştır. Kişisel Bilgi Formu veli ya da öğretmen tarafından uygulanmıştır. Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği ise çocukların öğretmenleri tarafından uygulanmıştır. Hedeflenen 180 sayıya sahadan 196 form geriye dönük toplanmıştır. Bu formlardan 2 tanesi eksik doldurulmuş, 1 tanesi 5-6 yaşın üstünde ve 6 tanesi de 5-6 yaşın altındakilerini kapsadığından, toplam 9 form dışarıda tutulmuştur. Geriye kalan 187 formdan 7 tanesi de boşanmış aile çocuklarıdır. Araştırma ölçütlerine uymadığı gerekçesiyle bu çocuklar araştırma dışında tutulmuştur. Kalan 180 form veriler için kullanılmıştır.

5-6 yaş grubunu oluşturan 180 çocuğun ebeveyn veya öğretmenleri tarafından doldurulan ölçekler neticesinde toplam ÇDÖ puan sıralaması ile seçilen ilk 30 çocuğun çizdiği resimler üzerinden çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler kodlandıktan sonra SPSS programı kullanılmıştır.

İstatistiksel analizler için NCSS (Number Cruncher Statistical System) 2007 (Kaysville, Utah, USA) programı kullanıldı. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metodlar (ortalama, standart sapma, medyan, birinci çeyreklik, üçüncü çeyreklik, frekans, yüzde, minimum, maksimum) kullanıldı. Nicel verilerin normal dağılıma uygunlukları Shapiro-Wilk testi ve grafiksel incelemeler ile sınımlanmıştır. Normal dağılım gösteren nicel değişkenlerin iki grup arası karşılaştırmalarında Bağımsız gruplar t testi kullanıldı. Normal dağılım göstermeyen nicel değişkenlerin ikiden fazla grup arası karşılaştırmalarında Kruskal-Wallis testi ve Dunn-Bonferroni testi kullanıldı. Ölçek alt boyutlarının iç tutarlılık düzeylerinin belirlenmesinde Cronbach alfa katsayısı kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

Toplam Çocuk Davranış Ölçeği (ÇDÖ) puan sıralamasına göre ilk 30 çocuk belirlenmiştir. Bu çocukların okullarından ve kendi sınıflarından A4 kâğıdı, silgi, kara kalem, 12 çeşit kuru boya kalemi, kalem açacağı temin edilmiştir. Resimler çizdirildikten sonra, daha önceden belirlenen sorular çocuklara soruldu. Çocuklardan alınan cevaplar doğrultusunda resimler İçerik Analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Genel Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmanın ilk aşamasını oluşturan örneklem grubuna ait 180 çocuğun Kişisel Bilgi Formundan ve Ladd-Profilet Çocuk Davranış Ölçeğinden alınan bilgi ve veriler bu bölümde sunulmuştur. Var olan her bir bilgi ve veri tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 3. Çocuk Davranış Ölçeği Sorularına verilen cevapların dağılımı

	Uygun değil	Bazen uygun	Tamamen uygun
ÇDÖ 1	119 (66.1)	45 (25)	16 (8.9)
ÇDÖ 2	133 (73.9)	36 (20)	11 (6.1)
ÇDÖ 3	149 (82.8)	25 (13.9)	6 (3.3)
ÇDÖ 4	160 (88.9)	19 (10.6)	1 (0.6)
ÇDÖ 5	125 (69.4)	48 (26.7)	7 (3.9)
ÇDÖ 6	158 (87.8)	19 (10.6)	3 (1.7)
ÇDÖ 7	174 (96.7)	5 (2.8)	1 (0.6)
ÇDÖ 8	132 (73.3)	42 (23.3)	6 (3.3)
ÇDÖ 9	136 (75.6)	40 (22.2)	4 (2.2)
ÇDÖ 10	163 (90.6)	17 (9.4)	0 (0)
ÇDÖ 11	165 (91.7)	12 (6.7)	3 (1.7)
ÇDÖ 12	157 (87.2)	20 (11.1)	3 (1.7)
ÇDÖ 13	148 (82.2)	26 (14.4)	6 (3.3)
ÇDÖ 14	138 (76.7)	32 (17.8)	10 (5.6)
ÇDÖ 15	147 (81.7)	27 (15)	6 (3.3)
ÇDÖ 16	133 (73.9)	42 (23.3)	5 (2.8)
ÇDÖ 17	164 (91.1)	14 (7.8)	2 (1.1)
ÇDÖ 18	157 (87.2)	18 (10)	5 (2.8)
ÇDÖ 19	29 (16.1)	38 (21.1)	113 (62.8)
ÇDÖ 20	163 (90.6)	17 (9.4)	0 (0)
ÇDÖ 21	28 (15.6)	61 (33.9)	91 (50.6)
ÇDÖ 22	162 (90)	17 (9.4)	1 (0.6)
ÇDÖ 23	150 (83.3)	24 (13.3)	6 (3.3)
ÇDÖ 24	155 (86.1)	24 (13.3)	1 (0.6)
ÇDÖ 25	166 (92.2)	13 (7.2)	1 (0.6)
ÇDÖ 26	23 (12.8)	65 (36.1)	92 (51.1)

ÇDÖ 27	158 (87.8)	17 (9.4)	5 (2.8)
ÇDÖ 28	153 (85)	23 (12.8)	4 (2.2)
ÇDÖ 29	160 (88.9)	17 (9.4)	3 (1.7)
ÇDÖ 30	168 (93.3)	8 (4.4)	4 (2.2)
ÇDÖ 31	14 (7.8)	49 (27.2)	117 (65)
ÇDÖ 32	9 (5)	43 (23.9)	128 (71.1)
ÇDÖ 33	6 (3.3)	45 (25)	129 (71.7)
ÇDÖ 34	156 (86.7)	23 (12.8)	1 (0.6)
ÇDÖ 35	39 (21.7)	35 (19.4)	106 (58.9)
ÇDÖ 36	156 (86.7)	21 (11.7)	3 (1.7)
ÇDÖ 37	11 (6.1)	44 (24.4)	125 (69.4)
ÇDÖ 38	134 (74.4)	40 (22.2)	6 (3.3)
ÇDÖ 39	158 (87.8)	17 (9.4)	5 (2.8)
ÇDÖ 40	4 (2.2)	51 (28.3)	125 (69.4)
ÇDÖ 41	167 (92.8)	11 (6.1)	2 (1.1)
ÇDÖ 42	167 (92.8)	13 (7.2)	0 (0)
ÇDÖ 43	20 (11.1)	66 (36.7)	94 (52.2)
ÇDÖ 44	164 (91.1)	16 (8.9)	0 (0)

Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeği maddelerine verilen yanıtların dağılımı Tablo 3'te gösterildiği şekildedir.

Tablo 4. ÇDÖ alt boyut puanlarına ilişkin bilgiler

	Madde sayısı	Min-Mak	Ort±ss
Saldırganlık	7	0-14	1.15±2.38
Başkalarına yardım amaçlayan sosyal davranışlar	10	0-20	15.21±4.74
Asosyal davranışlar	7	0-11	0.94±1.92
Korkulu/Kaygılı olma	9	0-14	1.78±2.42
Dışlanma	7	0-9	0.77±1.75
Aşırı hareketlilik	4	0-8	1.26±1.79

ÇDÖ Saldırganlık alt boyutu 7 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların bu alt boyuttan aldıkları puanlar 0 ile 14 arasında değişmekte olup ortalama 1.15±2.38 iken, iç tutarlılık düzeyinin 0.904 olduğu saptanmıştır.

ÇDÖ **Başkalarına yardım amaçlayan sosyal davranışlar** alt boyutu 10 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların bu alt boyuttan aldıkları puanlar 0 ile 20 arasında değişmekte olup ortalama 15.21 ± 4.74 iken, iç tutarlılık düzeyinin 0.895 olduğu saptanmıştır.

ÇDÖ **Asosyal davranışlar** alt boyutu 7 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların bu alt boyuttan aldıkları puanlar 0 ile 11 arasında değişmekte olup ortalama 0.94 ± 1.92 iken, iç tutarlılık düzeyinin 0.841 olduğu saptanmıştır.

ÇDÖ **Korkulu/Kaygılı olma** alt boyutu 9 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların bu alt boyuttan aldıkları puanlar 0 ile 14 arasında değişmekte olup ortalama 1.78 ± 2.42 iken, iç tutarlılık düzeyinin 0.784 olduğu saptanmıştır.

ÇDÖ **Dışlanma** alt boyutu 7 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların bu alt boyuttan aldıkları puanlar 0 ile 9 arasında değişmekte olup ortalama 0.77 ± 1.75 iken, iç tutarlılık düzeyinin 0.866 olduğu saptanmıştır.

ÇDÖ **Aşırı hareketlilik** alt boyutu 4 maddeden oluşmaktadır. Katılımcıların bu alt boyuttan aldıkları puanlar 0 ile 8 arasında değişmekte olup ortalama 1.26 ± 1.79 iken, iç tutarlılık düzeyinin 0.804 olduğu saptanmıştır.

Tablo 5. Cinsiyete göre ÇDÖ ölçek alt boyut puanlarının kıyaslanması

	Kız	Erkek	Test	P
	Ort±ss	Ort±ss	değeri	
Saldırganlık	1.20±2.59	1.10±2.13	0.288	0.774
Başkalarına yardım amaçlayan sosyal davranışlar	15.58±4.49	14.77±5.01	1.144	0.254
Asosyal davranışlar	0.91±1.91	0.98±1.94	-0.243	0.808
Korkulu/Kaygılı olma	1.82±2.55	1.73±2.28	0.267	0.790
Dışlanma	0.75±1.78	0.80±1.73	-0.182	0.856
Aşırı hareketlilik	1.03±1.57	1.52±2.00	-1.849	0.066

Bağımsız gruplar t testi

Katılımcıların cinsiyetlerine göre ÇDÖ **Saldırganlık** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p > 0.05$).

Katılımcıların cinsiyetlerine göre ÇDÖ **Başkalarına yardım amaçlayan sosyal davranışlar** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p > 0.05$).

Katılımcıların cinsiyetlerine göre ÇDÖ **Asosyal davranışlar** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların cinsiyetlerine göre ÇDÖ **Korkulu/Kaygılı olma** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların cinsiyetlerine göre ÇDÖ **Dışlanma** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların cinsiyetlerine göre ÇDÖ **Aşırı hareketlilik** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 6. Yaşa göre ÇDÖ ölçek alt boyut puanlarının kıyaslanması

	5 yaş	6 yaş	Test	P
	Ort±ss	Ort±ss	değeri	
Saldırganlık	1.03±2.12	1.32±2.71	-0.810	0.419
Başkalarına yardım amaçlayan sosyal davranışlar	14.76±4.51	15.83±5.02	-1.490	0.138
Asosyal davranışlar	1.01±2.05	0.84±1.72	0.583	0.561
Korkulu/Kaygılı olma	1.79±2.38	1.76±2.49	0.083	0.934
Dışlanma	0.78±1.73	0.76±1.78	0.079	0.937
Aşırı hareketlilik	1.38±1.76	1.09±1.84	1.060	0.290

Bağımsız gruplar t testi

Katılımcıların yaşlarına göre ÇDÖ **Saldırganlık** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların yaşlarına göre ÇDÖ **Başkalarına yardım amaçlayan sosyal davranışlar** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların yaşlarına göre ÇDÖ **Asosyal davranışlar** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların yaşlarına göre ÇDÖ **Korkulu/Kaygılı olma** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların yaşlarına göre ÇDÖ **Dışlanma** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların yaşlarına göre ÇDÖ **Aşırı hareketlilik** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 7. Kardeş sayısına göre ÇDÖ ölçek alt boyut puanlarının kıyaslanması

	1 çocuk	2 kardeş	3 kardeş	4 ve üzeri	Test	^a <i>p</i>	^b <i>Post Hoc</i>
	Medyan	Medyan	Medyan	Medyan	<i>değeri</i>		
	(Q1, Q3)	(Q1, Q3)	(Q1, Q3)	(Q1, Q3)			
Saldırganlık	0 (0, 2.5)	0 (0, 1)	0 (0, 0)	1 (0, 3)	6.110	0.106	-
Başkalarına yardım	16 (8.5, 18.5)	18 (13, 20)	16 (12, 18)	14 (8, 19)	5.232	0.156	-
amaçlayan sosyal davranışlar							
Asosyal davranışlar	0 (0, 2)	0 (0, 1)	0 (0, 1)	1 (0, 3)	8.641	0.034*	4>2
Korkulu/Kaygılı olma	1.5 (0, 3)	1 (0, 2)	0 (0, 3)	5 (1, 6)	10.867	0.012*	4>2,3
Dışlanma	0 (0, 2)	0 (0, 0)	0 (0, 1)	0 (0, 2)	9.751	0.021*	1>2
Aşırı hareketlilik	0 (0, 1.5)	0 (0, 2)	1 (0, 2)	2 (1, 5)	8.512	0.037*	1>1,2,3

^a*Kruskal-Wallis test*   ^b*Dunn test*   *Q1: Birinci çeyreklik*   *Q3: Üçüncü çeyreklik*   *p<0.05

Katılımcıların kardeş sayılarına göre ÇDÖ **Saldırganlık** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların kardeş sayılarına göre ÇDÖ **Başkalarına yardım amaçlayan sosyal davranışlar** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların kardeş sayılarına göre ÇDÖ **Asosyal davranışlar** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.034$). Dört ve üzeri sayıda kardeşe sahip olan katılımcıların puanlarının 2 kardeşe sahip olanların puanlarında daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p=0.049$).

Katılımcıların kardeş sayılarına göre ÇDÖ **Korkulu/Kaygılı olma** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.012$). Dört ve üzeri sayıda kardeşe sahip olan katılımcıların puanlarının 2 ve 3 kardeşe sahip olanların puanlarında daha yüksek olduğu saptanmıştır (sırasıyla, $p=0.009$, $p=0.015$).

Katılımcıların kardeş sayılarına göre ÇDÖ **Dışlanma** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.021$). Bir kardeşe sahip olan katılımcıların puanlarının 2 kardeşe sahip olanların puanlarında daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p=0.048$).

Katılımcıların kardeş sayılarına göre ÇDÖ **Aşırı hareketlilik** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.037$). Dört ve üzeri sayıda kardeşe sahip olan katılımcıların puanlarının 1, 2 ve 3 kardeşe sahip olanların puanlarında daha yüksek olduğu saptanmıştır (sırasıyla, $p=0.045$, $p=0.024$, $p=0.048$).

Tablo 8. Katılımcının kaçınıcı çocuk olduğuna göre ölçek alt boyut puanlarının kıyaslanması

	Tek	İlk	İkinci	3 ve üstü	Test	^ap	^bPost Hoc
	Medyan	Medyan	Medyan	Medyan	değeri		
	(Q1, Q3)	(Q1, Q3)	(Q1, Q3)	(Q1, Q3)			
Saldırganlık	0 (0, 3)	0 (0, 1.5)	0 (0, 1)	0 (0, 1)	4.447	0.217	-
Başkalarına yardım amaçlayan sosyal davranışlar	14 (8, 18)	18 (13, 20)	17 (12, 19)	17 (9, 18)	6.291	0.098	-
Asosyal davranışlar	0 (0, 2)	0 (0, 0)	0 (0, 1)	0 (0, 2)	5.627	0.131	-
Korkulu/Kaygılı olma	1.5 (0, 3)	1 (0, 3)	0 (0, 2)	2 (0, 4)	2.724	0.436	-
Dışlanma	0.5 (0, 2)	0 (0, 0)	0 (0, 0)	0 (0, 1)	10.744	0.013*	Tek>ilk
Aşırı hareketlilik	0.5 (0, 2)	0 (0, 2)	0 (0, 2)	1 (0, 3)	3.830	0.280	-

^aKruskal-Wallis test

^bDunn test

Q1: Birinci çeyreklik

Q3: Üçüncü çeyreklik

*p<0.05

Katılımcıların kaçınıcı çocuk olduklarına göre ÇDÖ **Saldırganlık** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların kaçınıcı çocuk olduklarına göre ÇDÖ **Başkalarına yardım amaçlayan sosyal davranışlar** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların kaçınıcı çocuk olduklarına göre ÇDÖ **Asosyal davranışlar** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların kaçınıcı çocuk olduklarına göre ÇDÖ **Korkulu/Kaygılı olma** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların kaçınıcı çocuk olduklarına göre ÇDÖ **Dışlanma** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.013$). Tek çocuk olanların puanlarının ilk çocuk olanların puanlarından daha yüksek olduğu saptanmıştır ($p=0.013$).

Katılımcıların kaçınıcı çocuk olduklarına göre ÇDÖ **Aşırı hareketlilik** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Tablo 9. Katılımcının ailesinin ekonomik düzeyine göre ölçek alt boyut puanlarının kıyaslanması

	Düşük	Orta	Yüksek	Test değeri	^a p	^b Post Hoc
	Medyan (Q1, Q3)	Medyan (Q1, Q3)	Medyan (Q1, Q3)			
Saldırganlık	1 (0, 1)	0 (0, 1)	0 (0, 0)	1.678	0.432	-
Başkalarına yardım amaçlayan sosyal davranışlar	12 (8, 18)	16 (11, 19)	19 (18, 20)	12.348	0.002**	Yüksek>düşük Yüksek>orta
Asosyal davranışlar	1 (0, 2)	0 (0, 1)	0 (0, 0)	2.737	0.254	-
Korkulu/Kaygılı olma	2 (0, 3)	1 (0, 3)	2 (0, 3)	0.875	0.646	-
Dışlanma	1 (0, 2)	0 (0, 0)	0 (0, 1)	4.212	0.122	-
Aşırı hareketlilik	0 (0, 1)	1 (0, 2)	0 (0, 1)	3.868	0.145	-
Kruskal-Wallis test	Q1: Birinci çeyreklik	Q3: Üçüncü çeyreklik	**p<0.01			

Katılımcıların ekonomik durumlarına göre ÇDÖ **Saldırganlık** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların ekonomik durumlarına göre ÇDÖ **Başkalarına yardım amaçlayan sosyal davranışlar** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır ($p=0.002$). Ekonomik düzeyi yüksek ailelerin çocuklarının puanlarının düşük ve orta düzeyli ailelerin çocuklarının puanlarından daha yüksek olduğu saptanmıştır (sırasıyla, $p=0.009$, $p=0.007$).

Katılımcıların ekonomik durumlarına göre ÇDÖ **Asosyal davranışlar** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların ekonomik durumlarına göre ÇDÖ **Korkulu/Kaygılı olma** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların ekonomik durumlarına göre ÇDÖ **Dışlanma** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Katılımcıların ekonomik durumlarına göre ÇDÖ **Aşırı hareketlilik** alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

4.2. Özel Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 10. Toplam ÇDÖ Puan sıralamasına göre ilk 30

180 çocuğun Çocuk Davranış Ölçeği verileri içerisinde ilk 30 çocuğun toplam puanları ve alt boyutlarıyla aldıkları puanlar tabloda yer almaktadır.

Ad Soyad	Toplam ÇDÖ	Prososyal	Asosyal	Dışlanma	Kaygı Korku	Hiperaktivite	Saldırganlık
Ç1	56	5	6	9	15	8	14
Ç2	51	10	5	7	9	8	11
Ç3	41	13	2	6	6	5	10
Ç4	40	9	8	6	5	6	6
Ç5	38	15	11	8	4	1	0
Ç6	38	5	2	7	8	4	12
Ç7	37	11	7	7	7	2	3
Ç8	36	9	6	5	10	4	2
Ç9	36	12	4	7	2	6	5
Ç10	36	19	2	2	6	3	2
Ç11	35	20	6	1	4	1	2
Ç12	35	19	1	1	4	5	3
Ç13	33	11	1	1	4	7	8
Ç14	33	13	6	6	4	0	5
Ç15	32	11	1	1	8	4	7
Ç16	32	18	0	1	6	3	3
Ç17	30	20	2	0	4	3	1
Ç18	30	16	4	4	5	2	0
Ç19	29	14	9	0	6	0	0
Ç20	29	18	2	1	4	3	1
Ç21	29	11	0	5	4	2	7
Ç22	28	20	0	0	3	2	2
Ç23	28	20	1	0	3	1	2
Ç24	28	12	7	2	3	3	1
Ç25	28	14	0	2	3	6	3
Ç26	27	16	3	0	6	0	0
Ç27	27	18	7	0	2	0	0
Ç28	27	11	0	1	4	4	6
Ç29	27	17	3	0	4	2	0
Ç30	26	20	0	1	0	4	1

Prososyal Davranış: Arkadaş grubuna hitaben paylaşımcı, nazik, beraber iş gören tutumları kapsamaktadır (110, 111).

Prososyal alt boyutunda alınabilecek en düşük puan 0 ve en yüksek puan 20 iken tablomuzda, alanda alınan puanlar 5 ile 20 arasında değişkenlik göstermektedir. 30 çocuğun Prososyal alt boyutundan aldığı puanların ortalaması sonucunda %71.16'sının prososyal davranışlara sahip olduğu tespit edilmiştir. En yüksek puanı 5 çocuk almış olup bunlar; Ç11, Ç17, Ç22, Ç23, Ç30'dur. Ç11, 5 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 5 çocuğundan üçüncüsüdür. Ç17, 5 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan birincisidir. Ç22, 5 yaşında erkek çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan ikincisidir. Ç23, 5 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan birincisidir. Son olarak ise Ç30, 5 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan ikincisidir. Bu çocukların ortak özelliklerine baktığımızda 5 yaşında, orta düzey ekonomik gelire sahip ve hepsinin en az bir kardeşinin olduğu tespit edilmiştir.

Asosyal Davranış: Bulunduğu sosyal kitle içine dâhil olmama tek başına kalmasıdır (110, 111).

Asosyal alt boyutunda alınabilecek en düşük 0 ve en yüksek puan 14'tür. Tablomuzda bu alanda alınan puanlar 0 ile 11 arasında değişkenlik göstermektedir. Bu 30 çocuğun Asosyal alt boyutundan aldığı puanların ortalaması sonucunda %25.23'ünün asosyal davranışlara sahip olduğu tespit edilmiştir. En düşük yani 0 puanı alan (asosyal olmayan) 6 öğrenci mevcuttur. Bunlar Ç16, Ç21, Ç22, Ç25, Ç28, Ç30'dur. Ç16, 6 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan birincisidir. Ç21, 6 yaşında kız çocuğudur yüksek düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin tek çocuğudur. Ç22, 5 yaşında erkek çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan ikincisidir. Ç25, 5 yaşında erkek çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 4 çocuğundan üçüncüsüdür. Ç28, 6 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan birincisidir. Ç30, 5 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan ikincisidir. Bu çocukların 3'ü 6 yaşında, diğer 3'ü ise 5 yaşındadır. Ailelerin ekonomik gelir durumuna baktığımızda; beş çocuğun orta, birisinin ise yüksek düzey ekonomik gelire sahip olduğu görülmüştür. Ç5, Asosyal alt boyutunda en yüksek puan olan 11 puanı almıştır. Ç5'in ailesi orta düzey gelire sahiptir. Ç5 ailenin üç çocuğundan

birincisidir. Asosyallik alt boyutundan düşük puan alan çocukların özelliklerine baktığımızda; tek ve ilk çocukların da olduğu görülmüştür. Bu grubu 5 ve 6 yaşındaki çocuklar oluşturmaktadır. Bu grup içerisinde ekonomik anlamda düşük gelire sahip ailelerin çocukları bulunmamaktadır. Burada dikkat çeken bir diğer durum ise en yüksek puanı alan çocuğun, ailesinin ilk çocuğu olmasıdır. En yüksek puan alan bu çocuğun ailesi orta düzey ekonomik gelire sahiptir.

Dışlanma da bulunduğu sosyal yaş grubunda kabul görmeme, grubun dışında tutulmasıdır (110, 111).

Dışlanma alt boyutunda alınabilecek en düşük 0 ve en yüksek puan 14'tür. Tablomuzda, alanda alınan puanlar 0 ile 9 arasında değişkenlik göstermektedir. Bu 30 çocuğun Dışlanma alt boyutundan aldığı puanların ortalaması sonucunda %21.66'sının dışlandığı tespit edilmiştir. Dışlanma tablosuna bakıldığında, hiç dışlanmayan 7 çocuk olduğu anlaşılmaktadır. Bunlar; Ç17, Ç19, Ç22, Ç23, Ç26, Ç27, Ç29'dur. Ç17, 5 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan birincisidir. Ç19, 5 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan birincisidir. Ç22, 5 yaşında erkek çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan ikincisidir. Ç23, 5 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan birincisidir. Ç26, 5 yaşında erkek çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 3 çocuğundan ikincisidir. Ç27, 6 yaşında erkek çocuğudur, yüksek düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan ikincisidir. Ç29, 6 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan ikincisidir. Dışlanmayan 7 çocuğun ortak özelliklerine baktığımızda hepsinin en az bir kardeşe sahip olduğu tespit edilmiştir.

Yine dışlanma tablosuna baktığımızda en yüksek puan 9 puandır. Bu puanı alan Ç1 olup 6 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 9 çocuğundan beşincisidir. (Bu çocuğun Kaygı/Korku, Hiperaktivite, Saldırganlık bölümlerinde de en yüksek puana sahip olduğu görülmüştür.)

Kaygı-korku, tavırlarına yansıyan tedirgin, gergin, ürkek davranışlar ortaya koyması durumudur (110, 111).

Kaygı/Korku, alt boyutunda alınabilecek en düşük 0 ve en yüksek puan 18'dir. Tablomuzda, bu alanda alınan puanlar 0 ile 15 arasında değişkenlik göstermektedir. Bu 30 çocuğun Kaygı/Korku alt boyutunda aldığı puanların ortalaması sonucunda %28.33'ünün kaygı/korku yaşadığı tespit edilmiştir. Kaygı/Korku tablosu içerisinde hiç korkmayan ve kaygısı olmayan sadece 1 çocuk olduğu tablodan anlaşılmaktadır. Bu

çocuk Prososyal alanda tam puan alan Ç30'dur (Ç30, 5 yaş kız çocuğu orta düzey ekonomiye sahip 2 kardeşten sonuncusudur.). Yine bu alanda en yüksek puan olan 15'i ise alan çocuk yukarıda bahsettiğimiz Ç1'dir. İki çocuğu karşılaştırdığımızda göze en çok çarpan nokta, Ç1'in kendinden hariç toplam sekiz kardeşinin olması, Ç30'un ise kendinden hariç bir kardeşinin olmasıdır.

Hiperaktivite Davranışı: Taşınmış olduğu enerjiyi yaşlıtlarına göre fazla hareketli olmasıyla yansıtmaktadır (112).

Hiperaktivite, alt boyutunda alınabilecek en düşük 0 ve en yüksek puan 8'dir. Tablomuzda alınan puanlar 0 ile 8 arasında değişkenlik göstermektedir. Bu 30 çocuğun Hiperaktivite alt boyutunda aldığı puanların ortalaması %41.25'tir. Bu alanda 0 puan alan 4 çocuk vardır. Bunlar Ç14, Ç19, Ç26, Ç27'dir. Ç14, 6 yaşında erkek çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan birincisidir. Ç19, 5 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan birincisidir. Ç26, 5 yaşında erkek çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 3 çocuğundan ikincisidir. Ç27, 6 yaşında erkek çocuğudur, yüksek düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan ikincisidir. Bu çocukların ortak özelliklerine baktığımızda hepsinin en az bir kardeşe sahip olduğu görülmektedir.

Hiperaktif alt boyutunda en yüksek puan (8) alan iki çocuk (Ç1 ve Ç2) vardır. Ç1 yukarıda da belirtilen Prososyal ve Asosyal alan dışında diğer tüm alanlarda en yüksek puanı almıştır. Ç2, 5 yaşında erkek çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin tek çocuğudur.

Hiperaktivite alt boyutunda en yüksek puan alanların, tek çocuk veya çok kardeşli (9) olduğu saptanmıştır.

Saldırganlık Davranışı: Bulunduğu sosyal yaş grubu içerisinde şiddet içerikli eğilim veya tepkileri içermesidir (110, 111).

Saldırganlık, alt boyutunda alınabilecek en düşük 0 ve en yüksek puan 14'tür. Tablomuzda alınan puanlar 0 ile 14 arasında değişkenlik göstermektedir. Bu 30 çocuğun Saldırganlık alt boyutundan aldığı puanların ortalaması sonuncunda %27.85'inin saldırgan davranışlar sergilediği söylenebilir. Bu alanda hiç saldırganlık davranışı göstermeyen yani 0 puan alan 6 çocuk olduğu saptanmıştır. Bunlar Ç5, Ç18, Ç19, Ç26, Ç27, Ç29'dur. Ç5, 5 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 3 çocuğundan birincisidir. Ç18, 5 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 3 çocuğundan ikincisidir. Ç19, 5 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan birincisidir. Ç26, 5 yaşında erkek

çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 3 çocuğundan ikincisidir. Ç27, 6 yaşında erkek çocuğudur, yüksek düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan ikincisidir. Ç29, 6 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan ikincisidir. Tüm bu bilgiler ışığında saldırganlık davranışı hiç göstermeyen bu 6 çocuğun hepsinin en az bir kardeşinin olduğu tespit edilmiştir.

Saldırganlık alt boyutunda en yüksek tam puanı (14) alan Ç1'dir. Ç1, 6 yaşında kız çocuğudur, orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 9 çocuğundan beşincisidir.

Toplam ÇDÖ Puan sıralamasına göre ilk 30'a giren çocukların resimleri ve analizleri

Resim 1 (Ç1):

6 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç1 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin dokuz çocuğundan beşincisidir. ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda en düşük puana, Dışlanma, Kaygı/Korku, Hiperaktivite ve Saldırganlık alt boyutlarından en yüksek puana sahiptir. Ç1'in yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Yemeklerini kendisi ile paylaştığı için sevdiği üç arkadaşını çizmiş. Bu da sosyal paylaşımına önem verdiğini yani prososyal yapısını göstermektedir. Kâğıt dik kullanılmış olup bu durum katılığı, inatçılığı ya da tek düzeliği yansıtmaktadır. Kolların açık olması akran ilişkilerinde sosyalliğe açık olduğunu göstermektedir. Ellerin olmayışı akran ilişkilerinde yoksunluğu yansıtmaktadır, bu da akranları tarafından dışlanıyor olma ihmali düşündürmüştür. Bu yöndeki öngörü verilerle de örtüşmektedir. Çocuğun akranları tarafından dışlanması ihtimaline karşı desteklenmesi gerekmektedir. Gülen ağız akranları ile iletişimi, sohbet etmeyi sevdiğini yansıtmaktadır. Dikdörtgen vücut hattı saldırgan yapıya işaret etmektedir. Bacakların çizilmiş olması akran ilişkilerinde kendini yeterli gördüğünü bununla birlikte sol bacağın kısa olması aile desteğine ihtiyaç duyduğu anlamlarına gelebilmektedir. Kalem vuruşlarının kontrolsüz ve baskın olması hiperaktivite ve saldırganlık belirtisi olabilmektedir.

ÇDÖ alt boyutlarından Prososyal alt boyutta 5 puan, diğer alt boyutlarda ise Asosyal 6, Dışlanma 9, Kaygı/Korku 15, Hiperaktivite 8, Saldırganlık 14 puan almış olup resim analizi ÇDÖ verileriyle uyumaktadır.

Resim 2 (Ç2):

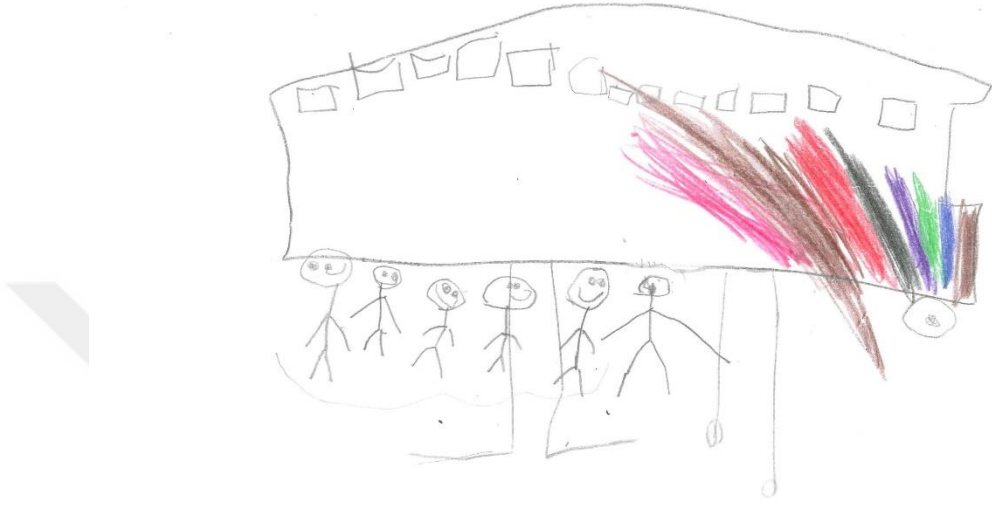
5 yaşında bir erkek çocuğu olan Ç2 orta düzeyde ekonomik gelire sahip bir ailenin tek çocuğudur.

Ç2'nin yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Okul servisini, ortada kendisi olmak üzere arkadaşlarını çizmiş. Kolların aşağıya doğru açık olması, seçici sosyalliğe işaret etmektedir. En sağdaki kolları uzun çizilen arkadaşını sevmediğini belirtti. Arkadaşının kollarının uzun olması saldırgan davranışlar sergilediği söylenebilir. Çizilen arkadaş figürlerinde cinsiyet farkındalığı oluşturmadığı görülmektedir. Ellerin ve ayakların çizilmemiş olması, akran ilişkilerinde duygusal yoksunluğa sahip olduğu, bu sebeple desteğe ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Kalem vuruşlarının baskın ve kontrolsüzce olması çocuğun şiddete meyilli ve hiperaktif olduğu anlamına gelebilmektedir. Bu öngörüye dayanarak şiddete meyilliliği nedeniyle dışlanma ihtimali meydana gelmektedir.

ÇDÖ'nin alt boyutlarından Prososyal 10, Asosyal 5, Dışlanma 7, Kaygı/Korku 9, Hiperaktivite 8, Saldırganlık'tan 11 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/E

Resim 3 (Ç3):

5 yaşında bir kız çocuğu olan Ç3 orta düzeyde ekonomik gelire sahip bir ailenin 2 çocuğundan birincisidir.

Ç3'ün yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Çocuk resminde arkadaşlarını çizmiş, büyük kalpler ve yıldız çizilmiş, yıldız sarı renkte boyanmış bu da akran ilişkilerinde mutlu olduğunu göstermektedir. Kollar aşağı, yukarı ve yana farklı şekillerde çizilmiş olup akran ilişkilerinde kararsız bir yapıya sahip olduğunu yansıtmaktadır. Çocuk akranları tarafından dışlanıyor olabilir. Kalın açık dudak, paylaşacak çok şeyinin olduğunu işaret etmektedir. Gövdeler üçgenimsi, dikdörtgen, kare şeklinde keskin hatlara sahip şiddete meyilli olduğu söylenebilir. Özensizce çizilen saç ve kollar hiperaktifliğin belirtisi olabilir.

ÇDÖ'nin alt boyutlarından Prososyal 13, Asosyal 2, Dışlanma 6, Kaygı/Korku 6, Hiperaktivite 5, Saldırganlık'tan 10 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/E

Resim 4 (Ç4):

6 Yaşında bir erkek çocuğu olan Ç4 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin tek çocuğudur.

Ç4'ün yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

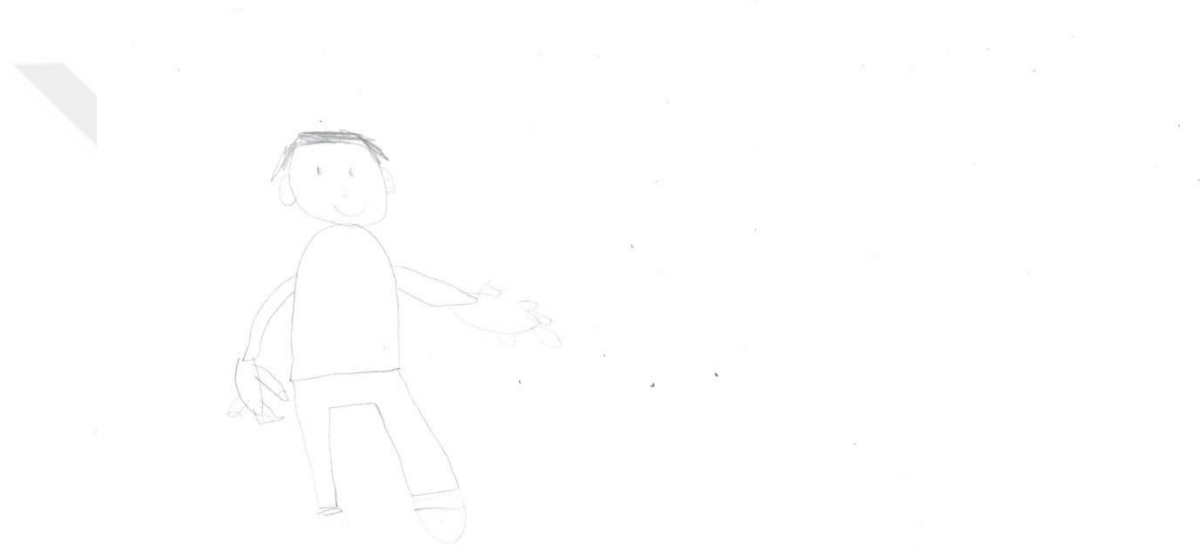
En solda tek başına duran bir arkadaşını çizmiş. Başka hiçbir obje yer almamaktadır. Arkadaşının lavdan uzaklaşma oyunu oynadığını dile getirdi. Boya kullanmayı tercih etmedi. Belirgin olarak çizilen kulaklar etrafını dinlemeyi seven, kulak kabartan biri olduğu hakkında bilgi vermektedir. Nokta şeklindeki gözler düşük öz güveni, keskin burun cinsel yönelimi ve müdahaleci yapısını yansıtmaktadır. Gülen ağız akranlarıyla iletişimi, sosyalliği sevdiğini göstermektedir. Bunun yanında kollar aşağı doğru seçici yapısını yani bir bakıma seçici sosyalliği sembolize etmektedir. El ve

tırnaklar bariz olarak çizilmiş. Uzunca göze çarpan tırnaklar saldırganlığın, şiddetin göstergesi olabilir. Tek başına yalnız çizmesindeki etkenlerden biride saldırgan dürtüler ve beraberinde dışlanma olarak değerlendirilebilir. Ayağın biri büyük biri küçük duygusal dalgalanmalar yaşamaktadır. Omuz detayının olmadan çizilmesi öz güven eksikliğini desteklemektedir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 9 puan, Asosyal 8, Dışlanma 6, Kaygı/Korku 5, Hiperaktivite 6 ve Saldırganlık'tan 6 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

6/E

Resim 5 (Ç5):

5 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç5 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin üç çocuğundan birincisidir.

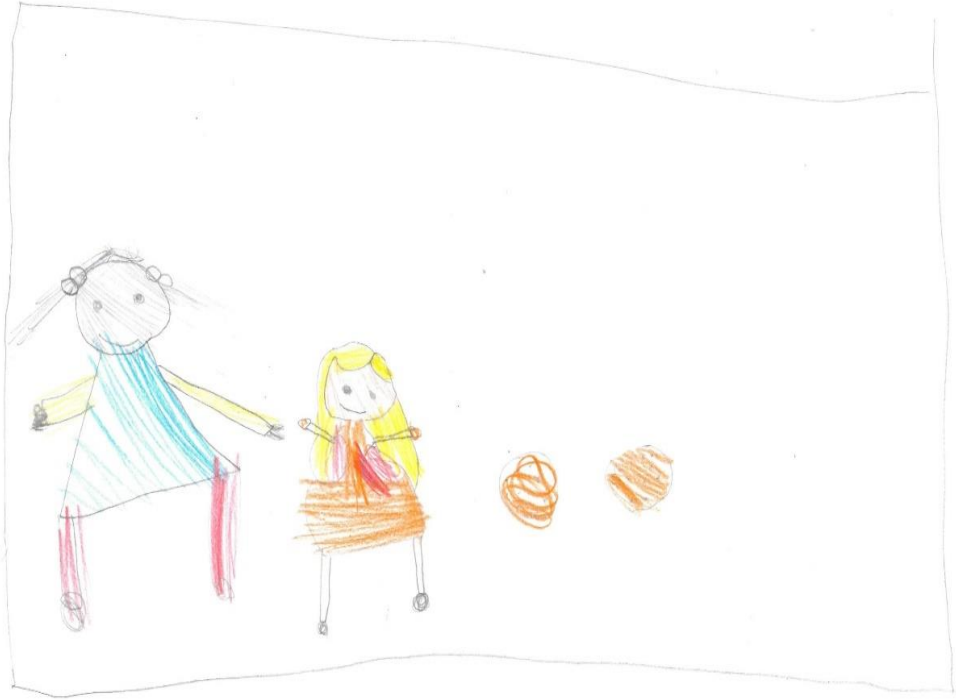
Ç5'in yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Çocuk resminde arkadaşını ve en solda kendisini çizmiştir. En solda ve kendisini arkadaşından büyük çizmesi kendi benliğinin farkında olduğunu göstermektedir. Kolları açık ve el çizilmiş, sosyallığe açık, gerekli iletişimi sağlayabildiği söylenebilir. Ayak ve bacakların çizilmiş olması akran ilişkilerinde yeterli olduğunu düşündürmektedir. Kâğıdın yoğun olarak sol tarafının kullanılmış olması bilinçaltından haber vermektedir. Kendini büyük çizmesi ise akran ilişkilerinde aktif rol almak istediğini, lider olma isteğini, boyama şekli ise kontrolsüzce olup, hiperaktif olduğunu düşündürmektedir.

Kendine üçgen gövde çizmesi saldırganlığa meyilli olduğunu ve turuncu renkte meyve detayı eklemesi sağlıklı yapısından haber vermektedir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 15 puan, Asosyal alt boyutundan ise en yüksek puan olan 11 puan, Dışlanma 8, Kaygı/Korku 4, Hiperaktivite 1 ve Saldırganlık alanında ise en düşük puan olan 0 puanını almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/K

Resim 6 (Ç6):

6 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç6 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin dokuz çocuğundan altıncısıdır.

Ç6'nın yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

En sağda kendisini çizmiş olup, okulun bahçesinde saklambaç oynadıklarını ve bu kararı arkadaşının verdiğini belirtti. Kâğıdın en sağında kendisini çizmiş olması çevreye dönük yapısını yansıtmaktadır. Ellerin çizilmeyip kolların iki yana açık olması, akranlarıyla yakın ilişki kurmak istediğini göstermektedir. Ellerin olmaması ise düşük güvene, iletişimde yetersizliğe işaret ediyor olabilir. Kâğıdın dik kullanımı mevcut olup, tek düzeliğe işaret etmektedir. Dudaklar düz çizgiye yakın olarak çizilmiştir. Bu da akran ilişkilerinde aktif olmadığını, paylaşımının zayıf olduğunu ya da sakladığı bir şeylerinin

olduğunu göstermektedir. Burnun sivri çizilmiş olması, saldırganlığa meyilli olduğunu söyleyebiliriz. Genel olarak kâğıdın üst kısmı kullanılmış buradan da ruhi durumunu yansıttığı söylenebilir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda en düşük puanı olan 5 puan, Asosyal 2, Dışlanma 7, Kaygı/Korku 8, Hiperaktivite 4 ve Saldırganlık'tan 12 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

6/K

Resim 7 (Ç7):

5 Yaşında bir erkek çocuğu olan Ç7 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin üç çocuğundan üçüncüsüdür.

Ç7'nin yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Renkli çizimleri uzay olarak belirtti. Arkadaşını boyamada kendisine yardım ettiği için çizdiğini ifade etti. Bu da prososyal davranışlara önem verdiğini göstermektedir. Boyama ve çizim yapısı hiperaktifliği yansıtmaktadır. Çocuk resminde sadece sarı ve turuncu renkleri kullanmıştır. Bu da akran ilişkilerine yönelik pozitif duygular beslediğini ve sağlıklı bedeninden haberdar olduğunu ve bunu yansıttığı söylenebilir. Kontrolsüzce atılan kalem vuruşları otokontrolün zayıf olduğunu, saldırganlığı, dolayısıyla dışlanmayı düşündürmektedir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 11 puan, Asosyal 7, Dışlanma 7, Kaygı/Korku 7, Hiperaktivite 2 ve Saldırganlık'tan 3 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/E

Resim 8 (Ç8):

5 Yaşında bir erkek çocuğu olan Ç8 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin iki çocuğundan ikincisidir.

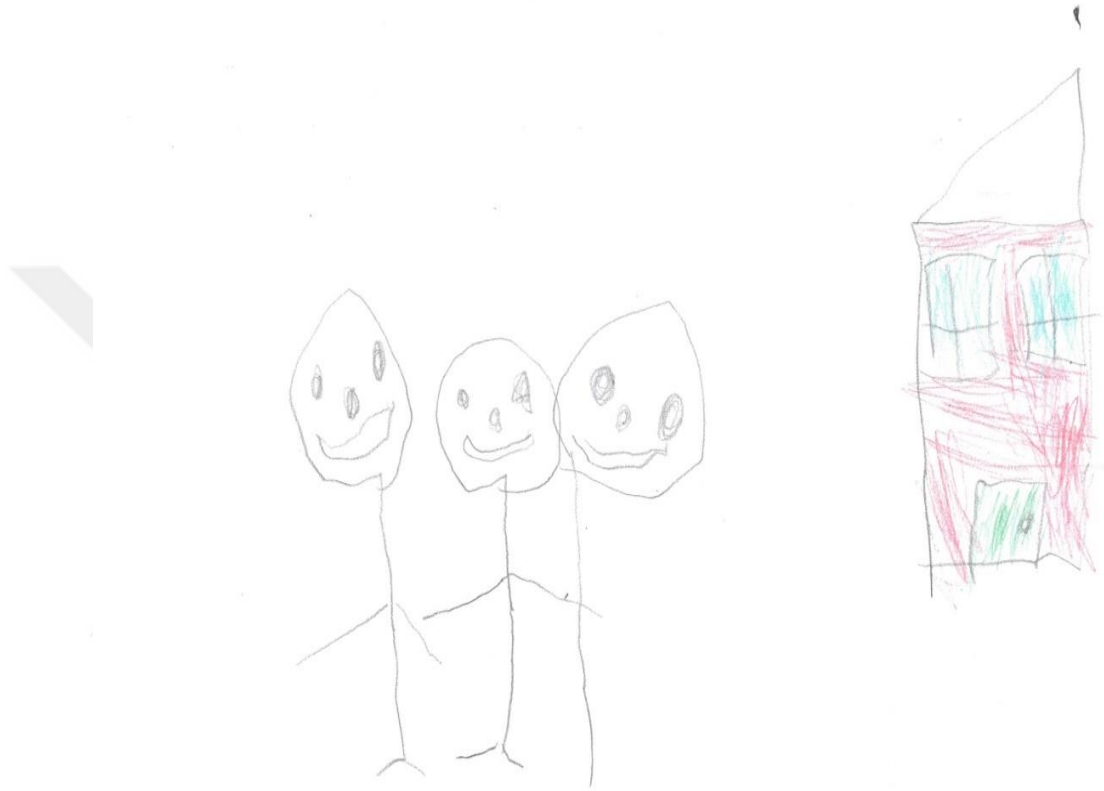
Ç8'in yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Çocuk resminde en sol da kendisini çizmiştir. Arkadaşları ise yanında bulunmaktadır. Kendi evlerinin bahçesinde saklambaç oynadıklarını belirtti. Çocuk resimde gözün içlerini boş çizmiştir. Bu da çocuğun benliğinin farkında olmadığını söyleyebiliriz. Üç insan figürünün 2 sinde kol ve ayaklar vardır, birisinde yoktur bu da akran ilişkilerinde duygusal yoksunluk yaşadığı söylenebilir. Aile çocuğa fazlasıyla sorumluluk vermiş olabilir. Kolların hafif aşağıya doğru olması seçici akran grubu tarafından kabul gördüğü, sınırlı bir iletişimin olduğu söylenebilir. Akran ilişkilerinde

sosyal yönden desteğe ihtiyaç duymaktadır. Çocukların dudakları kalın çizilmiştir. Bu durum ise insanlarla iletişim kurma isteğini yansıtmıştır.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 9 puan, Asosyal 6, Dışlanma 5, Kaygı/Korku 10, Hiperaktivite 4 ve Saldırganlık'tan 2 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/E

Resim 9 (Ç9):

5 Yaşında bir erkek çocuğu olan Ç9 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin iki çocuğundan ikincisidir.

Ç9'un yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Birlikte oyun oynadıkları için en iyi arkadaşlarını çizdiğini belirtti. Akran grubuyla sosyal aktivitelerden hoşlandığı söylenebilir. Resimde arkadaşlarını çizmiş, kâğıdı dik kullanmıştır, bu durum katılığa ve tek düzeliğe işaret etmektedir. Çizilen resim yönerge verilen konuyla kopuk bulunmuştur. Akran ilişkilerinde duygusal boşluk olduğu ve bu hususta desteklenmesi gerektiği söylenebilir. Resmi çizerken bile oyun paylaşımı olduğu için onları çizdiğini belirtmesi prososyal yapısını yansıtmaktadır. Çizilen çizimde göz çizilip göz bebeğinin olmaması gözlerde problem olabileceği ya da

kendi benliğinin farkında olmadığı anlamlarına gelebilmektedir. Çizimin karmaşık yapısı düşüncedeki karmaşadan kaynaklandığını düşündürmektedir. Sıralama gözetmeden kopuk çizmesi dürtüselliği yansıtmaktadır.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 12 puan, Asosyal 4, Dışlanma 7, Kaygı/Korku 2, Hiperaktivite 6 ve Saldırganlık'tan 5 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/E

Resim 10 (Ç10):

6 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç10 yüksek düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin tek çocuğudur.

Ç10'nun yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Sınıfta öğretmeni ve arkadaşlarıyla birlikte kendisini çizmiş. Kendisini öğretmenin hemen yanında çizmiş bu öğretmene yakın olarak otorite sahibi olmak istediğini aynı zamanda öğretmenini sevdiği düşüncesini desteklemektedir. Çizilen figürlerde kimisinin göz bebeği olmayıp boş bakışlara sahipken kimisinde de göz bebeği olup sola bakmaktadır. Bu utangaç yapısına işaret etmektedir. Takı, kıyafet, detayı atlatılmamış. Hepsinde gülen ağız mevcut onlarla konuşmayı, sohbet etmeyi sevmekte yani sosyalliğini yansıtmıştır. Hiçbirinde burnun çizilmemesi öz güvenin zayıf olduğunu

dolısıyla kaygı ya da korkularının olduğu düşünülmektedir. Ayak detayı kimisinde varken kimisinde yoktur. Var olan ayak yönleri düz veya sola dönüktür bu da gösteriyor ki çocuğun akran ilişkilerinde bocaladığı, bir sorununun olduğu söylenebilir. Ayrıca özlediği arkadaşlık ilişkileri olabilir. Çizilen figürlerde hepsinin kolları aşağı yönde arkadaşları tarafından dışlandığı düşünülmektedir. Omuz detayı nerdeyse yok gibi bu da kendini yetersiz gördüğü ve hissettiğinin göstergesidir. Ellerin çizilmemesi sosyal yönden yetersiz hissettiğini yansıtmaktadır. Saç çizimleri, baskın kalem vuruşu hafif de olsa saldırganlık meyillliği olduğunu düşündürmektedir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 19 puan, Asosyal 2, Dışlanma 2, Kaygı/Korku 6, Hiperaktivite 3 ve Saldırganlık'tan 2 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

6/K

Resim 11 (Ç11):

5 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç11 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin beş çocuğundan üçüncüsüdür.

Ç11'in yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Çocuk resminde iki arkadaşını çizmiştir. Gökyüzü sarıya boyanmış ve arkadaşları gökyüzüne bakmaktadır, buna göre akran ilişkilerinin iyi olduğu ve neşeli ruh haline işaret etmektedir. Çocuk resimlerinde gökkuşağı ümidi yansıtmaktadır. Çizilen yıldız, çiçek, balon, kalp figürlerinden de anlaşılacağı üzere arkadaşlarını sevdiği uyumlu biri olduğu söylenebilir. Sert köşeli vücut uzuvları ise şiddete meyilli olabileceğini, vücuda yakın açık kollar ise seçici akran ilişkilerine ya da asosyal davranışların varlığına işaret etmektedir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda en yüksek puan olan 20 puanı, Asosyal 6, Dışlanma 1, Kaygı/Korku 4, Hiperaktivite 1 ve Saldırganlık'tan 2 puan almıştır. ÇDÖ verileriyle örtüşmektedir. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/K

Resim 12 (Ç12):

6 Yaşında bir erkek çocuğu olan Ç12 yüksek düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin dört çocuğundan dördüncüsüdür.

Ç12'nin yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

8 tane arkadaşını çizmiştir. Kız ve erkek ayrımını kızlara saç yaparak göstermiştir. Resmin geneline baktığımızda figürlerin çok küçük çizildiği göze çarpmaktadır. Bu durum zayıf öz güveni, kendini yetersiz gördüğünü desteklemektedir. Dolaylı olarak kaygı veya korkularının olduğu düşünülebilir. Çizilen figürler kâğıdın sağına doğru bakmakta olup akran ilişkilerinde geleceğe dair umutlu olduğunu, önüne bakan yapısını göstermektedir. Bacak ve farklı yöne bakan ayaklar çizilmiş akran ilişkilerinde desteğe ihtiyaç duymayıp büyümekle çocuk kalmak arasında bocaladığı

söylenbilir. Hepsinin kollarının yana doğru açık olması akran ilişkilerinde sosyalliğe açık olduğunu, ellerin olmayışı ise iletişimde yetersiz olduğunu duygusal boşluk yaşadığını göstermektedir. Resmin dışına aceleyle çizdiği çerçeve göze çarpmaktadır. Hemen yapıp bitireyim telaşıyla dalgalı çerçeve hiperaktif olduğunu düşündürmektedir. Yer yer kalemin bastırılarak kullanılmış olması saldırganlığa eğilimin olduğunu yansıtmaktadır. Genel tabloya baktığımızda akran ilişkilerinde kırılmalı, hassas ve ürkek olduğu çizim şekline ve ebatlarından söylenebilir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 19 puan, Asosyal 1, Dışlanma 1, Kaygı/Korku 4, Hiperaktivite 5 ve Saldırganlık'tan 3 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

6/E

Resim 13 (Ç13):

6 Yaşında bir erkek çocuğu olan Ç13 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin tek çocuğudur.

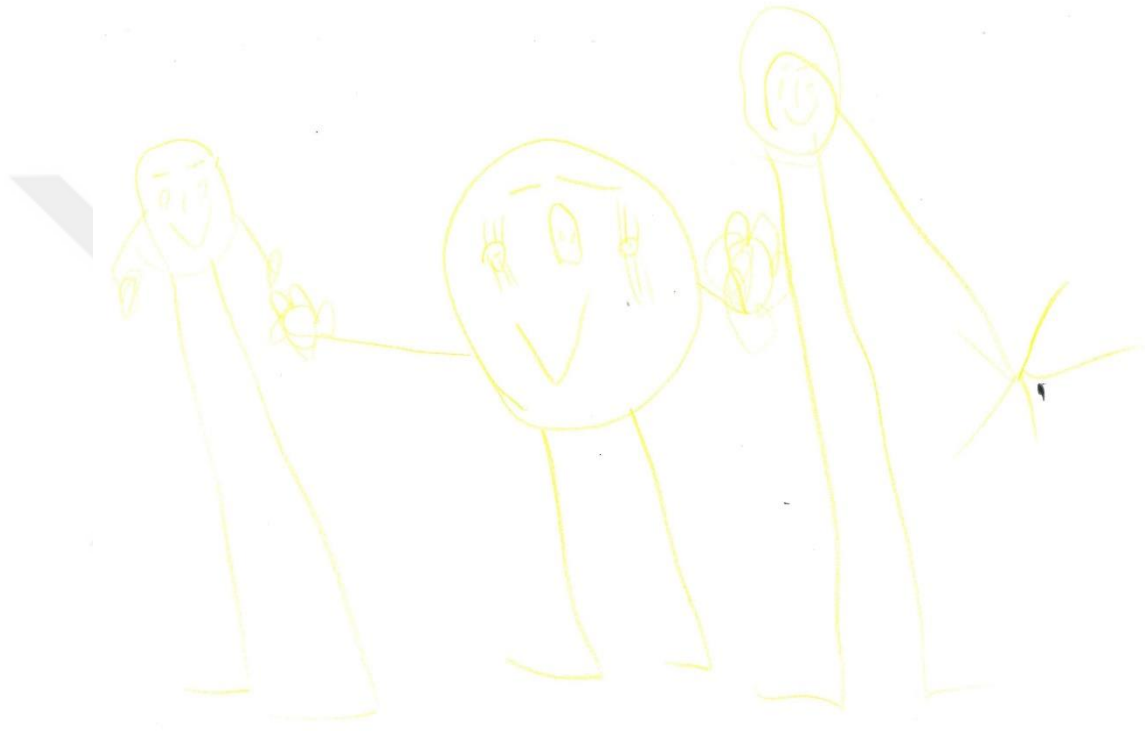
Ç13'ün yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Çizilen resimde merkezde kendisi olmak üzere arkadaşlarını çizmiştir. Kendi kafasını büyük çizmiş olması, çevresi tarafında eleştirildiği ve önemsenmek istendiği söylenebilir. Gülen ağız akran ilişkilerinde iletişimi sevdiğini, el ele tutuşan ellerin ise akran grubunda kabul gördüğünü ve sosyalliği işaret etmektedir. Tamamen sarı rengin kullanılmış olması ise yüksek enerjisini beraberinde hiperaktifliği işaret etmektedir. Arkadaşının kolunun uzun ve parmaklarının belirgin çizilmiş olması çizdiği

arkadaşından şiddet meyillisi davranışlar gördüğünü düşündürmektedir ya da kendisi bu arkadaşına karşı sert davranışlar gösterebilmektedir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 11 puan, Asosyal 1, Dışlanma 1, Kaygı/Korku 4, Hiperaktivite 7 ve Saldırganlık'tan 8 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

6/E

Resim 14 (Ç14):

6 Yaşında bir erkek çocuğu olan Ç14 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin iki çocuğundan birincisidir.

Ç14'ün yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Sınıfında bulunan iki arkadaşını çizdiğini belirtti. Sol taraftaki kız, sağdaki erkek arkadaşı olduğunu belirtti. İkisinde de saç çizilmemiş, giyimde kız olan arkadaşına elbise çizmiştir. Soldaki figürün bakışları nereye doğru olduğu belirsiz, sağdakinin ise göz bebeği çizilmemiş olup bakışları arkadaşına doğrudur. Bu utangaç yapısına işaret etmektedir. Ağızlar kapalı, kalın, yukarıya doğru keskin kalkık çizilmiştir. Akranlarıyla konuşma isteğini ve baskın olabilme isteğini yansıtmaktadır.

Kollar, eller yukarı yönde kalkık bu özlem çekilen arkadaşlık ilişkilerini yansıtmakta olup bu yönde kaygılarının olduğunu desteklemektedir. Aynı zamanda sosyal biridir. Ayak yönlerine bakıldığında figürlerden birinin düz, diğerinin arkadaşına dönük bakmakta bu da liderlik vasfı olmayan fakat uyum sağlayan yönünü işaret etmektedir. Kullanılan renk tercihleri kâğıt kullanımı arkadaşlarına yönelik olumlu duygular beslediği yönündedir. Kafaların vücuda oranla büyük çizilmiş olması akran grubu içerisinde eleştirildiğinin ya da dışlandığı ihmalini güçlendirmektedir. Ayakların kısa ve geniş şeklinde olması saldırganlığı çağrıştırmaktadır, arkadaşına çizdiği elbisenin üçgen olması da bu durumu desteklemektedir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 13 puan, Asosyal 6, Dışlanma 6, Kaygı/Korku 4, Hiperaktivite'den en düşük puan olan 0 puanı ve Saldırganlık'tan 5 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

6/E

Resim 15 (Ç15):

5 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç15 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin iki çocuğundan birincisidir.

Ç15'in yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

En solda kendisini sağda ise kardeşini çizdiğini belirtti. Kardeşiyle beraber banyo yapmaya gittiğini söyledi. Buradan anlaşılacağı üzere mahremiyet bilinci henüz oturmamış olduğu söylenebilir. Kalpler çizilmiş onu sevdiği düşünülebilir. Kalpte kullanılan mor rengi hassasiyetini yansıtmaktadır. Kontrolsüzce boyanan kalpler dürtüsellikliğini bastırılarak çizilmesi ise saldırganlığı çağrıştırmaktadır. Kardeşini çizdikten sonra üstünü karalamaya çalışmış. Kardeşinden dolayı bazı kaygılar yaşıyor olabilir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 11 puan, Asosyal 1, Dışlanma 1, Kaygı/Korku 8, Hiperaktivite 4 ve Saldırganlık'tan 7 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/K

Resim 16 (Ç16):

6 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç16 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin iki çocuğundan birincisidir.

Ç16'nın yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

En sağda kendisini çizmiş, kollar açık, el ve ayaklar çizilmiştir. Bu akran grubunda yeterli desteği gördüğüne, sosyalliği yakaladığına işaret etmektedir. Boyama şekli hiperaktifliğe işaret etmektedir. Sol tarafa bakan bakışların ise utangaçlığı, kaygı ve korkuyu işaret ettiği söylenebilir. Çizilen yer çizgisi akran ilişkilerinde problemin kaynağını tespit edebildiğini yansıtmaktadır. Aynı şekilde gök çizgisinin de çizilmesi uzamsal düşünebildiğini yansıtmaktadır.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 18 puan, Asosyal alt boyutundan en düşük puan olan 0 puanı, Dışlanma 1, Kaygı/Korku 6, Hiperaktivite 3 ve Saldırganlık'tan 3 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

6/K

Resim 17 (Ç17):

5 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç17 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin iki çocuğundan biricisidir.

Ç17'nin yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

En sağda kendisini çizmiş, kâğıdın sol kısmı kullanılmıştır. Kaygı ve endişelerinin olduğu söylenebilir. Kâğıdın orta kısmında kendisini çizmiş olması hayatının merkezine kendisini koyduğunu belirtmektedir. Ayaklar çizilmemiş, akran ilişkilerinde desteğe ihtiyaç duymaktadır.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda en yüksek puan olan 20 puanı, Asosyal 2, Dışlanma alt boyutundan en düşük puan olan 0 puanı, Kaygı/Korku 4, Hiperaktivite 3

ve Saldırganlık'tan 1 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/K

Resim 18 (Ç18):

5 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç18 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin 3 çocuğundan ikincisidir.

Ç18'in yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

2 arkadaşını çizdiğini belirtti. En sağdaki arkadaşının kim olduğu sorulduğunda uzunca bir müddet düşündü. Bu arkadaşlarından biriyle sorun yaşadığının göstergesi olabilmektedir. Kulaktan kulağa oyunu oynadıklarını söyledi. Kâğıdın dik kullanımı çocuğun tek düzeliğine işaret etmektedir. Kullanılan kalp ve süslerin çizimi akran ilişkilerinde mutlu olduğunu ve bunu süslerle taçlandırmak istediğini sosyal olmayı sevdiğini yansıtmaktadır. En soldaki arkadaşına gülen ağız çizmiş olması arkadaşısıyla

iletişimi sevdiğini diğer arkadaşının dudaklarıysa kalın kapalı ağız olması iletişimin daha sınırlı olduğunu yansıtmaktadır. Resimde nokta şeklindeki gözler ve burnun nokta şeklinde olması ve birinde olmaması akran ilişkilerinde zayıf güveni yansıtmaktadır. Resmin üst kısmında üşenmeden bir sürü küçük süs çizmesi kaygı-korkularının olabileceğini çağrıştırmaktadır. Omuz ve gövde dikdörtgen, köşeli çizilmiş saldırganlığa eğilimli olduğu söylenebilir, ellerin yuvarlak yumru şeklinde olması bunu destekler niteliktedir. Kolların açık olması sosyalliği sevdiğinin göstergesidir. En sağdaki arkadaşının kolları bir tık daha aşağıya doğru bu arkadaşıyla sosyalliğinin sürdüğünü fakat diğer çizime göre daha sınırlı olduğu söylenebilir. Ayaklar çizilmemiş olup akran ilişkilerinde desteğe ihtiyaç duymakta olduğu söylenebilir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 16 puan, Asosyal 4, Dışlanma 4, Kaygı/Korku 5, Hiperaktivite 2 ve Saldırganlık alt boyutundan ise en düşük puan olan 0 puanı almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/K

Resim 19 (Ç19):

5 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç19 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin iki çocuğundan birincisidir.

Ç19'un yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Kâğıdın yukarısına 10 tane balon çizilmiştir. Soldan ikincisi öğretmen olmak üzere 4 arkadaşını çizdiğini belirtti. Çilek bahçesinde çiçekler açmış sonra meyve vereceğini belirtti. Çileklerin olup olmadığını kontrol edip topluyoruz, eve gidiyoruz şeklinde açıklamıştır. Kollar iki yana çizilmiş olup parmaklar 5 tane, dikkatli biri olduğu söylenebilir. Kâğıdın sağ alt köşesinde çiçeklerin yer alması arkadaşlarını sevdiği sosyalliğe açık olduğunu yansıtmaktadır. İnsan figürlerinde ayakların ve bakışların yönü kâğıdın sağına dönük bu ileriye yani önüne bakan biri olduğunu göstermektedir. Arkadaşlarının kimisinde ağız varken kimisinde yok bu sakladığı bir şeylerin olduğunu ya da bir kısmıyla iletişimi sevdiği bir kısmıyla iletişimi kuramadığı anlamına gelebilir. Yine bir kısmında kulak varken bir kısmında yok bu kendine birilerini model aldığı onları dinlediği anlamına gelebilir. İki arkadaşına dikdörtgen gövde çizmiş saldırganlığa meyilli olabilir. Yukarıya 10 tane balonun çizilmiş olması ise kaygılarının olabileceği düşünülmektedir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 14 puan, Asosyal 9, Dışlanma alt boyutunda en düşük puan olan 0 puanı, Kaygı/Korku 6, Hiperaktivite ve Saldırganlık alt boyutlarında en düşük puan olan 0 puanı almıştır. Genel anlamda ÇDÖ verileriyle uyumakta olup, Saldırganlık alt boyutunda ÇDÖ verileriyle örtüşmemektedir.

5/K

Resim 20 (Ç20):

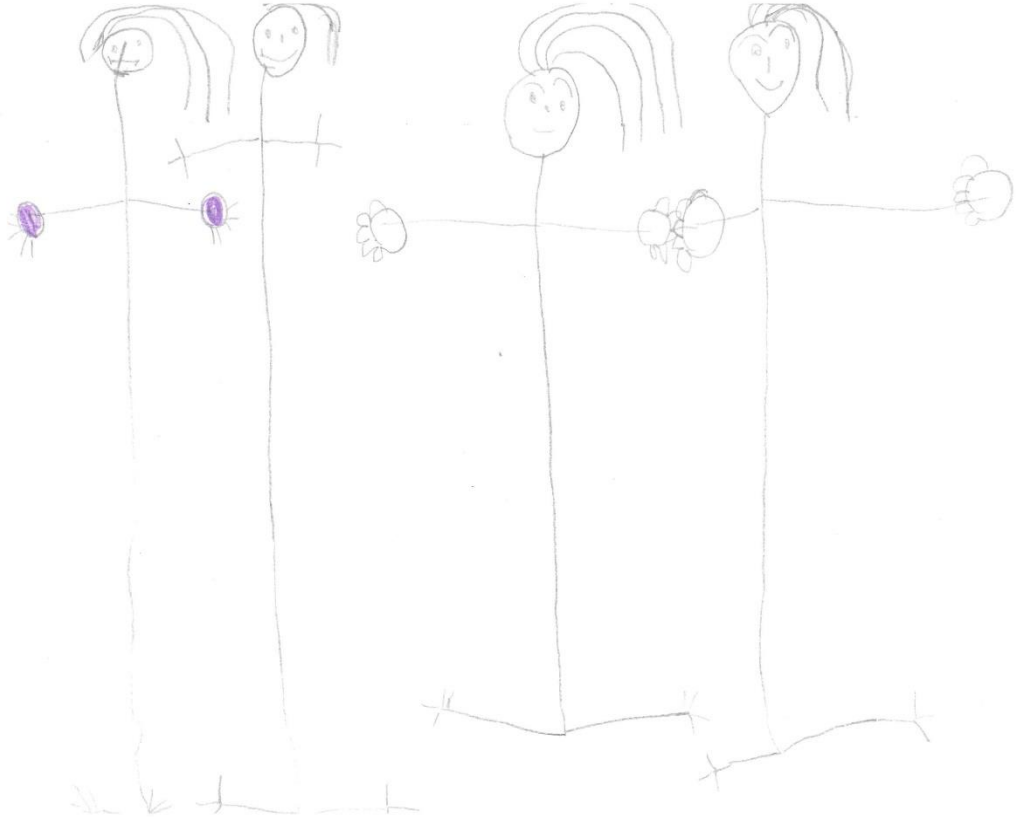
5 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç20 düşük düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin üç çocuğundan üçüncüsüdür.

Ç20'nin yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Çizdiği resimde kendisi yok, sınıftaki arkadaşlarını çizmiş ve kâğıdın tamamını kullanmıştır. Çizilen arkadaş boyutları büyük oranda abartılarak çizilmiş bu da öz güven eksikliğini yansıtmaktadır. El ve ayak parmaklarının bir kısmında 5 tane, bir kısmında ise eksik çizimler mevcuttur. Bu da hırslı olmayan yapısını yansıtmaktadır. Ayaklardan birisi sağa birisi sola bakmaktadır, bu akran ilişkilerinde duygusal bocalama yaşadığını göstermektedir. Burun nokta şeklinde çizilmiştir ve bacaklar da çok ince çizilmiştir. Buradan da akran ilişkilerinde pasif olduğu fakat liderlik etmek isteği olduğu söylenebilir. Çizimde kollar açıktır buna göre akran ilişkilerinde sosyal olduğu söylenebilir. Kollara göre eller büyük çizilmiş olup, kaygı duyduğu ve dolayısıyla kimi yerde saldırganlığını yansıtmaktadır. Bu saldırganlık sebebiyle dışlanıyor olabilir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 18 puan, Asosyal 2, Dışlanma 1, Kaygı/Korku 4, Hiperaktivite 3 ve Saldırganlık'tan 1 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/K

Resim 21 (Ç21):

6 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç21 yüksek düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin tek çocuğudur.

Ç21'in yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Çocuk resminde, arkadaşlarını ve soldan 3. olarak kendisini çizmiştir. Üşenmeden bir sürü kar taneciği çizmiş, buradan da akran ilişkilerinde takıntılı bir yapısı olduğu düşünülebilir. Evin çatısı siyah, duvarları mavi, perdeleri ise kırmızı çizilmiştir. Akranları tarafından şiddet gördüğü veya akran zorbalığı düşünülmektedir. Çizilen boş gözler ve olmayan burun, kendisinin önemsenmediğini ve görmezden gelindiğini göstermektedir. Bu da öz güven eksikliğinin belirtisi olabilir. Kare vücut saldırganlığın, el ayak ve kolların çizilmemesi ise akran ilişkisinde yetersiz olduğunu, desteğe ihtiyaç duyduğunu söyleyebiliriz. Gülen ağız ise akranlarıyla konuşmayı sevdiğini yansıtmaktadır.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 11 puan, Asosyal alt boyutundan en düşük puan olan 0 puanı, Dışlanma 5, Kaygı/Korku 4, Hiperaktivite 2 ve Saldırganlık'tan 7 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

6/K

Resim 22 (Ç22):

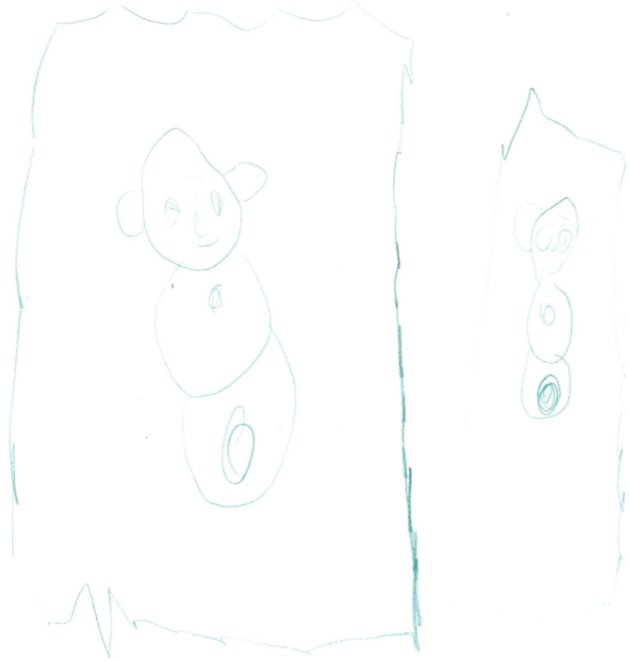
5 Yaşında bir erkek çocuğu olan Ç22 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin iki çocuğundan ikincisidir.

Ç22'nin yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Farklı çerçevelerde kardan adam çizdiğini söyledi. Kardan adama çizilen belirgin kulak detayı akran ilişkilerinde iyi bir dinleyici olduğunu göstermektedir. Gözler, kulak, burun detayı atlatılmadan çizilmiş dikkatli detaycı olduğunu, gülen ağız ise sohbet etmeyi sevdiğini söyleyebiliriz. Kollar, eller, ayaklar çizilmemiştir. Bu da öz güven eksikliğini, akran ilişkilerinde duygusal yetersizliği ve bu alanda desteğe ihtiyaç duyduğu, bundan dolayı kaygı durumu oluştuğu söylenebilir. Tabloya bakıldığında veriler bu görüşleri desteklemektedir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda en yüksek puan olan 20 puanı, Asosyal ve Dışlanma alt boyutlarından en düşük puan olan 0 puanı, Kaygı/Korku 3, Hiperaktivite 2 ve Saldırganlık'tan 2 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyuştuğu görülmektedir.

5/E

Resim 23 (Ç23):

5 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç23 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin iki çocuğundan birincisidir.

Ç23'ün yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

En solda kendisi olmak üzere arkadaşlarını ve öğretmenini çizmiş. Kâğıdı dik kullanmış ve kâğıdın aşağısı kullanılmıştır. Buda olumsuz ruh haline ve inatçılığa, hayallerinin gerçekleşmesinin zor olduğuna inandığının göstergesi olabilmektedir. Hepsinin kolları yukarıya doğru açık hayalini kurduğu arkadaşlık ilişkileri mevcut olabilir. Bunlarda kaygı ve korkularının oluştuğunun göstergesidir. Kolların vücuda göre kısa olması ise sosyal yetersizliğe, ellerin yumru olması saldırganlık eğilimine işaret etmektedir. (Bundan dolayı dışlanıyor olabilir.) Hepsinde gülmeye yakın ağız ve burun var fakat ağız şeklinden utangaç olduğu konuşmaya ihtiyaç duyduğu söylenebilir. Ayaklar hiçbirinde çizilmemiş akran ilişkilerinde desteklenmesi gerekmektedir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda en yüksek puan olan 20 puanı, Asosyal 1, Dışlanma alt boyutunda en düşük alt puan olan 0 puanı , Kaygı/Korku 3, Hiperaktivite 1 ve Saldırganlık'tan 2 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/K

Resim 24 (Ç24):

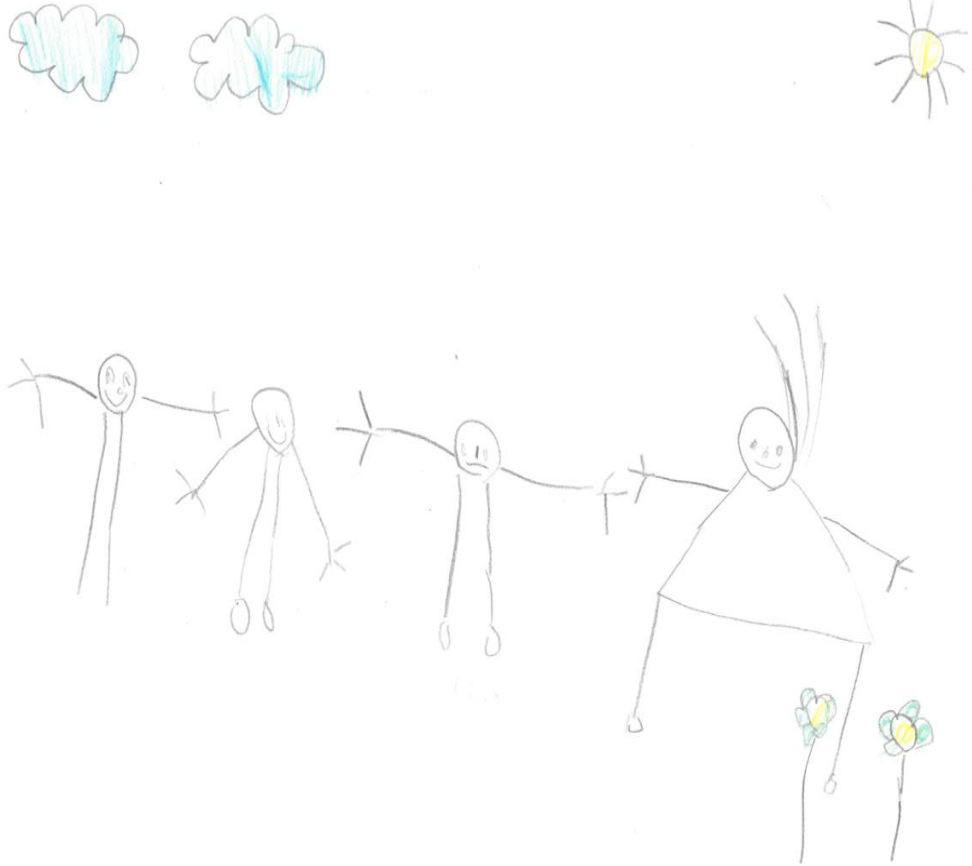
5 Yaşında bir erkek çocuğu olan Ç24 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin üç çocuğundan ikincisidir.

Ç24'ün yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Resimde çocuk, arkadaşlarını ve en sağda kendisini çizmiştir. Buna göre çocuğun akran ilişkilerinde dışa dönük olduğu söylenebilir. Kendisini diğer arkadaşlarından büyük çizmiş olması, arkadaşlarından güçlü olmak istediği ve onlar üzerinde otorite sahibi olmaya çalıştığını belirtmektedir. Açık kollar, eksik parmaklar ise hırslı olmayan yapısına ve sosyal iletişime, paylaşımaya yönelik olduğu söylenebilir. Nokta şeklinde çizilen burun öz güven eksikliğini işaret etmekte bu da asosyal yapısına, dolayısıyla çocukta kaygı ve korkuya yol açabileceği söylenebilir. Kendi gövdesini üçgen şeklinde çizmiş olması sebebiyle saldırganlık eğilimi olduğu söylenebilir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 12 puan, Asosyal 7, Dışlanma 2, Kaygı/Korku 3, Hiperaktivite 3 ve Saldırganlık'tan 1 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyuştuğu görülmektedir.

5/E

Resim 25 (Ç25):

5 Yaşında bir erkek çocuğu olan Ç25 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin dört çocuğundan üçüncüsüdür.

Ç25'in yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Sınıf arkadaşlarını çizmiş, çocuk kâğıdı dik kullanmış ve sadece kâğıdın üst bölümü kullanılmıştır. Kâğıdın dik kullanımı katılığa ve tek düzeyliğe işaret etmektedir. Sadece üst bölümün kullanılmasının ise duygusal dalgalanmaları kontrol etmekte zorlandığı, saldırgan davranış belirtileri olduğu söylenebilir. Resimde çizilen akranların el, kol ve ayaklarının çizilmemiş olması duygusal desteğe ihtiyacı olduğunu yansıtmaktadır. Kare vücut saldırganlığa, baskın kalem vuruşu dürtüselliğe, gülen ağız ise iletişimde pozitifliğe işaret ettiği söylenebilir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 14 puan, Asosyal alt boyutunda en düşük puan olan 0 puanı, Dışlanma 2, Kaygı/Korku 3, Hiperaktivite 6 ve Saldırganlık'tan 3 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyuştđu görölmektedir.

5/E

Resim 26 (Ç26):

5 Yaşında bir erkek çocuğu olan Ç26 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin üç çocuğundan ikincisidir.

Ç26'nın yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Çocuk resminde hayali arkadaşlar çizmiştir. Çizdiği arkadaş figürleri evden büyük, gerçeklerden uzak çizilmiştir, yani akran ilişkilerinde duygusal problem yaşadığı düşünülebilir. Gövdeden omuzlara doğru açık kollar, sosyal yönden çaba gösterdiğini işaret etmektedir. Bacaklar çok uzun, ayaklar ise küçüktür ve farklı yönlere bakmaktadır. Bu özellikler akran ilişkilerinde kararsız mizaca ve duygusal yetersizliğe işaret etmektedir. Oval vücut hatları ise uyumlu kabul gören biri olduğu, bastırılarak çizilen boyalar, endişe ve kaygılarını yansıttığını söyleyebiliriz.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 16 puan, Asosyal 3, Dışlanma alt boyutunda en düşük puan olan 0 puanı, Kaygı/Korku 6, Hiperaktivite ve Saldırganlık alt boyutlarında en düşük puan olan 0 puanı almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/E

Resim 27 (Ç27):

6 Yaşında bir erke çocuğu olan Ç27 yüksek düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin iki çocuğundan ikincisidir.

Ç27'nin yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Resimde sadece arkadaşlarını çizmiştir. Arkadaşlarının kolları açık ve ziyadesiyle uzundur. Bu sosyalliğe açık olmakla birlikte iletişim açlığı olduğunun göstergesidir. Her bir çocuğun bakışları farklı yöne bakmakta, bu da çocuğun utangaç olduğunu ve akran grubunda pasif kaldığını düşündürmektedir. Burnun çizilmemiş olması ise öz güven eksikliğini desteklemektedir. Ağzın ovale yakın çizilmiş olması, anlatacağı çok şeyin olduğunu, fakat paylaşacağı akran grubunun olmadığını yani dışlandığının göstergesi olabilir. Ayakların çizilmemiş olması da aynı zamanda akran ilişkilerinde desteğe ihtiyaç duyduğunu desteklemektedir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 18 puan, Asosyal 7, Dışlanma alt boyutunda en düşük puan olan 0 puanı, Kaygı/Korku 2, Hiperaktivite ve Saldırganlık alt boyutlarında en düşük puan olan 0 puanı almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

6/E

Resim 28 (Ç28):

6 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç28 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin iki çocuğundan birincisidir.

Ç28'in yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Kâğıt dik kullanılmış olup bu durum inatçılığı işaret etmektedir. Kız ve erkek çiziminde ayırt edici özellik bulunmamaktadır. Hepsinin gözleri boş bakış yönleri ise sola doğrudur bu utangaç yapıya ve zayıf öz güvene işaret etmektedir. Kollar açık ama aşağı doğru olması yönünden seçici sosyalliği işaret etmektedir. Ellerin çizilmemiş olması bunu desteklemektedir. Arkadaşını kare şeklinde çizmiş olması ayrıca kalem vuruşlarının keskin ve bastırılmış olması saldırganlığı, dışlanmayı işaret etmektedir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 11 puan, Asosyal alt boyutunda en düşük puan olan 0 puanı, Dışlanma 1, Kaygı/Korku 4, Hiperaktivite 4 ve Saldırganlık'tan 6 puan almıştır. ÇDÖ verilerinden kaygı, korku resim analizinde tespit edilmemiş olup, diğer alt boyutlar ile uyumaktadır.

6/K

Resim 29 (Ç29):

6 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç29 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin dört çocuğundan dördüncüsüdür.

Ç29'un yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

3 tane sevdiği arkadaşını çizmiş. Resme baktığımızda kalın yer çizgisi bilinçaltının yoğun olduğunu, kaygı veya korkularının olduğunu söylenebiliriz. Akran ilişkilerinde baskılamaya çalıştığı anıları olabilir. Çizmiş olduğu 3 arkadaşın elinde çiçek çizmiş olup onları sevdiğini, mutlu vakit geçirdiğini sosyal biri olduğunu göstermiştir. Kolların yönü aşağı doğru olup eller çizilmemiş, sınırlı da olsa asosyal yönünün olduğu belirtilebilir. Birinin ayağı yok, birinin nokta şeklinde, birininki ise normal olarak çizilmiştir. Sosyal ve duygusal anlamda desteğe ihtiyacı olduğu söylenebilir. Çizilen evin duvarları pembe, çatısı ise turuncu renktedir bu sakin ruh haline, sağlıklı vücut yapısına işaret etmektedir. Çizilen pencerelerde perdenin olmayışı akran grubu içerisinde mahremiyetin oluşmadığını düşündürmektedir. Yer çizgisinin tek düze değil de yer yer karışık boyanmış olması azda olsa hiperaktifliği düşündürdü.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda 17 puan, Asosyal 3, Dışlanma alt boyutunda en düşük puan olan 0 puanı, Kaygı/Korku 4, Hiperaktivite 2 ve Saldırganlık alt boyutunda en düşük puan olan 0 puanı almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

6/K

Resim 30 (Ç30):

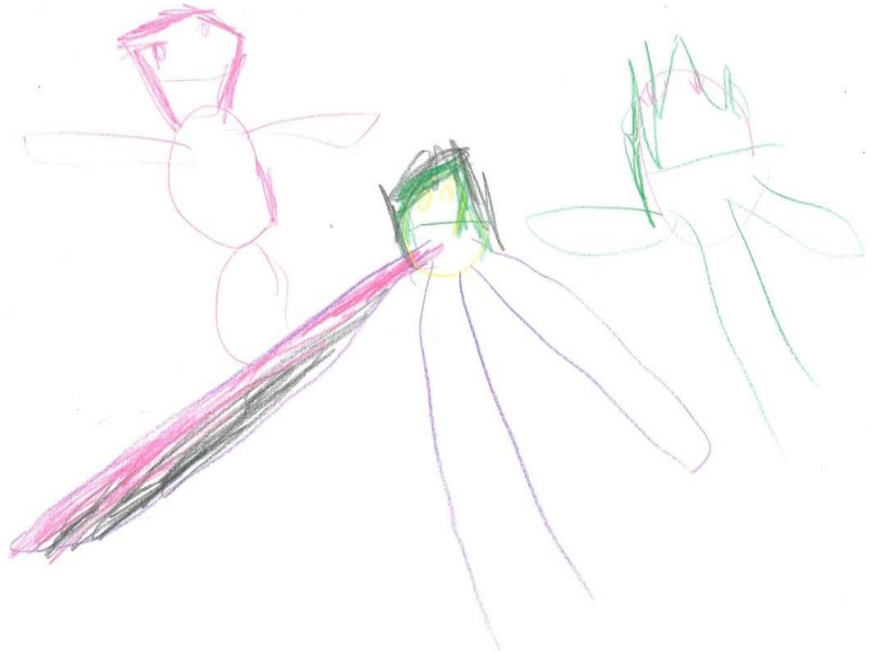
5 Yaşında bir kız çocuğu olan Ç30 orta düzey ekonomik gelire sahip bir ailenin iki çocuğundan ikincisidir.

Ç30'un yapmış olduğu resmi analiz ettiğimizde;

Kendini ve iki arkadaşını çizmiş. Yaptığı 3 insan figüründe ikisinin göbek altı kapatılmamıştır. Buradan tuvalet eğitiminin tam oturmadığı ve ara ara altına kaçırması sebebiyle arkadaşları tarafından dalga geçildiği ve dışlandığı söylenebilir. ÇDÖ formundan da dışlandığı saptanmıştır. Ağız düz çizgi şeklinde çizilmiş, akran grubundan kötü söz duyuyor olabilir. İletişimde konuşmaya ket vurulmuş, gözler boş ve sert çizilmiş buradan henüz kişiliğinin farkına varmadığı çıkarılabilir. Burun detayı atlatılmış, öz güven eksikliği olduğu düşünülebilir. Kalem vuruşları baskın ve sert, aynı zamanda taşırmadan boyanmış bu otokontrolün oturduğu fakat saldırganlığa eğilimi olduğu söylenebilir. Resimde kolların açık olması çocuğun sosyalliğe açık olduğu söylenebilir. Resimde el ve ayaklarının olmayışı akran ilişkilerinde desteğe ihtiyacı olduğunun göstergesidir.

ÇDÖ'nin Prososyal alt boyutunda en yüksek puan olan 20 puanı, Asosyal alt boyutunda en düşük puan olan 0 puanı, Dışlanma 1, Kaygı/Korku alt boyutunda en düşük puan olan 0 puanı, Hiperaktivite 4 ve Saldırganlık'tan ise 1 puan almıştır. ÇDÖ puanları ile resim analizi kıyaslandığında verilerin uyduğu görülmektedir.

5/K

5. TARTIŞMA

Bu bölümde yürütülen çalışmada erken çocukluk yılları içerisindeki 5-6 yaş grubu çocukların resimlerine yansıyan akran ilişkilerini incelemek amaçlanmış ve aynı zamanda veri bulguları özetlenmiş olup alt amaçlar alanla ilgili literatür çalışmaları ile karşılaştırılmış ve tartışılmıştır.

Çocuklar günlük hayatta yaşadıkları bazı deneyimleri karmaşık olduğundan, kelime dağarcığının yetersizliğinden dolayı sözel olarak ifade edemeyebilirler. Bu nedenle kendilerini rahat ifade edebileceği, onları anlayabileceğimiz alternatif iletişim araçları seçmemiz gerekir. Bu durumda resim yoluyla onların yaşamış olduğu akran ilişkilerine yönelik duygu ve düşünceleri objektif olarak anlayabiliriz. Resim yoluyla çocukların yaşamış olduğu akran ilişkilerine yönelik duygu ve düşünceleri objektif olarak anlayabilmek, onların dünyasına inebilmek, yorumlamak, anlamak daha kolay hale gelebilmektedir. Bu sebeple resim çizdirme tekniği seçilmiştir (39, 43).

Çalışmanın verilerini sahadan toplanan resimler çiz anlat tekniği ile toplanmıştır. Toplanan bu resimler içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Analizleri yapılan bu verilerin örtüştüğü noktalarda ikinci bir dayanağının olması ve veriyi desteklemesi amacıyla ilk etapta kişisel bilgi formunun ve Ladd-Profilet Ölçeğinin 180 çocuğa uygulanıp sonrasında da sıralamaya giren ilk otuz çocuğa resim çizdirilmesi planlanmıştır. Yapılan bu plan çerçevesinde analizleri yapılan resimlerin Ladd-Profilet Ölçeği ile örtüştüğü noktalarda ölçeğin dayanak gösterilmesi düşünülmüştür. Örtüşmediği noktalarda ise elde edilen bulguların farklılıkların neler olduğu belirtilmiştir. Bu yolun seçilmesindeki amaç ise resim analizlerinin akran ilişkileri hakkında çıkarımda bulunurken sadece resimlerden çıkarım yapmamak nicel verilere de dayandırabilmektir. 180 çocuğa ait verileri ölçeğe dayalı toplandığı ve sıralamada ilk 30 çocuğun resim analizleri de içerik analiziyle toplandığı için Karma Araştırma Yöntemi kullanılmıştır.

İlk 30 çocuğa yönelik alt amaç sorularına yönelik verilen cevaplar aşağıda yer almaktadır.

Çocuk Davranış Ölçeğinde ilk 30 çocuğun alt boyutlarda aldığı puan ve özellik açısından incelendiğinde; Çocuk Davranış Ölçeğinde 6 alt boyut içerisinde tek tek incelediğimizde Prososyal alt boyutunda tam puanı alan 5 çocuğun verilerine bakıldığında hepsinin 5 yaş olduğu görülmektedir. Cinsiyet açısından da ele alınacak olursa 3'ünün kız 2'sinin erkek olduğu yani anlamlı farklılık olmadığı her iki

cinsiyetinde prososyal davranışlar sergilediği söylenebilir. Kardeş sayısı yönünden incelendiğinde hepsinin en az bir kardeşe sahip olduğu tespit edilmiş olup 4'ünün kendisi dâhil iki kardeş 1'ininse kendisi dâhil 5 kardeşe sahip olduğu görülmektedir. Çalışmada yer alan ailelerin ekonomik gelir yönünden incelendiğinden hepsinin orta düzey ekonomiye sahip olduğu görülmektedir. Yine Prososyal alt boyutundan en düşük puanı alan iki çocuğun verilerine bakıldığında ise ikiz olan 6 yaş kız çocuklarının çok kardeşli (kendileri dahil 9 kardeş) olup 5. ve 6. çocuk olup orta düzey ekonomiye sahip oldukları görülmektedir. Burada en yüksek puanı 5 yaşındaki çocuklar alırken en düşük puanı alan çocukların 6 yaşında olduğu görülmektedir.

Asosyal alt boyutunda asosyalliği en yüksek (11 puana sahip) çocuğun 5 yaşında kız çocuğu ve kendisi dâhil 3 kardeş oldukları ve kendisinin ilk çocuk olduğu ve ailesinin orta düzey ekonomiye sahip olduğu görülmektedir. Yine Asosyal alt boyutunda 0 puan alan yani asosyal olmayan 6 çocuk olduğu tespit edilmiştir. Bunların yaş gruplamasına baktığımızda ise 4'nün 6 yaşında 2'sinin 5 yaşında olduğu ve cinsiyet açısından 4'ü kız 2'si erkektir. Kardeş sayılarını incelediğimizde bir tanesi tek çocukken diğerleri en az bir kardeşe sahip ve ekonomik gelirleri açısından yüksek ve orta düzey karma ekonomi yer almaktadır. Asosyal alt boyutunda cinsiyet, yaş, kardeş sayısı değişkenlerinde karma olduğu fakat gelir durumunda asosyal olmayan grupta düşük gelirlinin olmadığı görülmektedir.

Dışlanma alt boyutunda hiç dışlanmayan 0 puan alan 7 çocuğun özelliklerine bakıldığında yaş özelliği açısından hem 5 (5) yaş hem 6 (2) yaş mevcut olduğu görülmektedir. Cinsiyet açısından ise her iki cinsiyetin de olduğu ve kardeş sayısı açısından incelendiğinde ise tek çocuk olanın yer almadığı hepsinin en az bir kardeşe sahip olduğu ve bunlarında kendisi dâhil en fazla 3 kardeş olduğu tespit edilmiştir. Dışlanmayan bu grubun ailenin ekonomik gelir özelliklerine bakıldığında düşük gelirlinin yer almadığı orta ve yüksek düzey gelirlili çocukların yer aldığı görülmektedir. Yine Dışlanma alt boyutunda en yüksek puanı alan yani en çok dışlanan çocuğun özelliğine baktığımızda ikiz kardeşlerden biri olan 6 yaş kız çocuklardan birisi olduğu 9 kardeşe ve orta düzey gelire sahip olduğu görülmektedir. Prososyal alt boyutunda ikiz olan kardeşlerin ikisi de en düşük puanı alırken dışlanma alt boyutunda ise sadece biri 2 puan farkla grubun en yüksek puanını alarak en çok dışlanan çocuk olarak seçilmektedir.

Kaygı/Korku alt boyutunda en yüksek puan yani en fazla korkan ya da kaygılanan çocuk dışlanmada da en yüksek puana sahip ikizlerden olan 6 yaş kız

çocuğu burada da yer almaktadır. Yine bu bölüme baktığımızda hiç kaygı ve korkusu olmayan yani 0 puana sahip bir tane çocuk mevcuttur. Bu çocuğun kişisel bilgilerine baktığımızda 5 yaş kız çocuğu kendisi dâhil iki kardeşten sonuncusu ve orta düzey ekonomiye sahiptir. En yüksek ve en düşük puan kıyaslamasında cinsiyet ve ailenin ekonomik geliri açısından farklılık olmadığı, ancak yaş ve kardeş sayısı açısından farklılık olduğu göze çarpmaktadır.

Hiperaktivite alt boyutunda en yüksek puanı alan yine Prososyal alanda en düşük, Dışlanma, Kaygı/Korku alanında en yüksek puanı alan çocuk aynıdır. Hiperaktivite alt boyutunda en düşük puanı alan yani 0 puanı alan 4 çocuk mevcuttur. Bunlar 5 ve 6 yaş karma olup hem kız hem erkek çocuklardan oluşmaktadır. Kardeş sayısı yönüyle hepsinin en az bir kardeşe sahip olup ve tek çocuk mevcut değildir. Aynı zamanda ekonomik gelir anlamında ise orta ve yüksek düzey karma ekonomi grupta görülmektedir.

Saldırganlık alt boyutunda en yüksek puanı alan yine Prososyal alanda en düşük, Dışlanma, Kaygı/Korku, Hiperaktivite alanında en yüksek puanı alan çocuk aynıdır. Saldırganlık alt boyutunda en düşük puanı alan yani 0 puanı alan saldırgan davranışları hiç göstermeyen 6 çocuk mevcuttur. Bu çocuklar 5 ve 6 yaş karma olup hem kız hem erkek çocuk mevcuttur. Kardeş sayısı yönüyle tek çocuk olmadığı ve en fazla kendisi dâhil 4 kardeş, ailenin ekonomik geliri açısından ise düşük gelirinin olmadığı orta ve yüksek gelirli çocuklar mevcut olduğu görülmektedir.

Gür (2016) tarafından çocuk evinde kalan ve ailesiyle kalan çocuklar üzerine akran ilişkilerine yönelik çalışma yürütmüştür. Bu çalışmasında ailesiyle kalan çocuklara yönelik elde ettiği bulgularda asosyal ve dışlanma alanlarında cinsiyetler arası benzer puanlar aldıkları fakat kaygı/korku, saldırganlık ve hiperaktivite de erkek çocuklarının davranışsal olarak daha önde olduğunu belirtmiştir. Tek çocuk olanların kardeşi olan diğer çocuklara göre daha fazla kaygı/korkularının olduğunu belirtmiştir. (114). Yürütülen çalışmamızda toplam puan sonucunda cinsiyet ve yaş açısından farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların kardeş sayılarına göre ÇDÖ Korkulu/Kaygılı olma alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Dört ve üzeri sayıda kardeşe sahip olan katılımcıların puanlarının 2 ve 3 kardeşe sahip olanların puanlarında daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Casas, Mosher ve Crick (1997) tarafından okul öncesi dönemi çocuklarda saldırganlık üzerine yürüttükleri çalışmalarında fiziksel şiddete (vurma, kırma, saldırma, dövme vs.) cinsiyetler arasında erkek çocukların daha eğilimli olduklarını

belirtmişlerdir (115). Yürütülen çalışmamızda katılımcıların cinsiyetlerine göre ÇDÖ Saldırganlık alt boyutu puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır.

Dursun (2010) tarafından 5-6 yaşındaki çocukların sıkıntılı davranışlar üzerine ebeveynlerin tutumu üzerine yürüttüğü çalışmada hiperaktif davranışların erkek çocukları tarafından daha fazla sergilendiğini belirtmiştir. Bazı demografik bilgilerle kıyaslamasında ailenin ekonomik gelirinin ve kardeş sayısının hiperaktivite davranışı etkilemediği ya da davranışa yön vermediğini belirtmiştir. Bunun sebebini iki şekilde açıklamaktadır. Birincisi çalışmaya katılanların genel ağırlıklı orta düzey ekonomiye sahip olmaları ve ikinci olarak ise davranışı tetikleyen unsurun cinsiyetler arası farklılıktan yani erkeklerin kaba motoru daha çok kullandıkları bu yüzden daha fazla hareket halinde oldukları şeklinde açıklamıştır (116). Cinsiyetler açısından bakıldığında sıkıntılı davranışlarda çalışmamızda anlamlı farklılık görülmemiştir. Bunun sebebi ise aile tutumları çalışmamızda yer almamasıdır. Ailenin ekonomik gelirine bağlı, çocuklarda hiperaktivite davranışlar saptanmamıştır. Hiperaktif davranışlarda, kardeş sayısı açısından değerlendirdiğimizde dört ve üzeri sayıda kardeşe sahip olan katılımcıların puanlarının; 1, 2 ve 3 kardeşe sahip olanların puanlarında daha yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca Dursun'un çalışmasında orta gelirli ailelerin çocukları yer alırken, çalışmamızda karma gelirli ailelerin çocukları yer almaktadır.

Uluyurt (2012) tarafından 5-6 yaş çocukların akran ilişkilerine yönelik yürütülen çalışmasında davranış ölçeğine göre cinsiyetler arası anlamlı farklılık tespit edilmemiş olup verilerimizle de uyumluluk göstermektedir. Bu durumdaki en temel etken 5-6 yaşın birbirini izleyen yaş aşamalarını içermesinden kaynaklanıyor olabilmesidir. Cinsiyete özgü erkek çocukların daha fazla saldırgan davranışlar gösterdiği ve buna maruz kaldığı, dışlandığı, hiperaktif bulunduğunu aynı zamanda kızlarınsa sosyal yardımlaşma davranışlarında daha aktif görüldüğünü belirtmiştir. Bu çalışmasında kardeş sayısının 4 ve üzeri yani kardeş sayısının artmasıyla beraber çocuktaki uyumun da azaldığını belirtmektedir (117). Çalışmamızda cinsiyete bağlı Hiperaktivite ve Prososyal alt boyutlarında anlamlı farklılık saptanmamıştır. Aşırı hareketlilik alt boyutunda dört ve üzeri sayıda kardeşe sahip olan katılımcıların puanlarının 1, 2 ve 3 kardeşe sahip olanların puanlarından daha yüksek olduğu saptanmış olup Uluyurt'un çalışmasıyla benzer sonuç gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca dört ve üzeri sayıda kardeşe sahip olan katılımcıların Asosyal davranışlar ve Korkulu/Kaygılı olma alt boyutu puanlarının 2 kardeşe sahip olanların puanlarında daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Çiz anlat tekniği ile çocukların anlattıklarından veya anlatamayıp resimleriyle anlamamızı bekleyen çocukların resimlerine baktığımızda birçok şey anlaşılmaktadır. Sevdiği insanları, sevmediklerini, çevresinde gördüğü tutum ve davranışları, akran ilişkilerini çeşitli şekillerde yansıtmaktadırlar. Bunları yaparken içindeki duyguya göre renk ve şekillere, kâğıttaki konuma, kalem çizim şekline kadar birçok şeyden yansıtmaya çalışmaktadırlar (53, 75, 76). Yapılan alan çalışmalarında sevilen kişilerin kâğıdın en soluna yakın çizildiği veya kişinin resimde kendisine yakın çizildiği belirtilmektedir (101). Aydın (2018) tarafından 11-14 yaşa yönelik yapılan çizimlerle zihindeki sosyal iletişimi incelemek amacıyla yürütülen çalışmada resim kâğıdında sol tarafa sevilen, hasret duyulan, yanında görmek istedikleri kişilere yer verildiği belirtilmiştir. Bununla birlikte sıralama belirterek çizdiği temalı resimlerde kâğıdın en sağ tarafına en sevdiği şeklinde sırayla sola doğru gidebildiği ve en solda en az sevdiği kişi olabildiği bilgisini de paylaşmıştır (71). Çakırer (2013) tarafından kentli çocuklar üzerinde yürüttüğü çalışmada bu çocukların etrafındaki ya da gördükleri şehir yapıları ve bunun üzerine düşünceleri, şehrin kalabalıklığı, yoğunluğu çizime dökülen resimlerden anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu çalışmada yarışma sonucu elde edilen verilerden çocukların görmek istemedikleri, olumsuz duyguların yer aldığı kişi ve nesnelere kâğıdın sağına doğru kaydığı veya kâğıdın sağına çizildiği belirtilmiştir (118). Ç2'nin çizmiş olduğu Resim 2 de en sola sevdiği insanları çizdiğini ve en sağdaki kişiyi sevmeyi belirtti. Ç10'nun çizmiş olduğu Resim 10'da ise belirtildiği üzere sıralı çizimde en sağ alt köşeye sevilen ve otoritesini kabul gördüğü öğretmenini çizmiştir. Yine çalışmamızda bazı resimlerde (Resim 24, Resim 19, Resim 20 gibi) en sevilenlerin en sola veya kendilerine yakın çizildiği belirtilmiştir. Buda literatür bilgileriyle uyumakta olup çalışmamızda da görülmektedir.

Alan çalışmalarında çocukların sevdiği kişileri kâğıdın merkezinde çizebileceği ya da sevdiği kişilere sevgisinin sembolü olarak kalp, kuş, yıldız, çiçek gibi süslemeler yapılabileceği dile getirilmiş olup bu örnekler çalışmamızdaki bazı resimlerde de görülebilmektedir. Kırıçoğlu (2002) tarafından sanat eğitimi üzerine yürütülen çalışmada insanların kendini sözlü ifade etsede her zaman sözlü olarak hislerini yansıtamayabileceğini veya yansıtmak istemeyebileceğini belirtmiştir. Bu eksikliği de en güzel sanatla tolere edilebileceğini belirten Kırıçoğlu bunlardan bir tanesinin resim olduğunu belirtmiştir. İnsanoğlunun resim çizerken veya sanatla uğraşırken hislerini direk olduğu gibi değil farklı yansıma şekillerinin olabileceğini belirtmiştir. Bu şekillerle hislerini, duygularını yansıtabileceğini ve çocukların bunu sıklıkla

kullanabileceğini belirtmiştir (119). Bunu çalışmamızdaki bazı resimlerde de görmekteyiz. Ç1'in çizmiş olduğu Resim 1 de yemeklerini kendisiyle paylaştıklarını belirttiği arkadaşlarını çizmesinden ya da Ç3'ün sevdiği arkadaşlarını çizdiğini belirtip resmi kalplerle süslemesinden ve Ç9'un kendisini oyuna dahil ettikleri için oyun arkadaşlarını resmetmesiyle görmekteyiz. Kırıçoğlu'nun çalışması ile verilerimizin örtüştüğü saptanmıştır.

Akran ilişkilerinde saldırgan davranışlar gösteren veya dışlanan çocuklar kendilerini akranlarından soyutlayarak yalnız çizerler (120). Çetin (2018) tarafından 7-11 yaş arası özel gereksinimli öğrencilerin aile içi ilişkilerinin resim analizi üzerine yürütülen çalışmasında çizilen aile resimlerinde çocuklardan bir kısmının kendini çizerken aile bireylerinden mesafeli çizdiği veya çizimde kendisine yer vermediği bunda çocuğun kendisinin sevilmediğine inanması ya da dışlanma duygusundan kaynaklanabileceği vurgulanmıştır (121). Dilci (2014) tarafından çocuk çizimlerinde çocuğun kendini çizmemesi kendisini üzgün veya dışlanmış hissedebileceğinden, yaşanan veya halledilmeyi bekleyen problemlerden kaynaklanabileceğini belirtmiştir (95). Bunu bazı resimlerimizde de görmekteyiz örneğin; Ç4'ün çizdiği Resim 4 bunun en güzel örneklerindedir. Kağıdın en solunda bir arkadaşını çizmiş ve çizimde kendisini çizmemiştir. Akranlarına karşı iletişimi ve saldırgan tutumları resimde arkadaşına çizmiş olduğu uzun parmak ve uzun tırnaklardan da kendini ele vermektedir. ÇDÖ verilerinden de hem saldırgan davranışlar gösterdiği hem dışlandığı bilgisine erişilmiş olup elde edilen bilgiler verilerle örtüşmektedir.

Akman (2014) tarafından 5-6 yaşındaki okul öncesi dönemi çocuklarına yönelik çocukların kendini ifade etmesinde resmin önemini anlatan çalışmasında elde ettiği bulgulara göre çocuk ailede kimin otoritesini kabullendiye, kimi daha baskın, söz sahibi gördüyse onu göze çarpacak şekilde daha iri çizmektedir. Kendini konum olarak ona yakın çizmeye çalışmaktadır (122). Saydam (2004) çalışmasında çocuk dünyasına inebilmek, objektif değerlendirebilmek için klinik değerlendirmelerinde kullanılan çocuk çizimlerinde resmin, çizilen kişilerin öneminden bahsetmektedir. Çocuk çizimlerinde aktif olarak kullanılan Aile Çiz Testinde çocuğun sevdiği, kendisine değer verdiğini hissettiği kişileri ve aile üyelerini çizdiğinden bahsetmektedir. Aynı zamanda kendisine kimi model alıyorsa, kimi beğeniyorsa, kimin otoritesini benimsiyor ve onun gibi olmak istiyorsa dikkat çekecek bir çizimle çizebilmekte ve kendini ona yakın çizme eğilimi gösterebilmektedir (123). Bu bilgileri ışığında Ç10'un ve Ç19'un resimlerinde bu durum gözlenmektedir. Ç10'un çizdiği Resim 10 da kendini sınıf içinde otorite

sahibi olan öğretmenin yanında çizdiğini belirtmiştir. En sevdiği arkadaşının yanında değil de öğretmeni tercih etmesi akran ilişkilerindeki beklentilerini, adeta istek ve hayallerini yansıtmaktadır. Ç19'un çizmiş olduğu Resim 19'da kendisini öğretmenin yanında çizdiğini belirtmiştir. Sınıf içerisinde otorite sahibi olan öğretmen gibi arkadaşlık ilişkilerinde de böyle otorite ve söz sahibi olmak istediğinin ipucusunu vermektedir.

Kanıcioğlu (2009) tarafından 10 yaşındaki çocukların çizdiği resimlerde cinsiyet farklılıklarındaki farklılık ve benzerlikleri üzerine bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmada renk tercihlerinde kız çocukların daha çok pembe kullandıklarını erkek çocuklarının ise pembeyi neredeyse kullanmadıklarını belirtmiş olup böyle bir bulgu çalışmamızda rastlanmamıştır. Detaylandırma konusunda hem sözel ifade olarak hem çizim olarak kızlar biraz daha başarılı bulunmuş. Çizimlerin hareketliliği konusunda kızların çizimleri erkeklere nazaran daha hareketli bulunmuş. Kanıcioğlu'nun figürde hareketlilik, cinsiyet farklılığının çizimlere yansımaları, çizimlere hislerin aktarımında kızlar biraz daha başarılı bulunmuşken istatistiksel dokümanlarda bu farklılık görülmeyip cinsiyetler arası benzerlik olduğu yakın puan aldıkları ifade edilmiş. Sıcak renklerin kullanımında fark bulunmayıp sadece kızların biraz daha yoğun kullandığını belirtmiştir. Çizimlerde figür kullanımı, uyumu ve fazlalığı kızlarda daha yüksek olduğunu belirtmiştir (124). Aksoy ve Baran (2010) tarafından 5-6 yaş çocuklara yönelik okula dair düşüncelerin çizilen çizimlerle incelemek amacıyla yürütülen çalışmada incelenen resimlerde temaya aykırılık olmadığını belirtmişlerdir. Kızlar temayı yansıtmada konusunda birazcık daha puan olarak önde olsa da cinsiyetler arası anlamlı farklılık olmadığını tespit ettiklerini belirtmişlerdir. Her iki cinsiyetinde verilen temaya uygun çizimler yaptığını belirtmiş olup sadece temayı yansıtmada tercihlerinin farklı olduğunu belirtmiştir (125). Çalışmamızda ise Ç14, Ç18, Ç19, Ç21, Ç25, Ç26 gibi bazı resimler incelendiğinde ve sonrasında çocukların çizmiş olduğu resimlerin geneline bakıldığında çiz anlat tekniğiyle öğrenilen bilgilerden sevdiği arkadaşlarını genelde çizdikleri belirtilmiştir. Resimlere genel olarak bakıldığında kız çocuklarının resimleri daha detaylandırdıkları daha fazla figür kullandıkları görülmektedir. Kız çocuğunun resim detayına genel olarak bakıldığında kızlar sevdiği arkadaşına etek resimleri üzerine kalp çizildiği, diğer resimlerde de kalpler, süsler, çiçekler, yıldızlar çizilmiştir. Kızlar süslemek için bazı nesnelere kullanırken, aynı zamanda takı, kolye gibi farklı aksesuarlarda çizmeye çalışmıştır. Kız resimlerinde genel olarak detaya önem verdiği görülmektedir. Erkek çocuğu ise arkadaşlarını çizerken daha çok onları çizip bırakmış

ya da daha sade bir çizim tercih etmiştir. Çiçek, kalp, yıldız veya farklı bir nesne ile süsleme gereği duymamış ya da çok az kullanmıştır. Yalın ve sade çizimi daha çok tercih etmişlerdir. Resimlerde hareketlilik ve renk tercihlerinde cinsiyet açısından fark gözlenmemiştir. Resimde kullanılan figürlerin uyumu temaya genel olarak uygun bulunmuştur.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, erken çocukluk yılları içerisindeki 5-6 yaş grubu çocukların resimlerine yansıyan akran ilişkilerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. 5-6 yaşa yönelik okul öncesi çocukların akran ilişkilerini tarafsızca çocukların dilinden öğrenmeyi hedefleyen çalışmamız kendini en güzel şekilde dışa vurmuş çocukların elinden çıkmış resim çizdirme tekniği seçildikten sonra destekleyici ikinci bir kaynak olarak ise Çocuk Davranış Ölçeği seçilmiştir. Bu ölçeğin seçilmesindeki ana sebep ise hedef grubumuz olan 5-6 yaşa yönelik ve incelenmek istenen akran ilişkilerine yönelik olmasıdır. 5-6 yaşın akran ilişkilerini incelemeye yönelik yürütülen bu çalışmada nitel veride resimlerden alınan içerik analizinin verileri nicel veride ise ölçekten alınan veriler birbirini destekler niteliktedir.

Araştırmanın çalışma grubunu evren içerisinde ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilen anne babaları birlikte yaşayan, 5 ya da 6 yaşında olan, Malatya’da ikamet eden 180 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların 96’si kız, 84’ü erkek olduğu; yaş dağılımına bakıldığında 105’i 5 yaş, 75’i 6 yaş olan çocuklar olarak belirlenmiştir. 180 çocuk için öğretmenler tarafından uygulanan Ladd ve Profilet Çocuk Davranış Ölçeğinin analiz sonuçlarına göre toplam ölçek puanlaması içerisinde ilk 30 çocuk seçilmiştir. 30 çocuğun dağılımında 17’si kız 13’ü erkek ve bunların yaş dağılımı ise 12’si 6 yaş 18’si 5 yaştır. İlk 30 çocuğa dair elde kişisel bilgi formu tablosu Tablo 1.’de yer almaktadır.

Ölçekten alınan toplam puanlar doğrultusunda cinsiyetler arası ve yaş bakımından anlamlı farklılık (Tablo 5 ve Tablo 6’da) olmadığı görülmüştür. Kardeş sayısı değişkenine göre Prososyal ve Saldırganlık alt boyutlarında anlamlı fark gözlemlenmemiştir. Bununla birlikte dört ve üzeri sayıda kardeşe sahip olan katılımcıların puanlarının ÇDÖ Asosyal davranışlar, Korkulu/Kaygılı olma, Dışlanma, Aşırı hareketlilik alt boyutlarında puanlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kaçınıcı çocuk olması değişkenine göre Dışlanma alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuş olup diğer alt boyutlarda farklılık olmadığı Tablo 8’de mevcuttur. Ekonomik değişkenine göre Prososyal alt boyutta anlamlı farklılık olduğu; fakat diğer 5 alt boyutta anlamlı farklılık olmadığı Tablo 9’da görülmüştür.

Nitel verilerin araştırma sonuçlarına göre çocuk resimlerinde incelenmek istenen akran ilişkisi çocuğun resimlerinde algısında olumlu anıları, düşünceleri barındırıyorça çeşitli süslemelerle göstermek istediği görülmektedir (Örneğin Resim 3, 11, 15, 16, 18,

19 gibi). Cinsiyetler arasında her iki cinsiyette genel olarak temaya uygun çizmiş olup kız çocukları süslemeye ve figürlere fazlaca yer vermiştir. Kâğıdın kullanımı, çizilen figürlerin konumu ve tamamlanması ya da fazla çizilmesi gibi etkenlerle çocuk var olan akran ilişkisinden ipuçları vermektedir. Akran ilişkilerinde söz sahibi olmak isteyen çocukların kendilerini otoritesi güçlü gördüğü kişi veya kişilerin yanında çizmektedirler. Akran grubu tarafından dışlanan çocuklar resimde kendilerine yer vermeyebilmektedirler. Çalışmamızda çocuklar sevdiği kişileri çizerken kağıdın en soluna ya da kendilerine yakın çizdiği görülmektedir. Bununla birlikte sıralı çizimlerinde en az sevdiği kişiden en çok sevdiği kişi şeklinde çizdiğinde ise kağıdın en sağında en sevdiği kişi yer alabilmektedir. Ayrıca Resimlere yansıyan akran ilişkileri genel olarak ölçekle uyumluluk göstermektedir. Bu nedenle araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda çeşitli öneriler sunulabilir:

- ✓ Bu çalışmada 5-6 yaşındaki anne-babası beraber yaşayan çocukların akran ilişkileri temel alınmış olup resme yansımaları ve Çocuk Davranış Ölçeğiyle karşılaştırılması yapılmıştır. Çalışmanın içeriği genişletilip farklı alanlar da dahil edilebilir. Demografik bilgilerde yer alan sorular genişletilebilir. Örnekleme daha da geniş tutulup örneğin farklı illerde de bu çalışma geliştirilip iller arası anlamlı farklılık olup olmadığı incelenebilir.
- ✓ Çocukların dönemsel olarak temalı resimleri uzman yorumuna sunulup aile bilgilendirilebilir.
- ✓ Resim çizdirilirken çocuklara sıradan bir etkinlik hissi verilmeyip bunun için özel sınıflar veya atölyeler oluşturulabilir. Çizdirilen resimler üzerine her bir çocuk için resim üzerine sohbetler yapılabilir.

KAYNAKLAR

1. Ersanlı K. Gelişim ve Öğrenme. İçinde: Ersanlı K, Uzman E. (editörler). Sosyal Gelişim, 1. Baskı. İstanbul. Lisans Yayınevi, 2006: 163.
2. Yalçın V. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Okula Uyum Süreci ile ebeveynlerinin Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişki. Eğitim Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2016.
3. Yalçın M, Erginer A. İlköğretim okulu öğrencilerinin okul müdürü algılarına ilişkin yaptıkları çizimler. *Eğitim ve Bilim* 2014, 39: 270-85.
4. Yavuzer H. *Resimleriyle Çocuk*, 14. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2010: 11, 41-54.
5. Kırıçoğlu OT. *Sanatta Eğitim: Görmek, Öğrenmek, Yaratmak*, 3.Baskı. Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2005: 61.
6. Akalın T. İlköğretim 2. Sınıf Öğrencilerinin Yaptıkları Resimlerde Aile İçi Yaşantılarının Resimlerine Yansıması. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2008.
7. Yavuzer H. *Resimleriyle Çocuk*, 15. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2011: 5.
8. Gülay H. Okul öncesi dönemde akran ilişkileri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2009, 12: 82-93.
9. Gander JM, Gardiner HW. *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, 3.Baskı. Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1998.
10. Psikososyal Gelişim <http://www.bilgiustam.com/psikososyal-gelisim-kurami-ve-evreleri> 29 Mayıs 2018.
11. Orçan M. Anaokuluna Devam Eden 6 Yaş Grubu Çocukların Sosyal Gelişimlerinin Algılanan Anne-Baba Tutumları ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi AnaBilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2004.
12. Konuk D. Zonguldak İl Merkezinde 7-11 Yaş Grubu İşitme Engeli Olan ve Olmayan Çocukların Psiko-Sosyal Gelişimlerinin Karşılaştırılması. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Zonguldak: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, 2006.
13. Psikososyal Gelişim <http://www.isikseli.com/psiko-sosyal-gelisim-sosyal-duygusal-gelisim/> 29 Mayıs 2018.
14. Bilişsel Gelişim <http://www.dmy.info/bilissel-gelisim-kuramlari/> 29 Mayıs 2018.

15. Çankırılı A. *Çocuk Resimlerinin Dili*, 6. Baskı. İstanbul, Zafer yayınları, 2015: 35-36, 45-50, 178-82.
16. Çapri B. 7-11 Yaş Grubu Çocuklarda Korunum Gelişimi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi, 2004.
17. Duane P. Schultz E, Sydney E. *History of Modern Psychology*, 2thed. İstanbul, Kaktüs Yayıncılık, 2001: 245-47.
18. KarakavakÇırak G. Üniversite Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yetenekleri ve Ahlaki Yargı Yetenekleri ile Kendini Gerçekleştirme Düzeylerinin Karşılaştırılması. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, 2006.
19. YücesoyÖzkan Ş. Büyüme ve motor gelişim. İçinde: Cavkaytar A. *Çocuk Gelişiminde Normal ve Atipik Gelişim*, 1. Baskı. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2015: 54-62.
20. Taştepe T. 36-47 Aylık Çocuklara ve Annelere Uygulanan Motor Gelişim Destek Programının Çocukların Motor Gelişimine Etkisinin İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı. Doktora tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2018.
21. Durualp E, Aral N. *Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimi*, 2. Baskı. Ankara, Vize Yayıncılık, 2011: 4-8.
22. Dereli E, İman. Değerler eğitimi programının 5-6 yaş çocukların sosyal gelişimine etkisi: sosyal beceri, psiko-sosyal gelişim ve sosyal problem çözme becerisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 2014, 14: 249-68.
23. Gülay H, Akman B. *Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler*, 1. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2009: 15-40.
24. Çolak A. Sosyal ve duygusal gelişim. İçinde: Cavkaytar A. *Çocuk Gelişiminde Normal ve Atipik Gelişim*, 1. Baskı. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2015: 109-11.
25. Çolak A. Kaynaştırma Uygulanan Bir İlköğretim Sınıfındaki Sosyal Yeterlik Özelliklerinin Betimlenmesi ve İyileştirilmesi Çalışmaları. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Özel Eğitim Anabilim Dalı. Doktora tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2007.
26. UçarÇabuk F. 5 Yaş Çocuklarının Sosyal Konumlarının Anne Babalarının Kabul Red Düzeyleri ile İlişkisinin İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi, 2013.

27. Yılmaz E. 60-72 Aylık Çocukların Duyguları Anlama Becerilerinin Sosyal Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2012.
28. Gülay H. Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri. 1. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2010: 25-80.
29. Ersoy E. Cinsiyet kültürü içerisinde kadın ve erkek kimliği (Malatya örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2009, 12: 209-30.
30. Köle F. Mersin Üniversitesi Kadın Akademisyenlerinin Örgütlerindeki Cinsiyet Kültürüne Yönelik Algıları. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi, 2011.
31. Orçan M. Sosyal Gelişim. İçinde: Deniz E. Erken Çocukluk Döneminde Gelişim, 2.Baskı. Ankara, Maya Akademi, 2009: 104-47.
32. Durualp E, Aral N. *Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitimi*, 1. Baskı. Ankara, Vize Yayıncılık, 2015: 42-74.
33. Ergün E. Zeka Oyunları Dersine Giren Öğretmenlerin Oyun Tercihleri ve Zeka Oyunlarının Uygulanabilirliğinin İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 2018.
34. Terzi E. Anasınıfına Devam Eden Çocuklarda Görülen Davranış Sorunlarının Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2009.
35. Aral N, Köksal AF. *Okul Öncesi Eğitiminde Oyun*, 1. Baskı. İstanbul, Ya-pa Yayınları, 2001: 15.
36. Yıldız SA, Ekşisu M. Problem çözme becerisini geliştirme programının 9. sınıf öğrencilerinin problem çözme becerisi üzerindeki etkisi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* 2011, 13: 189-206
37. T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Türk Dil Kurumu. Çekingenlik, Saldırganlık
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b5429e8deb594.71190293 22 Temmuz 2018.
38. Ayan S. Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2007, 8: 206-14.

39. Artut K. Okul öncesi resim eğitiminde çocukların çizgisel gelişim düzeylerine ilişkin bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2004, 13: 223-34.
40. Yavuzer H. *Resimleriyle Çocuk*, 4. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1992: 12.
41. Collado FY. The role of spontaneous drawing in the development of children in the early childhood settings. *Early Childhood Research & Practice* 1999, 1524-5039: 12-21.
42. DiLeo JH. *Interpreting Children's Drawing*, 1thed. New York, Routledge, 1983: 40.
43. Serin AY. Bir iletişim aracı olarak çocuk resimleri, *Çağdaş Eğitim Dergisi* 2003, 28: 17-23.
44. Halmatov S. *Çocuk Resimleri Analizi ve Psikolojik Resim Testleri*, 3. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2016: 11-3.
45. Gaitskell D, Hurwitz A. *Children and Their Art, Methods for The Elementary School*, 2th ed. USA, Second Edition, Harcourt, Brace & World, Inc, 1970: 143.
46. Linderman G. *Art in the Elementary School*, 5thed. USA, The Art Curriculum Foundation) Theme Graw Hill Companies, 1997: 23.
47. Steveni M. *Art Education*, 1thed. New York, Atherton Press, 1968: 57.
48. Shevhenko M. *Psikolojik Resim Testleri*, 2. Baskı. Moskova, Kladez Yayınevi, 2014: 12-30.
49. Görtuna S. *Çocuk ve sanat eğitimi. "Çocuğum sanatla tanıyor"*, 1. Baskı. İstanbul, Morpa, 2003: 49-50.
50. Aşkaroğlu B. Şiddet İçeren Çizgi Filmlerin İlköğretim Dönemi Çocuklarının Resimleri Üzerine Etkileri. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Uygulamalı Sanatlar Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2006.
51. Özönder Aydın U. okul öncesi resim eğitiminde çocuğun çizgisel gelişimi (2-7 yaş), *Kastamonu Eğitim Dergisi* 2017, 25 (6): 2215-28.
52. Şener G. Şema öncesi dönem çocuklarının (4-7 yaş) okul temalı resimlerine ilişkin yorumlamalar, *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi* 2018, 5 (2): 31-42.
53. Çankırlı A. *Çocuk Resimlerinin Dili*, 3. Baskı. İstanbul, Zafer yayınları, 2012: 140, 218, 220, 231.
54. Buyurgan S, Buyurgan U. *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*, 3. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2012: 49-51.
55. Eser B. Görsel Sanatlarda (Resimde) Renklerin Dili. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Grafik Tasarımı Anasanat Dalı. Yüksek Lisans tezi, İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi, 2014.

56. Ceylan S. 8-9 Yaş Çocuk Resimlerinin Yaşıtları Üzerindeki Etkisi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2008.
57. San İ. *Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık*, 2. Baskı. Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1979: 36-40, 104, 144.
58. Stepanov SS. *Resim Testleri Metotları ile Zekâ Ölçmek*, 1. Baskı. Moskova, Sfera Yayınları, 2004: 96.
59. Öztuna HY. *Görsel İletişimde Temel Tasarım*, 1. Baskı. İstanbul, Yorum Sanat Yayınevi, 2007: 11-6.
60. Parramon JM. *Işık ve Gölge*, 1. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1997: 40-50.
61. Çelik A. Zihinsel Engelli Öğrencilerin Görsel Sanatlar Dersindeki Öncelikli Renk Tercihleri. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2009.
62. Poore J. *Interior Color By Desing*. 1th ed. Mashachusetts. Rockport Publishers Ink, 1994: 160.
63. Yavuzer H. *Resimleriyle Çocuk*, 4. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 1993: 52.
64. Sabah L. *Resimle İlgelişim*, 1. Baskı. İstanbul, Hermes Yayınları, 2011: 86-7.
65. Savaş İ. *Çocuğumuzun Resimleri Size Ne Anlattı*, 1. Baskı. İstanbul, Nesil Yayınları, 2015: 28-31.
66. Çağan M. *Rengi Rengine*, 1. Baskı. İstanbul, Sistem Yayıncılık, 2007: 57-9.
67. Keskin S. *Çöp Çocuk*, 1. Baskı. İstanbul, Boyut Yayın Grubu, 2003: 35-7.
68. Çankırılı A. *Çocuk Resimlerinin Dili*, 2. Baskı. İstanbul, Zafer Yayınları, 2011: 283-90.
69. Savaş İ. Çocuk Resmi ve Bilinçaltı. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Grafik Tasarım Ana Sanat Dalı Programı. Yüksek Lisans tezi, İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi, 2014.
70. AlpaslanAsiltürk S. 11-14 Yaş Arası Çocuk Resimlerine Boya Türlerinin Etkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi, 2015.
71. Aydın A. 11-14 Yaş Grubu Çocukların Yaptıkları Resimler Aracılığıyla Sosyal İletişim Algılarının İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2018.
72. Şahin B. “Büyük Bir Ev İstiyorum” – “Evimde Havuz Olmasını İstiyorum”: Okul Öncesi 6 Yaş Grubu Çocuklarının Çevre Kavramını Algılayışları. Fen Bilimleri

- Enstitüsü İlköğretim Fen Bilgisi Eğitimi A.B.D. Yüksek Lisans tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2008.
73. Keskin S. *Çocuk Çizgilerindeki Giz Çöp Çocuk*, 9. Baskı. İstanbul, Boyut Matbaacılık, 2012: 27-9.
74. Halıçınarlı E. *Özel Öğretim Yöntemleri İçinde Sanat Eğitiminin Problematığı*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Doktora tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 1998.
75. Tezelli S. *Resimlerle Çocuk Psikolojisi*, 1. Baskı. İstanbul, İkinci Adam Yayınları, 2018: 31-3, 38-9.
76. San İ. *Sanat ve Eğitim*, 4. Baskı. Ankara, Ütopya Yayınevi, 2008: 13.
77. Subaşı S. *Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin Çocuğun Resimsel Yaratıcılığına Katkıları*. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2014.
78. Kuru O, Köksalan B. 9 Yaş çocuklarının psiko-motor gelişimlerinde oyunun etkisi. *Cumhuriyet International Journal of Education* 2012, 1 (1-2): 37-51.
79. ÜstünMemiş C. *Okul Öncesi Eğitimde Resmin Önemi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Grafik Tasarımı Ana Sanat Dalı Program. Yüksek Lisans tezi, İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi, 2014.
80. Avcı S. *3-12 Yaş Arası Çocukların Sanat Eğitimi Üzerine Görüş ve Öneriler*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi (Güzel Sanatlar Eğitimi) Anabilim Dalı. Doktora tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, 2000.
81. YıldızÇiçekler C, ÖnerKoruklu N. 4-6 Yaş arasındaki çocukların serbest resim çalışmalarındaki resim özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 2013, 28 (28-2): 551-63.
82. Türkdoğan G. *Sanat Eğitimi Yöntemleri (Resim-İş Öğretimi)*, 1. Baskı. Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1981: 39.
83. Tütüncü S. *İlköğretim Görsel Sanatlar (Resim-İş) Eğitimi Dersi Çerçevesinde Çocuk Resminde Yaratıcılık Kavramının Algılanışına İlişkin Bir Durum Çalışması*. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006.
84. Yolcu E. *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, 1. Baskı. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2004: 146.

85. Özel Y. Çocuk Resimlerinde Kompozisyon (12-14 Yaş). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2005.
86. Artut K. *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, 2. Baskı. Ankara, Anı Yayıncılık, 2002: 228-29.
87. Kırıçoğlu OT. *Sanatta Eğitim Görmek, Anlamak, Yaratmak*, 1. Baskı. Ankara, Demircioğlu Matbaacılık, 1991: 92.
88. Burns RC, Kaufman S. “*Actions, Styles and Symbols in Kinetic Family Drawings (K-D-F)*”, 1thed. New York, Routledge Taylor & Francis Group, 1972: 264, 250.
89. İpek B. Çocuklardaki Yalnızlık Duygusunun Resimlerinde Kullandıkları Renklere Yansıması. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2014.
90. Malchiodi CA. *Çocukların Resimlerini Anlamak*, 1. Baskı. İstanbul, Nobel Tıp Kitabevi, 2013: 232, 234-35.
91. GüngörAytar FA, KaraEren C, Aşkan M, Şahin HS. Beş-Altı Yaş çocuklarının temel duygu durumlarını ifade ediş biçimlerinin çizdikleri resimleri yoluyla incelenmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 2019, 9(1): 91-105.
92. Halmatov S. *Çocuk Resimleri Analizi Ve Psikolojik Resim Testleri*, 5. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2018: 121-24.
93. Buyurgan S, Buyurgan U. *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*, 2. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2007: 57.
94. Yavuzer H. *Resimleriyle Çocuk*, 12. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2007: 19.
95. Dilci T. *Aile İçi Yaşamın Çocuk Resimlerindeki İzi*, 1. Baskı. İstanbul, İdeal Kültür, 2014: 229-33.
96. Altinköprü T. *Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır*, 12 Baskı. İstanbul, Hayat, 2004: 233, 236-38.
97. Çelik FY. 9-12 Yaş Grubu Çocukların Çizdikleri Resimlerle Depresyon, Kaygı ve Özsaygı Değişkenleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, İstanbul: Işık Üniversitesi, 2018.
98. Arıcı B. Resim, psikoloji ve çocuk dünyasında resim. *Sanat Dergisi* 2006, 10: 15-22.
99. Batı D. (4-12 Yaş) Çocuk Resimleri ve Onların İç Dünyalarının Resimlerine Yansıması. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2012.

100. Aşcıoğlu G. Bir Grup Okul Öncesine Devam Eden Çocuğun Aile Resimlerinin Yorumlanması. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Yüksek Lisans Programı. Yüksek Lisans tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2013.
101. Ketenci M. 4-7 Yaş Çocukların Aile Konulu Resimlerinin Duygusal Yönleri. Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Danışmanlığı Ve Eğitimi A.B.D. Yüksek Lisans tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2015.
102. KoçyiğitÖzlu A. Çocukların Hastaneye Yatmaya Bağlı Gelişen Kaygı Düzeyinin Resim Çizme Yöntemiyle İncelenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi, 2015.
103. Furth GM. *The Secret World Of Drawings*, 2th ed. Toronto, Inner City Boks, 2002: 98.
104. Chandler LA, Johnson VJ. *Using projective techniques with children: A guide to clinical assessment*, 1th ed. Springfield, IL: Charles C. Thomas Publisher, 1991: 17-19.
105. Büyüköztürk Ş, KılıçÇakmak E, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 22. Baskı. Ankara, Pegem Akademi, 2016: 14, 19, 21, 280.
106. ÖzhanÇaparlar C, Dönmez A. Bilimsel araştırma nedir, nasıl yapılır? *Turk J Anaesthesiol Reanim* 2016, 44: 212-8.
107. Yıldırım A. Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim* 1999, 23 (112): 7-17.
108. Özdemir M. Nitel veri analizi: sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2010, 11 (1): 323-43.
109. Gülay O. 5-6 Yaş çocuklarının sosyal konularını etkileyen çeşitli değişkenler. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi* 2009, 6 (1): 104-21.
110. Gülay O. 5-6 Yaş grubu çocuklarda okula uyum ve akran ilişkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 2011, 10 (36): 1-10.
111. Gülay O. 5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı. Doktora tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2008.

112. Başar M, Doğan MC, Karasu M, Şener N. Hiperaktif öğrencilerin öğrenme-öğretme sürecindeki sorunlarının okuma eğilimlerine etkisi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 2016, 11 (3): 443-64.
113. Ladd GW, Kochenderfer BJ, Coleman CC. Friendship quality as a predictor of young children's early school adjustment. *Child Development* 1996, 67: 1103-18.
114. Gür A. Çocuk Evlerinde Yaşayan Çocuklar ile Ailesiyle Birlikte Yaşayan Çocukların Akran İlişkileriyle Sosyal Davranışlarının İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2016.
115. Crick NR, Casas JF, Mosher M. Relation and Overt aggression in preschool. *Psychology Faculty Publications* 1997, 33 (4): 579-88.
116. Dursun A. Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Davranış Problemleriyle Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2010.
117. Uluyurt F. Bazı Değişkenlere Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarına Akran İlişkileri. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, 2012.
118. ÇakırerÖzservet Y. Tasarımda insan odağını kaybetmemek için kentli çocuklar ve resmettiklerine bakmak. *Çevre Tasarımı Kongresi* 2013, Bursa: Uludağ Üniversitesi, 309-24.
119. Kırıçoğlu OT. *Sanatta Eğitim-Görmek Öğrenmek Yaratmak*, 2.Baskı. Ankara, Pegem A Yayıncılık, 2002: 47-65.
120. Büyükalın F, Cancan DA, KansuÇelik F. Suriyeli çocukların suriye'ye bakış açılarına ilişkin resimlerinin analizi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 2018, 19 (1): 519-36.
121. Çetin O. 7-11 Yaş Arası Özel Gereksinimli Öğrencilerin Aile İçi İlişkilerinin Resim Analizi Yoluyla Betimsel Olarak İncelenmesi: Sultangazi Örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi, 2018.
122. Akman İ. Okul Öncesi Dönem Çocuğunun Kendini İfade Etmesinde Resmin Önemi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2014.

123. Saydam R. Çocuk çizimlerinin klinik değerlendirmedeki yeri. *Yansıtma Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi* 2004, 1 (1-2): 111-24.
124. Kanıcıoğlu A. Cinsiyet Farklılıklarının Çocuk Resmine Yansıması (10 Yaş Çocuk Resimleri Üzerine Bir Araştırma). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2009.
125. Aksoy P, Baran G. 60-72 Aylık çocukların okula ilişkin algılarının resim yoluyla incelenmesi. (*İconte dergisi*) *International Conference on New Trends in Education and Their Implications* 2010, Antalya, 283-89.

EKLER

EK 1. Özgeçmiş

I. Bireysel Bilgiler

Ad Soyadı : Nursel ÇERİ

Doğum Yeri ve Tarihi : Malatya – 1989

Uyruğu : T.C.

İletişim Adresi: Beydağı Mah. Merkez 1 Cad. İç Kapı No:53 Battalgazi / Malatya

E-posta : nursel_ceri@outlook.com

II. Eğitim Bilgileri

Lisans : Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Bölümü (2010-2014)

Yüksek Lisans: İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı (2016 – Devam)

III. Mesleki Bilgiler

Malatya İl Sağlık Müdürlüğü (2016-Devam)

IV. Ulusal ve Uluslararası Katıldığı Kongre ve Sempozyum Bildirileri

Çeri N. ve Ulutaş A. (2018). Erken Çocuklukta Görsel Algılama Davranışları ve Okul Olgunluğu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. 2. Uluslararası Erken Çocuklukta Müdahale Kongresi.

Çeri N. ve Ulutaş A. (2018). 5-6 Yaş Çocuklarında Resim Ve Akran İlişkileri. 10. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi.

V. Sertifikalar

WISC-R Zekâ Testi Uygulama Sertifikası

Denver II Gelişimsel Tarama Testi, Cattell 2A-3A, Gesell, Good Enough, Peabody, Metropolitan Okul Olgunluğu Testi, Frostig, Benton, AGTE (Ankara Gelişim Tarama Envanteri), Porteus, Kent EGY, Bender Gestalt,

Entegre Yönetim Sistemi, Kalite Yönetim Sistemi, NLP Beginner Eğitimi, ISO 22000 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi, ISO 9001:2008 İç Tetikçi, Kişisel Gelişim, Motivasyon, Stres Yönetimi, Zaman Yönetimi, Beden Dili, İletişim Dilleri Eğitimi, Stratejik Yönetim, ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi, OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği, Beden Enerji Merkezi Çakralar, Çakraların Açılması, Nefesle Arınma Teknikleri, Özgürleşme Affetme Seansları.

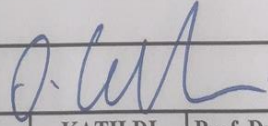
EK 2. Etik Kurul Onayı 1

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
(Sağlık Bilimleri Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu)

Oturum Tarihi	Oturum Sayısı	Karar Sayısı
05.06.2018	12	2018/12-9

Karar No: 2018/12-9: Sağlık Bilimleri Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu 05.06.2018 tarihinde Tıp Fakültesi Etik Kurul Salonunda toplandı. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dr. Öğr. Üy. Oğuz EMRE'nin sorumlu araştırmacı olduğu, Malatya İl Sağlık Müdürlüğü Çocuk Gelişimcisi Nursel ÇERİ'nin yardımcı araştırmacı olduğu "5-6 Yaş Çocukların Resimlerine Akran İlişkilerinin Yansımaları" başlıklı çalışması Üniversitemiz Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi açısından uygun olup-olmadığı hususundaki başvurusuna ilişkin raportör raporu görüşüldü. Çalışma Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi açısından değerlendirildiğinde; çalışmanın etik açıdan uygun olduğuna; oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Osman CELBİŞ
Etik Kurul Başkanı

Prof. Dr. Kadir ERTEM Etik Kurul Başkan Yrd.	KATILDI	Prof. Dr. Gülsen GÜNEŞ Etik Kurul Üyesi	KATILDI
Prof. Dr. Cemşit KARAKURT Etik Kurul Üyesi	KATILDI	Prof. Dr. Yüksel SEÇKİN Etik Kurul Üyesi	KATILDI
Prof. Dr. Erkan KARATAŞ Etik Kurul Üyesi	KATILDI	Prof. Dr. Yılmaz TABEL Etik Kurul Üyesi	KATILDI

EK 3. Milli Eğitim Anket Uygulama İzin Onayı

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61316475-44-E.13210196
Konu : Anket Uygulama İzin Onayı
(Nursel ÇERİ)

12.07.2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : İnönü Ün. Rektörlüğünün 28/06/2018 tarih ve 50235129-300-E.13687 sayılı yazısı

İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Nursel ÇERİ'nin, Dr. Öğretim Üyesi Oğuz EMRE'nin danışmanlığında yürütmekte olduğu "5-6 Yaş Çocukların Resimlerine Akran İlişkilerinin Yansıması" konulu tez çalışmasını, 15.09.2018-15.01.2019 tarihleri arasında ilimiz Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinde bulunan ve ilgi yazılarında belirtilen anaokullarda öğrenim gören öğrencilere ölçek uygulamayı talep etmekte olup, Anket-Tez Araştırma ve Değerlendirme Komisyonumuz, 10/07/2018 tarihinde yapılan toplantıda; ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili okul müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmek üzere, derslerin aksatılmaması kaydıyla anket/tez uygulamasını ilimiz Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerinde bulunan ve ilgi yazılarında belirtilen anaokullarda katılımcı öğrenci velilerinin muvafakatlarının alınması kaydı ile öğrenim gören öğrencilere uygulanmasını uygun görmüş olup, Müdürlüğümüzce de uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Nurcan BERBER
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

OLUR
12.07.2018

Hüseyin SÖYLEMEZ
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdür V.

Adres: Şhi Hamit Fendoğlu Cad. 44300 Merkez/MALATYA
Elektronik Ağı: malatya.meb.gov.tr
e-posta: ictaogretim44@meb.gov.tr

Bilgi için: Ortaöğretim Şubev. 205
Tel: 04224 323 25 405
Faks: 04224 323 96 05

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.sogsu.meb.gov.tr> adresinden: 9a86-5c97-38fe-adc1-d636 koda ile teyit edilebilir.

EK 4. Ladd-Profilet (Çocuk Davranış Ölçeği) Ölçeği Kullanım İzni

Posta - nursel çeri - Outlook - Google Chrome
https://outlook.live.com/mail/deeplink?popupv2=1&version=2019052002.02

← Yanıtla | v | Sil | Gereksiz Engelle ...

Re: Akran İlişkileri Ölçeği İzni..

 Hülya Gülay Ogelman <hulyagulay7@hotmail.com> 25.05.2019 Cmt 10:46
Siz v

 Kopyası Araştırmada kullanıla...
39 KB

Sayın Çeri, ölçme aracı ekte yer almaktadır. İlgili bilgilere doktora tezimden ve makalelerden ulaşabilirsiniz. Kolaylık diliyorum, hoşçakalın.

Hülya GÜLAY OGELMAN

From: nursel çeri <nursel_ceri@outlook.com>
Sent: Saturday, May 25, 2019 9:58 AM
To: Hülya Gülay Ogelman
Subject: Ynt: Akran İlişkileri Ölçeği İzni..

EK 5. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Okulu:

Tarih:

.....

Adı-soyadı:

.....

Çocuğun doğum tarihi:

.....

Aşağıdaki ifadelerden uygun olanların önündeki parantezi (X) şeklinde işaretleyiniz.

Anne Baba Beraber ( ) Anne Baba Ayrı ( )

Cinsiyeti: Kız ( ) Erkek ( )

Yaşı: 5 ( ) 6 ( )

(Kendisi dâhil) kardeş sayısı

.....

Kaçıncı çocuk:

( ) tek ( ) ilk ( ) ikinci ( ) 3 ya da 4 ( ) 5 ve üstü

İkamet ettiği il:

Malatya ( ) Diğer iller ( )

Sosyoekonomik düzeyi:

( ) Düşük ( ) Orta ( ) Yüksek

EK 6. Ladd-Profilet (Çocuk Davranış Ölçeği)

ÇOCUK DAVRANIŞ ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki her bir maddenin içerdiği tanımı göz önüne alarak, değerlendirilen çocuğa uygun olma derecesine göre puan veriniz. Örnek olarak, çocuk cümlede tanımlanan davranışı sık sık gösteriyorsa “2- Kesinlikle Uygun” u işaretleyiniz. Çocuk davranışı ara sıra gösteriyorsa “1- Bazen Uygun” u işaretleyiniz. Çocuk nadiren bu davranışı gösteriyorsa “0- Uygun Değil” i işaretleyiniz. Lütfen her madde için sadece bir rakamı işaretleyiniz.

- 0 1 2 1- Sürekli kıpırdar, huzursuzdur.
- 0 1 2 2- Diğer çocuklarla dövüşür.
- 0 1 2 3- Diğer çocukları tekmeler, ısırır ya da onlara vurur.
- 0 1 2 4- Yalnız oynamayı tercih eder.
- 0 1 2 5- Diğer çocuklara yardım eder.
- 0 1 2 6- Başkalarının duygularını anladığını gösterir. Empatiktir.

EK 7. Çocuk Resimlerinden Bazıları

